

KOROŠKI

svžinar

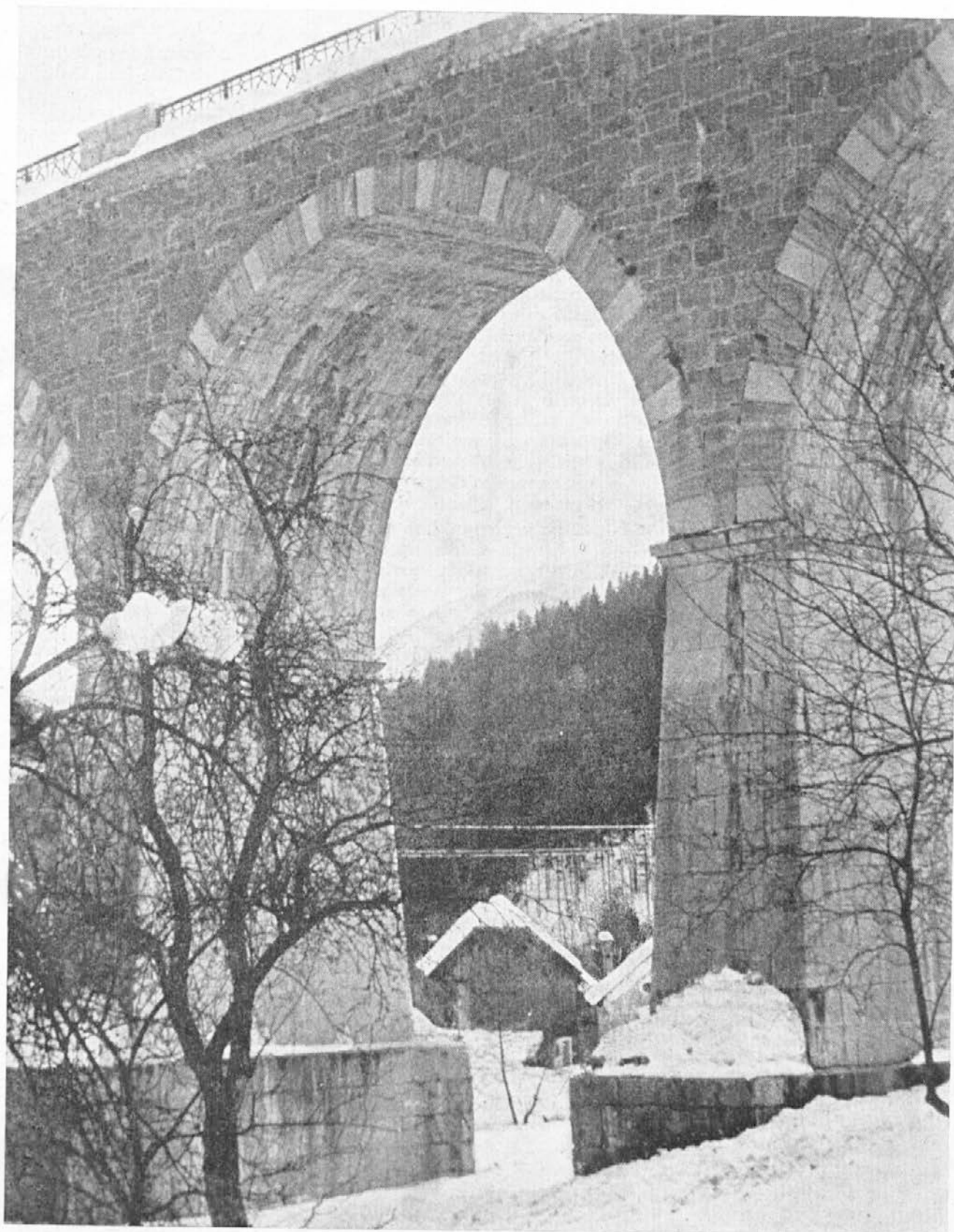
GLASILO RAVENSKIH ŽELEZARJEV

leto XVII.

Ravne na Koroškem, 1. februarja 1967

Št. 1

Skrb za dobro delo,
razgled po svetu
in domačem kraju,
kronika trpljenja
in spomin na
stare šege —
to je vsebina
našega lista

PRI ŠTOPARJU

Foto: A. Broman

Direktor Gregor Klančnik

Reforma — gonilo napredka

Gotovo ste zvedeli, saj obveščanje o drobnih zadevah dobro deluje, da mi je upravni odbor že avgusta dal soglasje za enotedensko službeno potovanje v Anglijo. Namen te poti je bil: seznanitev z največjimi dosežki na področju taljenja, obdelave in predelave jekla, ogled naprav in zbiranje ponudb.

Potoval, ker nisem imel oskrbljenih dovoljenj za obisk tovarn, nisem avgusta, temveč šele konec novembra. Sedaj po povratku s tega potovanja pa želim podati kratek opis. Vsega, kar sem sedem dni počel na otoku, ne morem opisati, ker bi bilo preveč, hočem vas seznaniti le z glavnimi vtisi, ki sem jih v tem kratkem času dobil.

Velika Britanija je, o tem pri nas nihče ne dvomi, dežela visoke kulture, zavidljive preteklosti, dežela olikanih, hladnokrvnih, poštenih, poslovnih ljudi. Znana ni samo po svetovno najbolj razširjeni uporabi njenega jezika, ne samo kot ustanovitelj in sedanji svetovni prvak nogometa niti ne samo po viskiju in kvalitetnem tekstilu, temveč tudi po svojih jeklih in njihovih izdelkih.

Zmogljivosti letne proizvodnje jekla znašajo v tej deželi okrog 28 milijonov ton. Letno izvozijo okrog 3 milijone ton, uvozijo pa okrog 750.000 t jekla. Če povem še, da jih je le dvainpolkrat več kot nas v Jugoslaviji, hitro lahko ugotovimo (saj je proizvodnja na prebivalca v primerjavi z našo sedemkratna) njihovo moč v črni metalurgiji.

Kdor misli, da smo z našo gospodarsko reformo odkrili nov patent, se moti. Res je le, da smo z velikim skokom in smelo v njo vstopili. Ekonomska zakonitost je gonilo gospodarstva in v deželah, kot je Anglija, normalen pojav. Ta pogon, če je popolnoma sproščen, pa le neenakomerno

spodbuja posamezne gospodarske panoge, zato ga je potrebno uravnati. Tudi kapitalistične države so že prišle do spoznanja, da je poseg države za zavarovanje skladnosti proizvodnje in potrošnje reševanje napredka. Druga za drugo se države zahoda odločajo za slabitev tržnega anarhizma, v Veliki Britaniji pa ima laburistična vlada to neprijetno nalogo.

Ne moremo več trošiti, kot ustvarjamo, postati moramo po produktivnosti in gospodarnosti enakovredni ter konkurenčni, so zahteve, ki jih slišimo ne samo pri nas v zvezi z gospodarsko reformo, temveč tudi v Angliji. Posledice so: zmanjšanje proizvodnje, nastajanje brezposelnosti, pomanjkanje denarja in jačanje njegove vrednosti. Okrog 8% je v Britaniji letos nižja proizvodnja jekla od tiste, dosežene v enakem času lani. V takih okoliščinah se pospešuje proces propadanja slabih in jačanja preživelih, proces integracij in modernizacije gospodarstva. V Angliji je ta zajel predvsem avtomobilsko industrijo, z njo pa tudi črno metalurgijo. Tak pojav družbenih odnosov ni samo nesreča človeštva, saj prinese dosežke, ki v visoki konjunkturi niso ostvarljivi. V borbi za obstanek se iščejo izhodi, ki pomenijo pri enakem trudu in vloženi sredstvih več. To se prav sedaj dogaja tudi v železarnah na Angleškem. Istočasno ko obstoječe zmogljivosti niso izkoriščene, ko so izven obrata talilne peči, valjarske proge in druge naprave, rastejo novi moderni jeklarski obrati.

Ne takrat, ko je konjunktura in cene rastejo do višine, ki ustreza proizvodnim stroškom tudi zastarelih proizvajalcev, temveč v konkurenčnem zniževanju prodajnih cen prodira modernizacija, zato mora ta tudi v naši gospodarski reformi najti svojo pot. V Angliji sem videl ta proces, videl stare, mračne obrate z zastarelo teh-

nologijo, ki ugašajo, in nove obrate, ki ob uvajanju najnovejših tehnoloških dosežkov nastajajo. Tehniki in ekonomisti uporno iščejo načine zniževanja proizvodnih stroškov in smelo vpeljujejo nove tehnološke postopke. Če navedem samo nekaj primerov: v železarni Dorman Long zalagajo 80-t obločno elektro peč s 120 t vložka; v železarni Brymbo so 40-t peč, enako kot jih dobi naša železarna dve, rekonstruirali, tako da ima dno večji premer od pokrova, na 60 t; v železarni Park Gate so v valjarni vgradili elektronski center, ki s pomočjo računalnikov dirigira ritem dela in dosego maksimalne proizvodnje ob nominalnem izplenu. Uvajajo se novi postopki odplinjevanja, čiščenja in plastične predelave jekla.

Obiskal sem sledeče tovarne:

- Dorman Long Steel, Middlesborough
- Park Gate Iron & Steel C. L., Rotherham
- Open Shaw, Manchester
- Tinsley Park Works, Sheffield
- Alloy Steel Rods, Sheffield
- AEI Birlec LTD, Aldridge

DORMAN LONG je stara kompleksna železarna z blizu 2 milijona ton proizvodnje. Priložnost sem imel videti le en del, kjer nastajajo novi moderni obrati. SM jeklarno preurejajo v elektro talilnico. Zrušili so 10 SM peči, na to mesto pa bodo postavili tri nove talilne agregate. Ena obločna peč s kapaciteto 80—100 t že obratuje, za drugo se gradi temelj; tudi za tretji talilni agregat se že vršijo gradbena dela. Ta pa bo eksperiment. Peč, ki jo kot vse ostale izdeluje Birlec, bo kurjena samo z mazutom ob močnem doziranju kisika. To dokazuje iskanje novih, cenejših postopkov proizvodnje surovega jekla. Že zgrajeno elektro peč namesto maksimalno s 100 t zalagajo s 120 t vložka, na tretji peči pa se hočejo celo izogniti uporabi elektrike. Ker novi postopek še ni preizkušen, so si s prostorom zagotovili možnost morebitne naknadne postavitev transformatorske postaje ter ureditve pokrova z elektrodami. Podatki, s katerimi mi je postregel obratovodja, kažejo zelo nizko potrošnjo elektrike in elektrod na tono proizvedenega jekla, posebno pa sem se čudil vzdržljivosti njihovih obzidav in obokov.

Ingote teže 6 t ulivajo na vozove, kokile pa izpraznjujejo v sami talilnici. Na treh agregatih predvidevajo letno proizvodnjo prek pol milijona ton. Proces tu kot v vseh talilnicah Anglije teče namreč neprekinjeno s pomočjo uvedenih štirih izmen.

V gradnji imajo popolnoma novo kontinuirano valjarno za bločno progo 42 col, za katero že montirajo računalni center, ki bo urejal nominalni program, tehnološki postopek in izplen.

PARK GATE je železarna z veliko tradicijo. Tudi v tej železarni sem si ogledal le del modernih obratov. Talilnico sestavljajo: dva 75-t kaldo konvertorja in ena 80—100-t obločna elektro peč. V programu imajo ogljikova, nizko in visoko legirana jekla. Elektro peč birlec, ki ima transformator 25 MVA, zakladajo s 105 t vložka ter od tega dobijo 96 t gotovih ingotov. Pri dveh žlindrah znaša potrošnja elektrod 6 kg/t, elektrike pa 600 kWh na tono proizvedenih ingotov. Za samo topljenje trošijo okrog 450 kWh na t.

Zima je zajela fužine

Foto: M. Dolinšek

Tedenska proizvodnja konvertorjev znaša 6.800 t ter elektro peči 2.200 t, kar je skupno 9.000 t surovega jekla. Elektro peč je opremljena z elektromagnetskim mešalcem, zato ima v dno vgrajenih 12 termoelementov. Temperaturo tekočega jekla stalno merijo in na pisalnem instrumentu registrirajo.

Skupno je v tej talilnici zaposlenih 246 delavcev, od tega jih je 121 pri pečeh in 125 v livnem prostoru. Ingote, ki jih ulivajo od spodaj, izpraznjujejo v talilnici. Na odru pred pečmi sem opazil, da vse legure pred šaržiranjem ogrevajo. Ta talilnica obratuje tri in pol leta, skupno pa je bilo v njo investiranih 5 do 6 milijonov funtsterlingov.

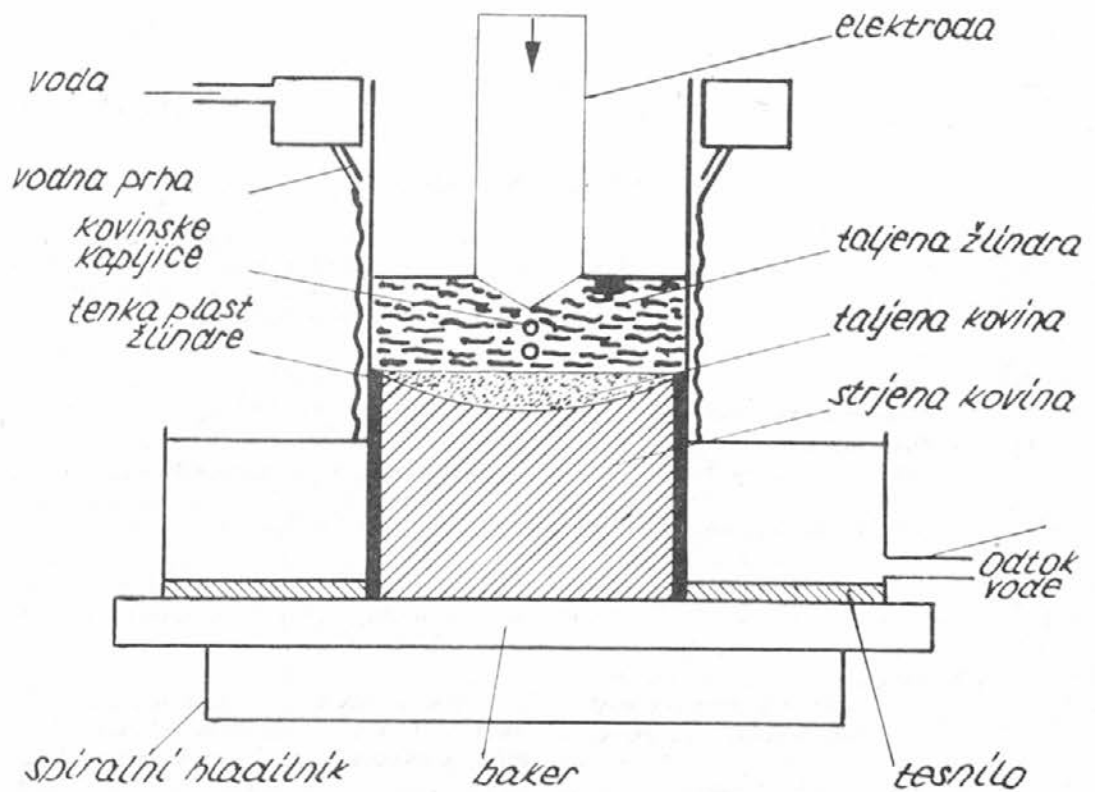
Valjarna gredic je ena najmodernejših v Angliji. Celoten postopek je popolnoma avtomatiziran. Bločna progga je 42-colska. Poleg te pa je 6 kontinuiranih ogrodij za valjanje slabov in gredic. Tehnološki postopek vodijo iz računskega centra, kjer so pravi možgani tega obrata. Ta ima dva računalnika, ki ugotavljata optimalni program in optimalno proizvodnjo za vsak ingot posebej. Iz tega centra se vsem poveljniškim kabinam teleprintersko in televizijsko posredujejo podatki, delno pa se neposredno vključujejo tudi releji avtomatiziranih foto celic. Pravijo, da je ta draga investicijska naložba na podlagi povečanega izplena bila plačana v enem letu in pol. Poleg tega računskega centra ima tovarna v svoji upravi v prvi etaži centralni računski center, prek katerega se vrši vsa evidenca, knjigovodstvo in operativno planiranje.

OPEN SHAW je ena od železarn akcijske družbe English Steel Rolling Mills Corporation. Je stara tovarna z mračnimi, zadimljenimi in umazanimi delavnicami. Zadržuje se z modernizacijo tehnologije. Topilnica ima štiri 35-t, dve 10-t in eno 3-t obločno elektro peč. Vse peči so tipa birlec, obratuje pa jih le en del. Izdelujejo legirana jekla, predvsem nerjaveča in tudi brzorezna. V tej talilnici imajo prvo napravo v Angliji za odplinjevanje v vakuumu po postopku DHH.

Postopek DHH je sledeč: Potem ko se s tekočim jeklom napolni ponovca, se ta zapelje pod poseben kotel, ki se lahko evakuira. Ta ima spodaj debeli cevni podaljšek. Ponovca se dvigne, tako da se z ognje-vzdržnim materialom obzidana cev vakuumskega kotla potopi v tekoče jeklo, narkar se začne proces. Z evakuiranjem zgornjega kotla se z vsrkavanjem jeklo pretaka v kotel, iz njega pa izsrkajo škodljivi plinski sestavi. Padeč temperature tekočega jekla se prepreči s pomožnim elektrografitnim kurjenjem. Pri tem postopku imajo tudi možnost analizi korektur. Nad vakuumskim kotlom se namreč nahajajo bunkerji z legurami, ki jih po potrebi po posebnih ceveh dodajajo za dosego točnosti zahtevane analize jekla.

V talilnici Open Shaw lahko evakuirajo jeklo od 10 pa do 50 t količine, katerega ulivajo v ingote od 2 do 5 t teže. Površina ingotov je izredno gladka, zato gre 80 % proizvedene količine surovega jekla skozi vakuumsko napravo.

Brzorezna jekla talijo v 3-t obločni peči. Ulivajo jih v ingote približno 50 cm dolžine brez predhodnega odplinjevanja. In-

Skica 1

gote kujejo v gredice 50 kvadrat na 4 stebriški 1000-t hidravlični stiskalnici, ki ji z obeh strani strežeta dva manipulatorja na tračnicah. Postopek je avtomatiziran, tako da ga vodi samo en delavec pri stiskalni mizi. Postopek je kot primer interesanten za nas, ker imamo nemontirano 600-t hidravlično stiskalnico, brzorezna jekla pa morajo postati eden od glavnih naših izdelkov.

TINSLEY PARK je nasprotno od Open Shawa najnovejša železarna iste akcijske družbe ESC. Dograjena je bila leta 1963 in se smatra za najmodernejšo železarno legiranega jekla v Evropi. Zajema talilnico, valjarno gredic in valjarno paličastega jekla. Tovarna, ki je postavljena na ločenem prostoru, predstavlja edinstveno skladnost najnovejših tehnoloških dognanj metalurškega procesa, operativnega planiranja in arhitektonskih dosežkov.

Talilnica ima kapaciteto 300.000 t, valjarna gredic 500.000 t gredic in gotovega blaga ter valjarna paličastega jekla 100.000 t letne proizvodnje. Pomanjkanje jekla krijejo druge železarne grupe ESC.

Talilnica ima dve enaki kot Dorman Long in Park Gate 80—100-t obločni birlec peči, v sredi med njima pa je DHH naprava za evakuiranje, enaka, samo z večjo zmogljivostjo od že opisane. Kot vse tudi ta talilnica dela z 21 izmenami tedensko ali vseh 7 dni neprekinjeno. Tedenska proizvodnja znaša okrog 6.000 t, od tega je 60 do 80 % odvisno od kvalitete, ki je v programu evakuiranega. Ingote 2,5—6,5 t ulivajo od spodaj v kokile, postavljene po 4 do 6 na kvadratne plošče, ki so na vozovih. Izpraznjevanje se vrši v valjarni.

V talilnici je zaposlenih 160 metalurških delavcev. Poleg obratovodje talilnice je na vsaki od štirih izmen po en asistent, ki je le v redkih primerih diplomirani metalurški inženir. Na vsaki izmeni imajo nato de-

lovodje — za pripravo vložka, za topljenje in za livno halo. Poleg teh ima metalurška sekcija cele tovarne, kar je pri nas OTKR, na vsaki izmeni po dva kontrolna opazovalca, vzdrževalni obrati pa redne remontne delavce.

Valjarna gredic je podobna valjarnama v Dorman Longu in Park Gate. Ima obločno progga 42 col in konti progga. Za ogrevanje ingotov ima 10 globinskih peči. Ingote, ki jih dobavljajo druge železarne, predgreva v posebni tunelski peči s kvadratnimi vozovi, ki se na tračnicah v strnjeni vrsti pomikajo skozi peč.

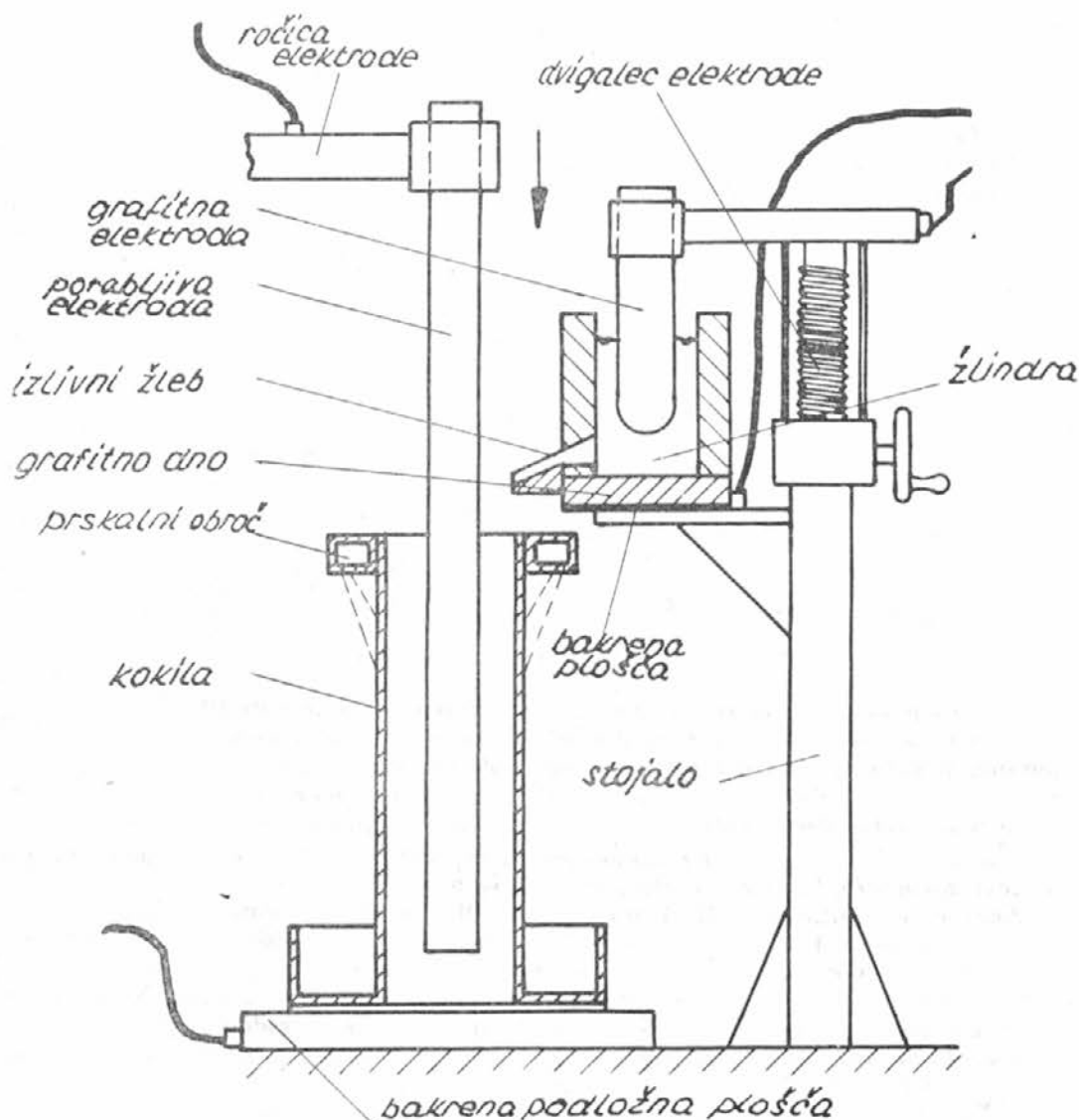
Avtomatizirano imajo urejeno tudi čiščenje na propan-kisik napravi, ki očisti vse štiri strani. Ta je postavljena med valjnice in vroče gredice očisti med potjo po zaključenem valjanju na vseh štirih straneh. Pri tem imajo odgorek, nastavitev je odvisna od kvalitete, 3,5, 4,5 ali 6,5 %. Zato čistijo le tiste sortimente, ki morajo biti čiščeni, sicer bi to preveč vplivalo na izplen.

Poleg gredic izdelujejo paličasto jeklo do 300 ϕ , s katerim uspešno izpodrivajo drago kovano proizvodnjo. Izplen v valjarni od ingota do gotovih izdelkov je 77—79 %.

Tedensko delajo po 16 izmen ter pri tem proizvedejo 8000 t izdelkov. Vseh zaposlenih delavcev vključno z vzdrževalci je v tej valjarni gredic 163. English Steel Corporation je za izgradnjo te tovarne porabila okrog 25 milijonov funtsterlingov. Tretje leto po tem, ko je pričela obratovati, že računajo z letno realizacijo okrog 25 milijonov, kar pomeni, da bo vsaka denarna enota, vložena v osnovna sredstva, dala približno enako letno realizacijo.

Skupno je zaposlenih 1000 delavcev in 350 uslužbencev, iz česar se hitro lahko vidi visoka produktivnost dela.

ALLOY STEEL RODS je tovarna, ki ima v svojem sestavu le valjarno. Ogle dal

Skica 2

sem si novo žično valjarno, dobavljeno od nam poznane švedske firme Morgardshammar. Ta valjarna ima koračno peč, iz katere na vozičku prenesejo vsako gredico v posebno komoro na dogrevanje na točno določeno temperaturo ter jo nato prek valjnič pošljejo na predprogo 550 ϕ . Kontinuirana žična valjarna ima 10 dvojnih ogrodij, od katerih ima vsako svoj elektromotor. Valjanje se prek krožnih vodil vrši kontinuirano, tako da pri zadnjem ogrodju žica doseže brzino 21 m na sekundo. Valjajo izključno legirana, nerjaveča in brzo-rezna jekla. Proces je urejen tako, da je število obračajev vsakega motorja prilagojeno brzini valjanja, tako da žica stalno teče po žlebovih krožnih vodil. Navijalna bobna sta na tračnicah, da se lahko prepepljeta k posameznim ognodjem, če se valjanje že pred končnim ogrodjem povsem zaključuje.

Ta valjarna za valjanje plemenitih jekel se smatra kot najmodernejša na svetu. Postopek ima namreč neprekinjen, preprečeno pa je vsako nategovanje materiala, kar je pri normalnih kontinuirnih progah običajen pojav.

Največji del opreme v angleških železarnah so dobavile: Birlec v talilniške, Davy United, Loewy in Wellman v valjarne in kovačnice, Morgardshammar v specializirane valjarne plemenitega paličastega jekla, English Electric in AEI pa za elektro

naprave in avtomatizacijo. Oprema iz drugih držav v angleških železarnah skoraj ni vidna, častna izjema je pri tem Morgardshammar.

Od teh nam je najbolj poznan AEI BIRLEC, ki je firma, katera projektira, konstruira in izdeluje kompletne metalurške agregate, talilne obločne, indukcijske in vakuumske peči, žarilne in kalilne peči. Firma je v sestavi AEI — Associated Electrical Industries Limited — ene največjih družb za elektro opremo. Dobavitelj je naših dveh 40—45-t obločnih peči za novo topilnico. V svoji tovarni Aldridge ima zaposlenih 1400 ljudi, od tega 600 uslužbencev, ki so povečini inženirji in tehnik — konstrukterji in operativci. V delavnicah sem opazil, da so zelo dobro zasedene. Svojo opremo dobavljajo na vse kontinente. V delu sem videl vrsto obločnih, indukcijskih, ogrevnih in drugih peči, med temi dve 80 do 100-t talilni peči za Dorman Long, od katerih bo le ena opremljena z električnimi napravami, druga pa naj bi bila kurjena z mazutom.

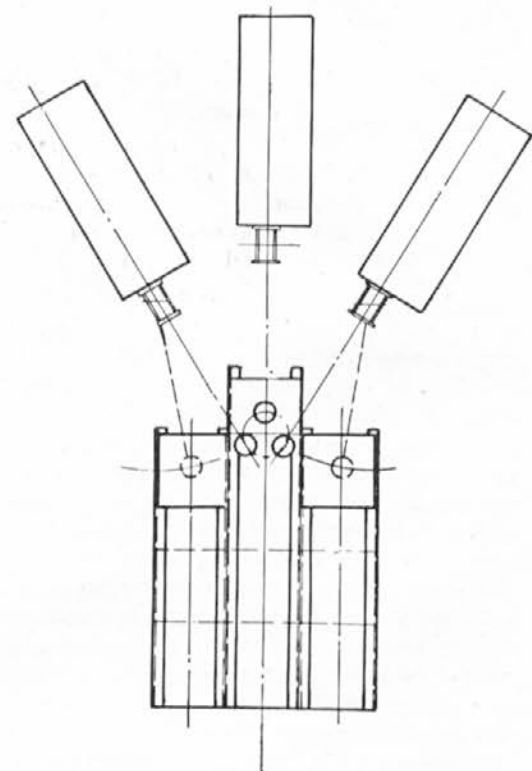
Birlec znatna sredstva vlaga za razvoj in tudi za vzgojo svojega kadra. Za raziskave in razvoj ima poseben inštitut, ki jih letno stane okrog 100.000 funt šterlingov, kar je 1,6 odst. letne realizacije firme. V razvojni delavnici imajo postavljene poskusne agregate ter naprave, ki jih razvijajo za nove tehnološke postopke. Mojo pozornost je

vzbudila pri tem elektro naprava za redukcijo jekla pod zaščito žindre.

Elektro žlindrin postopek je nova učinkovita metoda redukcije nemetalnih vključkov in proizvodnje polizdelka z enakovorno strukturo jekla. Postopek je že leta 1940 odkril Amerikanec Robert Hopkins, ostal pa je celo desetletje neizkoriščen. Šele leta 1950 so v SSSR začeli pridobivati visoko kvalitetna jekla po tej metodi. Birlec je postopek prevzel in ga razvil. Postopek je sledeč:

Gredica okroglega, kvadratnega ali drugega preseka se pritrdi, enako kot pri obločnih pečeh grafitna elektroda, na elektrodno ročico. Spodnji del gredice je v cevi, ki je od zunaj hlajena in postavljena na bakreni, z vodo hlajeni plošči. V tako pripravljeno kokilo se vsuje zdrobljena, ali še boljše, se ulije staljena elektro-redukcijska žindra. Po vključitvi tok steče skozi elektrodo — gredico na bakreno podložno ploščo in pri tem tvori lok, ki raztali žindro, če ni že prej tekoča, in nato tali tudi gredico. Tekoče jeklo kaplja skozi žindro, kapljice pa s svojo veliko površino široko sprosto redukcijski postopek. Jeklo se pod žindro razlije po celem preseku kokile, postopoma svoj nivo dviguje, pred seboj pa dviguje tudi lažjo žindro in postopek se s pomikom gredice navzdol nepretrgoma nadaljuje. Med jeklom in cevjo — kokilo ostaja tanka plast žindre, ki ščiti tudi zunanjo površino tako proizvedenega polizdelka. V spodnjih plasteh se jeklo toliko ohladi, da se sproti strdi. Na skici št. 1 je prikazan postopek, na skici št. 2 pa je shematično prikazana naprava, kot jo je razvil Birlec.

Novost Birlecovega postopka je v dodatni napravi za topljenje žindre in v tem, da je iz enofazne razvil trifazno napravo, kar kaže skica št. 3, ki lahko deluje z vsako fazo posebej ali z vsemi tremi elektrodami v eni kokili, kar znatno poveča presek ulitka.

Skica 3

Na svoji pionirski napravi jačine 700 KVA, ki jo inštitut Birleca stalno uporablja za usluge drugim, so dosegli očistitev jekla od nemetalnih vključkov, kot jo kaže spodnja tabela:

Sestavina	pred postopkom	in po njem
ogljik	0,99	0,99
silicij	0,31	0,19
žveplo	0,017	0,005
fosfor	0,038	0,037
magnezij	0,44	0,40
nikelj	0,31	0,31
krom	1,30	1,30
dušik	0,010	0,006
kisik	0,021	0,010

Struktura ulitkov je tako enakomerna, da se material lahko tudi za večje mehanske obremenitve uporabi brez predhodne plastične predelave.

Naprave za ta postopek so relativno poceni. Najdražja investicija je pečni transformator. Ti so lahko za vsako fazo posebej, lahko pa je tudi za tri elektrode — gredice en trifazni transformator. Kokila je enostavna iz 6 do 8 mm pločevine varjene cevi. Kokila je lahko različnega preseka, pogoj je le, da mora biti ta večji od preseka elektrode. Gredica, ki tvori elektrodo, je lahko ulita, kovana ali valjana.

Naprava za kokilo oziroma ulitek do 300 ϕ mora imeti trafo 360 KVA. Če tri take jakosti združijo na 1080 KVA s taljenjem treh elektrod v eni kokili, pa se presek ulitka lahko poveča na 700 ϕ . Cena enojne naprave je okrog 20.000 funt šterlingov, trojne pa okrog 60.000 funt šterlingov.

Čiščenje jekla z opisanimi napravami postaja predmet splošne pozornosti železarn v svetu. Privlačno je zaradi nizkih investicijskih stroškov ter nizkih izdelovalnih stroškov ob dosegu visoke stopnje čistoče jekla. V obratu Birlec sem te naprave videl v izdelavi. Samo iz Sheffielda jih je poleg tega, da jih že imata Firth Brown in ESC, kupilo 6 interesentov.

Dlje sem se zadržal pri opisu tega postopka, ker je zelo zanimiv za nas. Uspešen je predvsem za visoko legirana jekla, kot so nerjaveča, brzorezna in druga, to je prav za naš visoko vredni sortiment.

V našem investicijskem programu, ki ga postopoma le izvršujemo, predvidevamo peč za topljenje in ulivanje specialnih jekel v vakuumu, ki pa še ni naročena. Elektro-žlindrin postopek je boljša rešitev, zato smo v Anglijo že poslali na preizkusno pretopitev gredico jekla OCR 4 in zahtevali primerno ponudbo za napravo.

S tem člankom sem le skopo opisal svoja opažanja o angleški črni metalurgiji. Dosti je še zanimivosti, kot na primer način učenja kadra. Izobraževanje kvalificiranih delavcev pa tudi risarjev in konstrukterjev traja 5 let. Od tega se učenci le eno leto zadržujejo v šoli — 6 mesecev delajo na osnovnem praktičnem programu, 6 mesecev pa imajo teorijo s posebnim poudarkom na strojnih elementih in tehnično risanje. Naslednja 4 leta so pod nadzor-

stvom šole vključeni v proizvodno delo, in sicer po letih prehajajo od enostavnejših do strokovno bolj zahtevnih del. Pri tem se že izvrši tudi specializacija. Enostavno — poudarek je na praktičnem delu, s tem pa dosežejo, da že ob šolanju gradijo neposrednega proizvajalca. Področje izobraževanja je toliko važno, da bi morali to metodo, za katero imam tudi obširnejši opis, in druge ideje, obravnavati kot temo posebnega debatnega popoldneva.

Iz tega kratkega opisa (tehničnemu sektorju sem posređoval znatno več podatkov in kataloge) lahko zaključimo sledeče:

— da v Angliji ob tem, ko obstajajo neizkoriščene manj produktivne zmogljivosti,

gradijo nove visoko produktivne metalurške obrate;

— da je dolgoročna politika investicijskih naložb v našo železarno pravilna pot sleditve konkurenčnosti v svetu;

— da je oprema, ki jo je dobila in jo dobiva naša železarna, pravilno izbrana, saj enako vgrajujejo metalurška podjetja v svetu v najmodernejše obrate.

Dosežke v angleški metalurgiji (podobni so tudi v drugih razvitih deželah) sem navedel, da bi se zavedali, s kakšnimi konkurenti se moramo srečevati v inozemstvu in doma, ko prodajamo naše blago, in spoznati zahtevnost naše reforme ter pogoja za doseg konvertibilnosti dinarja.

Spomenik Prežihovemu Vorancu

(Govor dr. F. Sušnika ob odkritju)

Dolžnost je bila in dolg kraja: spomenik Prežihovemu Vorancu, ki je v veliko luč povzdignil našo koroško deželo in podobe naših ljudi za velike čase sklesal kakor spomenike bridke človečnosti.

Odbor za postavitve spomenika in njegovo razsodišče, ki so bili v njem poleg domačinov še arhitekt iz Maribora in iz Ljubljane urednik Prežihovega pisateljskega dela in ravnatelj Moderne galerije, je zaupal izdelavo spomenika akademskemu kiparju Dragu Tršarju in osvojil njegovo zamisel in stvaritev in tudi njegovo mnenje, naj bi bil spomenik na temle kraju.

Prežihova telesna podoba se je že odmaknila; tisti, ki so 20, 25 let stari, je ne vedo več; že bo 17 let, kar je umrl; sedemnajst let od tistega veličastnega pogreba iz Maribora v Ljubljano in iz Ljubljane na Ravne in v Kotlje, ko so bili tedaj kljub zimi vsi hotuljski grobovi pokriti z rožami, tisoč dvesto, tisoč petsto vencev je bilo.

Veren je v osnovi Prežihov obraz na spomeniku; močno, silovito je izražen in poudarjen v značilnostih svojih, povečičan v duhovno podobo njegovo.

Proti Uršlji gori je obrnjen, proti obzorjem, kjer so zadaj Obir in pod Obirjem Karnice.

Ob obrazu so razsute in razsejane dragotine njegovih misli in besed, v žlahten bron zapisane:

tiste mogočne, ki ne bodo minile, dokler bojo iz tega roda rodovi živeli:

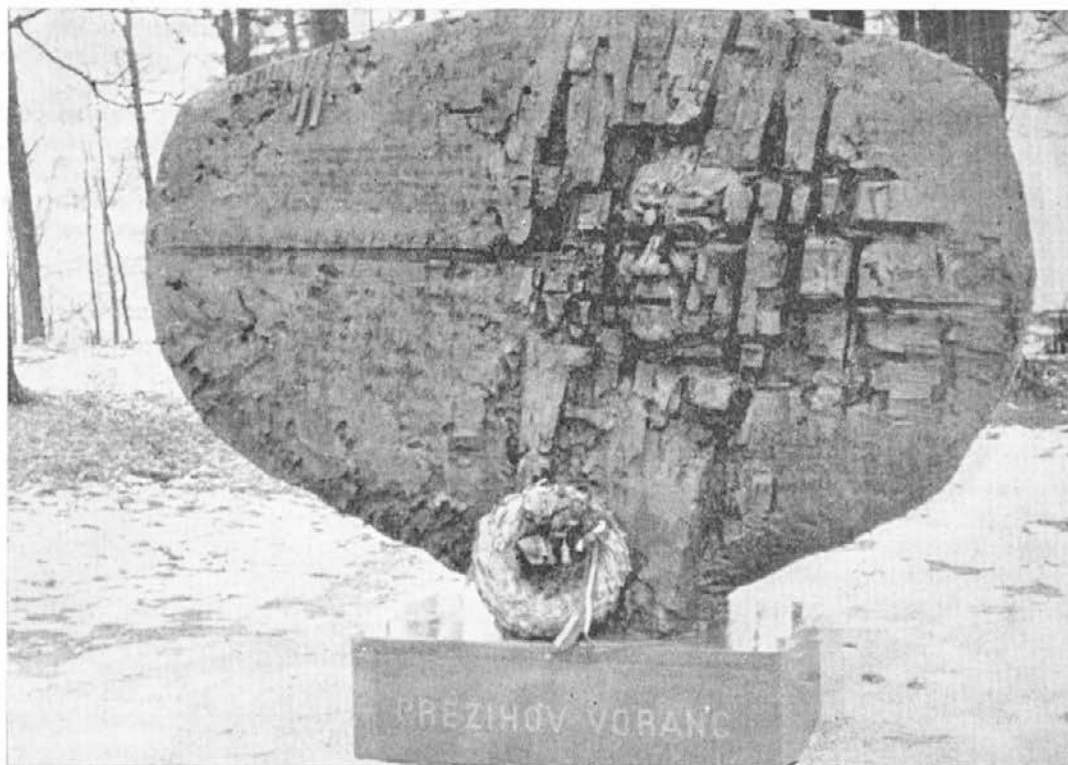
... vi niste kakor drugi otroci — vi ste samorastniki ...

in tiste uporne:

... temu, kar ni moje, se odpovem; temu pa, kar je moje, se ne odpovem ...

in tiste od Gospe svete, ko je bil Prežih z dvema avstrijskima nemškima tovarišema tam in

... smo strmeli nad prečudno koroško deželo z istim duhom odrešilnega človeškega spoznanja, ki bo nekoč oba naroda po-

Naš Prežih

Delo, uspehi in problemi ravenske občine

Pogovor s predsednikom občinske skupščine Ravne na Koroškem Francem Faletom

Ukrepi gospodarske reforme so sicer bolj pozno, vendar zato še močneje pretresli zdravstvo, socialno, pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Ker čutimo to tudi v naši občini, bi vas prosili, da nam najprej odgovorite na nekaj vprašanj s tega področja. Predvsem nas zanima, kako je s primanjkljajem, ki ga je zdravstveni sklad skupnosti socialnega zavarovanja na Ravnah v septembru preteklega leta prikazal v višini 400 milijonov starih dinarjev, kako se je reformi prilagodil zdravstveni dom na Ravnah in ali v sedanjih razmerah obstajajo realni pogoji za uspešno delo bolnišnice v Črni, če ne, kam z ljudmi, ki so sedaj tam zaposleni, in kaj bo s prostori?

Razumljivo je, da je reforma zajela tudi družbene službe. Značilna za zdravstvo in socialno zavarovanje je bila široka uporaba finančnih sredstev, za kar pa ne moremo kriviti samo teh institucij, bil je pač tak sistem finansiranja. Poleg zdravstvenega zavarovanja je problematično tudi vprašanje pokojnin, ki se med reformo še ni dokončno izoblikovalo. Dejstvo je namreč, da odhajajo v pokoj tudi premladi ljudje, ki so še sposobni za delo. Po zaslugi zdravstva in boljših življenjskih pogojev se je zadnje čase namreč tudi pri nas podaljšala življenjska doba. Če upoštevamo, da je delo sestavni del srečnega življenja, in čeprav se nič prijetno ne sliši, da je upokožitev začetek staranja, je potrebno tudi tu nekaj storiti. Na drugi strani pa vse pokojnine tudi niso v skladu z naraščanjem življenjskih stroškov in jih bo treba zvišati. Predvsem je treba tudi v zdravstvu, v socialnem, pokojninskem in invalidskem zavarovanju čimprej priti do realne uporabe sredstev, ta uporaba pa mora biti pogojena z našimi splošnimi prizadevanji in ustvarjenimi možnostmi.

Res je, da je zdravstveni sklad socialnega zavarovanja na Ravnah, ki zajema kar pet občin (Ravne na Koroškem, Dravograd, Radlje, Slovenj Gradec in Velenje) v avgustu lanskega leta prikazal primanjkljaj v višini nad 400 milijonov starih dinarjev. O tem primanjkljaju smo zelo široko razpravljali v delovnih skupnostih zdravstve-

nih domov, v bolnišnicah, na pristojnih svetih pri naši občinski skupščini, na Socialistični zvezi in drugih pristojnih forumih z namenom, da se dogovorimo o uspešnih ukrepih in se lotimo akcije za čimprejšnje zmanjšanje tega primanjkljaja. Reči moram, da se je vloženi trud izplačal in da so se prizadevanja že obrestovala. Pri tem nas je vodila misel, da moramo na vsak

Franc Fale, predsednik občinske skupščine Ravne na Koroškem

način uskladiti potrošnjo, skratka, da moramo živeti tako, da bo to naše življenje pogojeno s tistim, kar naredimo. Primanjkljaj v zdravstvenem skladu socialnega zavarovanja se je bistveno zmanjšal, in tako stopamo v novo leto z veliko manjšim primanjkljajem. Seveda so v socialnem zavarovanju in zdravstvu potrebne še radikalnejše spremembe, ki bodo v kratkem stopile v veljavo.

Bolnišnica v Črni je pred tremi leti, v dobi, ko je bilo finansiranje še bolj ugodno, izkazovala 8 milijonov starih dinarjev izgube. Takrat smo se domenili z bolnišnico v Slovenjem Gradcu, da jo prevzame pod svoje okrilje. V črnski bolnišnici so se zdravili predvsem lažji bolniki, težji pa v Slovenjem Gradcu. V času reforme, ko vsak išče svoje notranje rezerve, se je ugotovilo, da je na območju naše komunalne skupnosti preveč posteljnega fonda (tu je upoštevana tudi Topolšica), ki je nad republiškim povprečjem. O usodi črnske bolnišnice smo že veliko govorili, kaže pa, da bo interni oddelek le ostal tam, medtem ko se je kirurški oddelek že preselil v Slovenj Gradec. Če bo interni oddelek ostal v Črni, bo polovica bolnišnice prazna. Predlog je, da bi to polovico primerno preuredili v dom upokožencev. Ta predlog je najbrž zelo dober, saj bi bili tako prostori polno izkoriščeni, na drugi strani pa bi našlo za-

poslitev tudi strežno osebje. Seveda so še drugi predlogi, da bi mogoče v Črni uredili obrat konfekcije ali mogoče elektroindustrije, kjer bi lahko predvsem zaposlili žensko delovno silo. Osebno menim, da morajo o usodi bolnišnice v Črni odločati strokovne zdravstvene službe, ki morajo prevzeti tudi vso odgovornost za vse nastale posledice.

Za zdravstveni dom na Ravnah se včasih čuje, da je prevelik. To pa ni res. Menim celo, da je ta dom zelo potreben in da je zdravstvena služba dobro organizirana in strokovno zelo sposobna. Predvsem je potrebno pohvaliti terensko zdravstveno preventivo in v tej smeri je treba zdravstvo še bolj razvijati. Priti moramo namreč do tega, da bomo bolezni preprečevali, ne pa potem zdravili. Mogoče je res, da ima zdravstveni dom preveliko administracijo, vendar so pač dosedanja predpisi narokovali tak organizacijski sestav.

S člankom »Kaj še čakamo«, objavljenem v Delu, ste zastopali stališče, da mora za visoko šolstvo pri nas na Slovenskem skrbeti republiška izobraževalna skupnost. Poleg tega ste nazorno prikazali problem neenakosti ostalih slovenskih šol in se zavzeli za enakopravne pogoje dela in finansiranje v vseh šolah. Ali menite, da bo ta problem v kratkem rešen in kdo po vašem mnenju je odgovoren za njegovo rešitev?

Kakor sem že v članku napisal, se strinjam s stališčem univerz, da je le republiška izobraževalna skupnost dolžna in poklicana, da skrbi za visoko šolstvo v naši republici. Zavzel sem se tudi za enakopravnost otrok v nižjih in srednjih šolah, saj jasno govori, da morajo imeti vsi učenci enake pogoje šolanja. V naši republici pa so strahoviti odmiki in imajo zato nekateri otroci ogromne možnosti, drugi pa izredno slabe. V naši občini smo dali v letu 1966 iz proračuna, ki je znašal 935 milijonov starih dinarjev, za šolstvo kar 53,7 % in kljub temu, da je za šolstvo vložena več kot polovica proračunske vsote, lahko izdamo za enega učenca osnovne šole na leto le 86.700 starih dinarjev, kar je veliko pod republiškim povprečjem, ki znaša 98.000 starih dinarjev. Čisto drugače je, recimo, v občini Ljubljana Center, kjer dajo za šolstvo le eno tretjino proračunskih sredstev, vendar pa ta tretjina zadostuje, da pride na enega učenca osnovne šole na leto skoraj 200.000 starih dinarjev. Iz tega so dobro razvidne razlike, povedal pa bi še, da so v naši republici tudi občine, kjer za enega učenca zberejo še manj sredstev kot mi. Smatram, da to ni pošteno, saj navsezadnje otrok v Lenartu ni kriv, da se je tam rodil in da mora tam hoditi v šolo. Tudi v naši občini nimamo enakih pogojev, kar se vidi po tem, da, recimo, učenec s Strojne, ki tam hodi v nižje razrede, v višjih razredih na Ravnah težko sledi pouku, ker pač nima take osnove kot njegovi sovrstniki, ki hodijo v šolo na Ravnah. Novi šolski zakon še ni bil sprejet in tako bo finansiranje tudi letos tako, kot je bilo lani. Osebno menim, da ima novi šolski zakon predvsem tri pozitivne strani. Prvič, določa redni vir sredstev, drugič, pogloblja samoupravljanje v šolstvu in, tretjič, jamči vsaj približno enakopravne pogoje. Verjetno bo ta zakon sprejet v letoš-

bratilo in ki bo nekoč Gosposvetsko polje edino napravilo večno lepo...

Ali je spomenik tu drevo iz tal samorastno ob macesnih — ali je ogromen list, ki je na jasi večnotih obstal,

pri vhodu v bodoči ravenski kulturni gaj.

Odkritje Prežihovega spomenika se družī z dnevom republike,

vračanje k Prežihu, k oporoki njegove matere samorastnikov,

k vsem tem njegovim ljudem, ki so naši očetje in matere,

v trpljenju, v borbah in blodnjah, v zmotah in grehih:

obliti od lepote in prekleti navdani od ene, od globoke svoje strasti, ki je bila ljubezen, urečena ljubezen do te domače zemlje in

slutnja domovine.

njem letu z veljavnostjo za šolsko leto 1967/68.

Pri šolstvu bi hotel omeniti še to, da za gradnjo šol dobimo sredstva od gospodarskih organizacij v naši občini, saj se od njihovih bruto osebnih dohodkov vplačuje v te namene po 2 0/0. Tako smo iz teh sredstev pred kratkim zgradili novo šolo na Ravnah, sedaj jo zidamo v Črni in na Prevaljah telovadnico.

Ker smo že pri finansiranju oziroma pri proračunu, bi poudaril, da ima občina Ravne na Koroškem podpovprečne dohodke priračuna, ki pa so administrativno določeni. Tako znašajo proračunska sredstva na enega prebivalca pri nas 41.100 starih dinarjev, republiško povprečje pa je 48.400 starih dinarjev, medtem ko se v Piranu ta sredstva gibljejo okrog 71.000 starih dinarjev.

Zanima nas, ali so v občinskem proračunu za leto 1967 predvidena tudi sredstva za razvijanje kulturnoprosvetne in telesnovzgojne dejavnosti? Predvsem nas zanima usoda glasbene šole in finansiranje vrhunškega športa v naši občini.

Finansiranje glasbene šole gre iz sklada za šolstvo, zato ni bojazni, še manj pa potrebe, da bi se glasbena šola ukinila. Lansko leto smo za kulturno prosvetno dejavnost v naši občini odmerili okrog 26 milijonov starih dinarjev iz našega proračuna. Seveda gre večina teh sredstev za študijsko in ostale knjižnice, za Delavski muzej in za gostovanje tujih gledaliških hiš. Nekaj sredstev za razvijanje kulturno prosvetne dejavnosti dajo tudi skladi za družbeno dejavnost. Vem, da je teh sredstev premalo in da bo potrebno v bodoče vprašanju finansiranja kulture posvetiti tudi pri sestavljanju proračuna več pozornosti.

Športna dejavnost se izključno finansira iz skladov za družbeno dejavnost. Seveda pride tu do nepravilne delitve, ker se skladi držijo vplačil na zaposlenega in tako dobijo kraji, kjer je šport bolj razvit, na zaposlenega toliko sredstev kot kraji, kjer šport ni tako razvit. Tudi tu bomo morali v bodoče odobriti več sredstev, da bomo pomagali vrhunskemu športu. Brez vrhunškega športa namreč tudi ni množičnega, brez idealov ni zanimanja. Morda bomo določili večji davek na alkohol, da bi tako zbrali več sredstev za športno dejavnost. To sicer ni najbolj umestno, je pa potrebno. Telesna vzgoja je pogoj za zdravje in zato bi morale biti vse gospodarske organizacije zainteresirane za pravilno finansiranje športne in telesnovzgojne dejavnosti v naši občini. Dogovorili se bomo tudi z občinsko zvezo za telesno kulturo in ji dali potrebna finančna sredstva za uspešno sodelovanje med našo in ždarsko občino v ČSSR.

V nekaterih časopisih lahko beremo kar o štirih koroških občinah, o ravnski, dravograjski, slovenjgraški in radeljski. Ali bi hoteli povedati, kako pride do tega in ali je to mogoče v zvezi s Koroško regijo?

Koroška regija je pojem treh občin. Od teh sta Ravne na Koroškem in Dravograd koroški pokrajini, Slovenj Gradec pa je že na Štajerskem. Radelj ob Dravi urbanisti ne prišteva v Koroško regijo. Vendar je to nepomembno. Med Ravnami, Dravogradom in Slovenj Gradcem je prišlo do druž-

Če so same ženske pri hiši

Foto: A. Broman

beno ekonomskega sožitja, saj imamo npr. na Ravnah gimnazijo, urbanistični biro, komunalno skupnost socialnega zavarovanja, Dravograd ima prosvetno pedagoško službo, ekspozituro za zaposlovanje, medobčinske regionalne inšpekcije, Slovenj Gradec pa sodišče, tožilstvo, kataster, srednjo ekonomsko šolo, bolnišnico, muzej ljudske revolucije itd.

Štiri leta že uspešno krmarite barko ravenske občine. Zanima nas, kaj vi osebno ocenjujete kot največje pridobitve za našo občino v tem obdobju?

Pridobitev je nedvomno več. Sem lahko štejem rekonstrukcijo železarne Ravne, ki se kljub reformi dobro razvija in bo dajala kruh tam zaposlenim (koliko manj bi jih bilo, če bi ostali pri tistih ropotarnicah od nekdanj!), ugodno poslovanje rudnika Mežice, ki je pogojeno z realno ceno svinca in posrečeno integracijo z Munjo in Vesno, in tudi za druge gospodarske organizacije lahko rečem, da kljub ukrepom reforme dobro gospodarijo.

Omeniti moram veliko razumevanje delovnih skupnosti do naših skupnih problemov v šolstvu in zdravstvu, osebno pa menim, da je za Ravne največja pridobitev dom telesne kulture, ki omogoča zdravo telesno vzgojo prav za vse. Pohvaliti je treba tudi delo krajevne skupnosti na Ravnah, na Prevaljah, v Črni in Mežici, ki zelo dobro delajo in so verjetno najboljše v vsej republiki. Ne smemo pozabiti tudi na stanovanjsko gradnjo, ki je zavzela ogromen razmah ne samo pri gradnji družbenih, ampak tudi lastnih stanovanj. Pohvalimo se lahko z moderno živinorejsko farmo na Šrotneku in najavimo lahko, da je tudi preskrba z mlekom končno popolnoma rešena. Najmanj smo naredili na področju trgovine, vendar to ne po naši krivdi, ampak predvsem zaradi »zaplankanosti v štacuni«. Prav malo smo naredili tudi na področju turizma in gostinstva.

V naši občini imamo okrog 400 nezaposlenih. Pretežno je to ženska delovna sila, med njimi najdemo tudi dekleta s srednješolsko izobrazbo. Ostri ukrepi gospodarske reforme pa lahko to število še povečajo. Kaj menite o tem problemu?

V industriji, ki je bila vse do sedaj glavni vir zaposlovanja, ni več prostih mest, vendar so tu še javna dela. Ljudi bo treba zaposliti pri popravilu cest, regulaciji rek in hudournikov in še pri drugih potrebnih javnih delih. Če upoštevamo, da je v naši občini zelo slabo razvita obrt, najdemo takoj odgovor tudi za zaposlitev ženske delovne sile. Če bomo še bolj razširili turizem in gostinstvo, kar bomo morali storiti, bo na tem področju več ljudi našlo svoj zaslužek. Mogoče bo potrebno misliti tudi na ustanovitev kakšnih konfekcijskih obratov, kar pa bo v sedanjem času reforme verjetno težje izvedljivo. Kljub temu da industrija trenutno res ne more zaposliti več žensk, menim, da se na zaposlovanje žensk v tej panogi gospodarstva na splošno gleda le preveč omalovažujoče. V vzhodnih državah npr. najdete v industriji zaposlenih veliko več žensk kot pri nas. Zanimivo pa je, da nam kvalificirane in visoko kvalificirane delovne sile še vedno primanjkuje. Zato bo potrebno bolj načrtno usmerjati mlade ljudi pri nadaljnem šolanju, za vpis na srednje in visoke šole pa bo potrebno poostri kriterije.

Gospodarska reforma pomeni tudi uspešno vključevanje v mednarodno delitev dela. In ko smo že pri reformi, pri nas gre pravzaprav tudi za družbeno reformo.

Gospodarska reforma ima predvsem namen, da se odpremo navzven, da bo tudi naš dinar postal konvertibilna valuta. Ustvariti moramo več, kot sami potrebujemo, in se s tako storilnostjo vključiti v mednarodno delitev dela. To pa pogojuje enakopravne ekonomske kriterije za vse države, tako vzhodne kakor zahodne, ki že-

lijo enoten nastop in menjavo na skupnem evropskem trgu, ki ga de Gaulle proklamira kar z Evropo od Atlantika do Urala oziroma že do Vladivostoka.

Hkrati z gospodarsko reformo je pa seveda potrebno izvršiti tudi družbeno reformo, kar pa je znatno težje. Načelno je namreč vse kar hitro v redu, takoj smo vsi za načelne sklepe, ko pa pridemo do konkretnih nalog, ponavadi že zaškriplje. Vendar nič ne pomaga, navaditi se bomo morali na novo, naprednejšo miselnost, ki je zelo potrebna za uspešno izvršitev gospodarske in družbene reforme.

Leto 1967 je mednarodno leto turizma. Ali bi nam hoteli o odpravi vizumov in izdaji potnih listov povedati kaj več?

Letos stopamo v mednarodno leto turizma. Naša država je odpravila vizume za tuje državljane in tako široko odprla meje vsem tujim turistom, ki si želijo ogledati in obiskati našo deželo. Ker pa je turizem dvostranskega značaja, bodo odpravljeni tudi vizumi za naše državljane, ki bodo samo s potnim listom lahko potovali kamor koli. Osebo sem izdal nalog, da se mora vsakemu našemu občanu, ki želi potovati v tuje države, izdati potni list za neomejeno število potovanj v najkrajšem času. To se tudi izvaja, pripomnil bi samo, da včasih zmanjka potnih listov in je treba potem čakati malo dalj časa. Veste, tu je treba upoštevati tudi psihološki moment. Marsikdo hoče takoj potni list, ko pa ga ima, se mu nikamor ne mudi.

Ali bi hoteli še sami kaj dodati k najinemu razgovoru, mogoče to, kaj priporočate bodočim »občinskim možem«?

Vsak, ki prevzame novo dolžnost, pa tudi predsednik, si naredi minimalen in maksim-

malen delovni program, določi strategijo in taktiko dela. Seveda je tu potrebno upoštevati želje in možnosti, važno vlogo pa igra tudi čas. Predsedniško mesto sem prevzel v času silnega gospodarskega zagona, v vsestranski ekstenzivni politiki. Gospodarska reforma pa je zelo hitro spremenila celotno politiko in marsikaj, kar je bilo v programu, je moralo odpasti.

Menim, da bi bilo potrebno pospešeno nadaljevati stanovanjsko gradnjo, kjer bi morali sodelovati prav vsi, ne samo železarna Ravne in rudnik Mežica. Prav tako je potrebno nadaljevati z gradnjo šol in se sploh zavzeti, da bo problem šolstva glede prostorov čimprej rešen. Na področju trgovin, gostinstva in turizma bo še veliko dela in prav tu moramo veliko storiti. Gospodarske organizacije so sposobne, da se bodo znašle v gospodarski reformi in da se bodo uspešno vključile v delitev dela. Na vsak način zaupam samoupravnim organom in menim, da bodo vse težave uspešno prebrodili. Gledati moramo na to, da bomo tudi v naši občini razvili obrt, da bomo pospešili kulturno dejavnost in popravili grad, ki že razpada. Telesni vzgoji pa moramo posvetiti posebno pozornost. Zavedati se moramo, da smo prav vsi odgovorni za zdravo in pravilno telesno in športno vzgojo naše mladine. Rešiti bo treba tudi problem preskrbe z vodo, kar velja za Ravne, Prevalje, Črno in Mežico in misliti bo potrebno tudi na gradnjo nove klavnice.

Želim, na kraju, da bi šlo mojemu nasledniku boljše kot meni.

Tov. predsednik, najlepša hvala za razgovor!

-ate-

Inž. Mitja Šipek

ZMEŠNJAVA

(Preberite vsi — voda teče v grlo)

Kaj bi rekli vi, če bi kupili kilo sladkorja pa vam bi prodajalec primešal zraven nekaj soli, pa ne pol kile, samo tako malo? Prav tako se lahko vprašamo, kaj naj poreče kupec našega jekla, če dobi namesto zahtevane vrste jekla primešano še neko drugo. Prav vseeno je, ali je nezaželeno primešano jeklo v veliki količini ali pa je samo ena palica; potem je že bolje, da ga je veliko. Morda ne veste, da je problem zamešanih jekel pri nas eden najtežjih problemov sploh, težji kakor ves izmeček, ki kakorkoli nastaja v proizvodnji, in mnogo bolj grozi kot vsi drugi, da nas pred kupci popolnoma onemogoči.

Ker je teh primerov vse več, smo v začetku lanskega leta naročili kontroli, da take primere skrbno zasleduje in redno javlja. Ta akcija je seveda (kot vse druge) le v majhni meri uspela, ker pač iskričci iz vseh mogočih razlogov enostavno ne prijavijo takih primerov. Da jih ne prijavijo, je v glavnem vzrok popolnoma napačna miselnost nekaterih, ki menijo, da bodo s prikrivanjem ohranili dobre odnose med odgovornimi ljudmi v obratu, v resnici se pa odnosi s tem še bolj rušijo,

saj se taka zamenjava materiala mora prej ali slej opaziti. Iz poročil, ki smo jih v 10 mesecih lanskega leta dobili iz obratov, smo našli 83 primerov zamenjanega materiala, toda od vseh teh so bile najdene zamenjave v ca. 70 primerih v odpremni skladišču, torej tik pred prodajo. Dobro pa vemo, da so bile zamenjave materiala najdene v kalilnici, v skladišču mehanične, v livarni, predvsem pa v valjarni, in ti primeri v gornjem številu niso zajeti. Mirno lahko torej trdimo, da je število zamenjav vsaj še enkrat tolikšno. Praktično torej vsak dan odkrijemo po eno zamenjavo materiala. Kdo bi si potem še upal v taki zmešnjavi živeti? Količina zamenjanega materiala, torej tistega, ki je bil nezaželen, proti vsemu prodanemu jeklu je seveda zelo majhna. Iz gornjega poročila je bilo razvidno, da smo našli nekaj čez 30 t, če pa to podvojimo, 60 t še vedno ne pomeni količinsko ničesar. Količina torej ne pove prav nič. Grozljivo pa je število že najdenih zamenjav in najhujše je, če najdemo v veliki količini jekla le palico ali dve nezaželeni sestavi, kajti to pomeni skrajno malomarnost in ne nazadnje tudi

pomanjkanje skladišč ali strokovnega kadra.

Poglejmo nekaj primerov.

Za proizvodnjo varilnih elektrod proizvajamo žico. Žica je bila predelana v elektrode, elektrode poslane varilem in nenkrat se je pri varjenju pojavil porozen zvar. Šele varilec, daleč od nas, je ugotovil, da nekatere elektrode niso uporabne in kompletna pošiljka elektrod iz različnih krajev je bila reklamirana. Na srečo se je ena vrsta žice od druge toliko razlikovala po magnetnih lastnostih, da smo uspeli z magnetoskopom ločiti zanesljivo nezaželeno elektrodo od pravih, in to pri izdelovalcu elektrod. In rezultat: med približno 8000 elektrodami jih je bilo 56 napačnih. Po količini torej komaj 0,5 odst., po škodi pa 100 odst. in več. Ko smo potem raziskovali, kako je moglo priti do tega, smo prišli do zaključka, da je bil zvaljan neki odpadni kos železa, na katerem je bila verjetno označena vrsta materiala za elektrode, pa ga je nekdo brez vsake pozornosti enostavno zrinil skozi valje. Skupna teža nepravilnih elektrod ni imela niti 5 kg, tako malih gredic pa pri nas ni.

Spet drugi primer, ki pa je znatno hujši. Med 813 palicami, ki so bile prvokrat namenjene za izvoz, je naročnik našel 2 palici napačnega jekla. Ti dve palici zgovorno pričata, kakšen mora biti red pri nas, in naredita vsekakor porazen vtis pri kupcu. Kupca smo obiskali, mu vse razložili in vse obljubili, pa še škatlo dobrih cigar mi je dal na pot, in je bil pripravljen še naprej z nami trgovati. Gorje pa, če se nam primeri to še enkrat. Izgubimo ga in z njim še vrsto drugih, kajti dober glas gre v deveto vas, slab pa še veliko dalje. Doma smo tudi ta primer skušali razvozlati in smo našli čisto administrativno, da je v enem kupu gredic manjkala ravno tista, ki je rodila ti dve nesrečni palici. Kako enostavno! Z enega kupa je prišla na drugi kup, toda ne sama, morda se je prekotalila, še bolj verjetno pa jo je nekdo tjakaj položil po brušenju ali po kontroli ali pri zalaganju v peč, možnosti je mnogo.

Pa še en prav zanimiv primer. Pri vlečenju žice se je izkazalo, da je en konec žice drugačen kot drugi. Žica iz enega kosa pa dvojni sestav, to pomeni, da sta bila zvarjena dva različna kolobarja in prevlečena v žico. Ta primer je iskričlec slučajno odkril s poizkusom na iskre. Toda kako najti, na katerem mestu so žice bile zvarjene — ena je grelna žica, druga pa elektrodna žica. Obe sta avstenitni in nemagnetni. Kljub temu smo poizkusili, ali bi mogli z občutljivimi magnetskimi sondami najti zvarjeno mesto. Žal se magnetne lastnosti pri vlečenju žice toliko spremenijo, da so bili rezultati nezanesljivi, ter smo morali žico prodati za manj vredne name. Kdo pa je tu kriv? Morda ta, ki je žico varil, morda, morda pa ne. Kaj pa, če je dobil že napačno žico iz valjarne, morda so bile zamešane gredice že pred valjanjem, lahko pa, da so bili že ingoti napačno označeni. Krivca lahko torej iščemo do onemoglosti, pa ga ne bomo našli in cela stvar zopet obtiči na kolektivni krivdi, ki je toliko kot blažev žegen. Če se hočemo torej izogniti takim in podobnim primerom, ne preostane drugega, kot skrbno paziti na red, pa ne samo takrat, ko je treba ingote

označiti pa vse do zadnje faze predelave, temveč že mnogo prej pri izbiranju vložka za peč, pa še malo prej pri zbiranju odpadkov v predelavi. Tega se vse premalo zavedamo, da je namreč ta proces sam vase zaključen in se nikoli ne neha. Če pri odrezovanju materiala vržemo v isti koš različna jekla, potem smo že pričeli zmešnjavo. V topilnici povzroča tak vložek strahotne težave, saj sestava jekla odstopa od tiste, katero smo želeli. Zaradi tega se množi število analiz, ki vsekakor niso poceni, raste cena jekla, kvaliteta pa pada, saj se nekaterih elementov sploh ne moremo iznebiti iz jekla, ti pa dajejo jeklu slabe tehnološke lastnosti. Tako jeklo potuje dalje v predelavo, in če prištejemo k temu še vse možnosti zamenjav v procesu predelave, potem ena zmešnjava rodi dve drugi in kdo se more potem še spoznati v tem kaosu?

Kdo more preprečiti take navidez malenkostne prestopke, ki so pa taki, da nas lahko spravijo ob kruh? Nihče drug kot VSAKDO NA SVOJEM DELOVNEM MESTU. Za to ni potrebno nobenih šol, pa tudi brigada inženirjev ne more prav ničesar pomagati, kvečjemu policaj s koroščem. Nekoliko preveč smo se navadili krilatice »vodstveni kader je odgovoren«. Vsakdo je odgovoren, ker gre tudi za njegovo eksistenco.

Na vsak način ne smemo pozabiti, da je priprava dela v obratu v veliki meri soodgovorna za zamenjave materiala. Bolje rečeno, organizacija dela v obratu, ta mora biti pač taka, da material gre svojo pot časovno in prostorsko tako opredeljen, da nastopi čim manj možnosti za zamešanje. Torej po šaržah, vsaj to. Pri tem je treba upoštevati transportne možnosti, predelovalne možnosti, žarjenje, čiščenje, kontrolo in odpremo. In končno dokumentacija — potni list, ki ga material nosi s seboj, ko prestopi meje iz enega v drugi obrat — mora biti taka, da je vsak čas mogoče jasno razpoznati, s katerim jeklom imamo opraviti in koliko ga je. Tehtanje je pri nas še vedno slabo rešen problem in podatek o teži nam ne daje vedno garancije, da zares nismo izgubili kakega kosa ali ga na neprimernem mestu pridobili. Število kosov je bolj zanesljiv podatek, šteti pa vendar zna vsak.

Problem zamenjav materiala moramo na vsak način dokončno rešiti, če ne, smo pogoreli. Zato bo potrebno izposlovati tudi najostrejšje ukrepe zoper kršilce tega osnovnega reda. Večja administracija, ki je nujna posledica večje proizvodnje in ki ima namen nuditi jasno podobo o stanju v obratu, pa nas lahko mimogrede zapelje na popolnoma napačen tir. Tak primer smo opazili letos. Vsakdo ve, da skušamo jeklo, ki ne ustreza prvotnemu namenu, prodati za neki drug, manj zahteven artikel, ker vemo, da po svojih tehnoloških lastnostih temu prav dobro ustreza. Npr. jeklo za poboljšanje VCMo se je izkazalo po termični obdelavi neprimerno za visoko obremenjene osi, pač pa je odlično za neke malo obremenjene čepe. Pa smo se dogovorili, da ga ne bomo pretopili, kar bi bilo zares neumno, temveč ga bomo prekrstili v C-45 in ga kot takega prodali. Jeklo smo torej prekrstili in v njegovem potnem listu je sedaj drugo, ilegalno ime. Tako jeklo potuje skozi predelavo in od njega ostanejo

odrezki ali pa celo obtiči v skladišču. Na njegovo pravo ime smo že zdavnaj pozabili. Sedaj pa lahko nastopi huda nesreča. Iz zaloge je nekdo ikupil to jeklo in kmalu ugotovil, da to ni C-45, temveč nekaj drugega, in reklamacija je tu. No, ta primer niti ni tako hud. Hujše je, če prekrstimo legirana jekla zaradi trenutne uporabnosti v nelegirana. V takem primeru seveda zaman iščemo krivca. Nihče ni ničesar zamešal, jeklo pa je le zamešano samo zato, ker smo imeli dober namen, da ga rešimo. Dobrota je sirota, pa ne bi bila, ako bi to dobroto izkazali v pravem času. Jeklo mora nositi svoje pravo ime s seboj od zibelke do groba, če mu pa damo drugo zadolžitev ali vlogo, pa še ne pomeni, da je postalo nekaj drugega. Janez je ostal Janez in mora ostati, pa čeprav rotira navzgor ali navzdol.

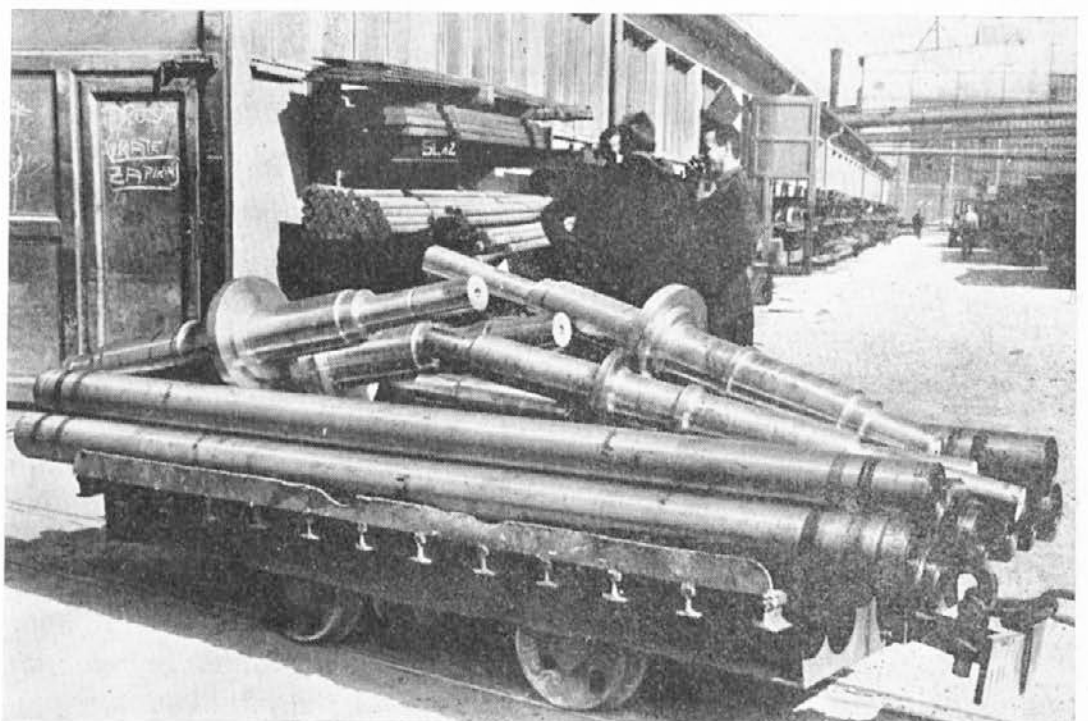
Ko že razpravljamo o zamenjavah materiala pa pogledjmo na kratko še, kaj lahko strokovni kader pri tem pomaga. Pri tem mislimo ves vodilni kader od predelavca do inženirja. Organizacija dela in obrata ter delovnega mesta je vsekakor njegova skrb. Ta mora biti usklajena s proizvodnimi možnostmi in popolnoma jasna. Disciplina na delovnem mestu in red pa že ni več samo zadolžitev vodilnega kadra.

Zamešan material moremo deloma ločiti, toda poudarjam, le deloma. Tudi v tej smeri imajo nekateri popolnoma napačne nazore. Iskrilci in vsi mogoči avtomati so brez moči, ako vlada v obratu nered. Oni so lahko samo v pomoč, da se red ohrani. Če ga ni, ga pa tudi ohraniti ni mogoče. Zamislimo si, kaj bi si mogel pomagati prometni miličnik, če bi vozniki vozili brez vsakega reda, kakor se bi komu zdelo. Nič ne bi mogel pomagati. Če ne bi zbežal, bi ga pa povozili. Tako je tudi v obratu. Ves material enostavno ne more iti skozi tako kontrolo, ker bi morali imeti več kontrolorjev kot pa delavcev v proizvodnji, pa še ne bi bili sigurni, zato ker nobena metoda, razen kemijske analize, ni popolnoma zanesljiva. Kemijske analize pa ne moremo delati od vsakega kosa, to

je jasno. Torej ostanejo samo še druge metode, ki sicer druga drugo dopolnjujejo, nobena pa ni sama zase popolnoma zanesljiva. Oglejmo si jih nekaj.

Najbolj stara in največ uporabljena je ISKRNA PROBA. Če pritisnemo na jeklo brusilni kolot, ki se vrti z določeno hitrostjo, kolot odtrga delce jekla, ki se zaradi trenja tako močno segrejejo, da se vnamejo in v zračni atmosferi zgorijo. Tako nastane šop isker, ki so različne po barvi, obliki in gostoti, kar je odvisno od sestave jekla in stanja, v kakršnem je jeklo. Dobro izurjen iskrilec lahko dokaj zanesljivo razpozna posamezne vrste jekel po iskrah, nikakor pa ne vseh. Nekateri elementi, ki v določeni koncentraciji močno vplivajo na lastnosti jekla, pa ne spremenijo bistveno iskrne oblike. V takem primeru seveda moremo seči po drugih metodah. Iskrna proba je sicer razmeroma hitra, vendar za veliko količino materiala zamudna. Ne moremo je avtomatizirati in je popolnoma subjektivna, kajti vsak iskrilec drugače zaznava iskrno sliko. Dovolj je, da nekdo malo slabše vidi ali pa je delno barvno slep, in končno, oko se utruji, ako več časa gleda iskrno sliko. Vse to pa more bistveno ogroziti rezultat take kontrole. Za dobro iskrno kontrolo bi morali postaviti zamračene kamere in material bi moral potovati skozi nje, število obratov brusne plošče bi moralo biti približno stalno. Da vseh teh pogojev v naši praksi ni mogoče izpolniti, o tem nihče ne dvomi.

Naslednji pripomoček, ki je tudi starejšega datuma je TIPKALNA PROBA (Tüpfelprobe). To je pravzaprav hitra kvalitativna kemijska analiza. Površino materiala očistimo, nanjo kanemo kapljico kisline, ki raztaplja jeklo in z reagenčnim papirjem po barvi sklepamo na pristnost nekaterih elementov, npr. niklja. Te probe so tudi izpopolnjene z ELEKTROTIPKALNIMI PROBAMI, kjer reakcijo pospešimo z lokalno elektrolizo. Vsi ti postopki pa so dolgotrajni in malo zanesljivi, ter so res samo pomoč in dopolnilo k iskrni probi.

Med mehanično in kalilnico

Tretja mnogo obetajoča pa tudi mnogo uporabljana metoda je MAGNETOSTRUKTURNA ANALIZA. Znano je, da se jekla med seboj bistveno razlikujejo po magnetnih lastnostih. Vsi vemo, da so nekatera jekla nemagnetna, magnet jih ne prime, npr. 12 % Mn, prokrom-11, ravnin itd. Ta jekla je dokaj lahko ločiti od drugih z magnetom, pa tudi magnetna jekla se med seboj razlikujejo po stopnji magnetnih lastnosti. Na magnetne lastnosti vpliva vrsta faktorjev, med drugimi tudi sestav jekla. Žal pa sestav jekla ni najbolj odločilen faktor. Mnogo bolj vplivni so drugi, npr. termična obdelava, hladna deformacija, razogljčenje, čistoča itd. Če torej želimo iskati razlike v sestavi, moramo poznati ostale faktorje, ti pa so običajno slabo poznani. Tako moremo magnetne lastnosti uporabiti le v določenih mejah za ločenje materialov. Tudi ni vseeno, ali se zadovoljimo z merjenjem magnetnih lastnosti na površini ali blizu površine, kar dosežemo z elektromagnetnimi postopki in višjimi frekvencami, ali pa želimo poznati magnetne lastnosti po vsem preseku. V tem primeru se moramo poslužiti nižjih frekvenc, ki prodirajo bolj globoko v material. Razen izmeničnih magnetnih polj se moremo poslužiti tudi drugih postopkov, npr. merjenja statičnih magnetnih polj, ki nam predstavljajo merjenje koercitivne sile, ali celo balističnih metod, kjer zasledujemo vse podatke, ki nam jih nudi histerezna zanka. Žal na vse magnetne metode odločilno vpliva tudi geometrija vzorca. Zato so te metode dobro uporabne za serijo enakih kosov, predvsem za valjani material, ki enostavno potuje skozi preizkusne tuljave in merilni instrument javlja spremembe magnetnih lastnosti. Takša naprava se lahko popolnoma avtomatizira, deluje zelo hitro, ne poškoduje materiala in se praktično ne obrablja, vendar jo moremo s pridom uporabiti le tam, kjer je proces proizvodnje tako enakomeren, da moremo smatrati vse faktorje, razen sestave jekla, ki vplivajo na spremembe magnetnih lastnosti, kot stalne. To pa terja točne tehnološke predpise in popolno tehnološko in delovno disciplino, kar pa pri nas ni vedno primer. Pri splošni zmešnjavi pa tak avtomat popolnoma izgubi glavo in naredi še večjo zmešnjavo. Z magnetnimi metodami moremo torej sortirati jekla po grupah, ki imajo enake ali podobne magnetne lastnosti, ne pa po sestavi. Po sestavi le tedaj, če poznamo vse ostale vplive, ki magnetne lastnosti jekla lahko spremenijo. Takih naprav je cela vrsta, od enostavnih do kompliciranih, poceni in dragih, vse pa imajo isto zahtevo — tehnološki red in disciplino. Tudi na Ravnah smo pred več ko 10 leti izdelali tak aparat, ki nam je rešil že marsikateri zamešan problem. Nameravamo jih postaviti še več, toda pod pogojem, da bomo sposobni držati toliko reda, da jih bomo lahko sploh uporabljali.

V zadnjem času smo posegli še po drugih metodah, ki so fizikalno sicer dolgo poznane, praktično pa se šele uvajajo. Ena od teh je TERMOELEKTRIČNA METODA. Iz fizike nam je znano, da dve kovini, ki ju med seboj spojimo in spojeno mesto ogrejemo na določeno temperaturo, dajeta termoelektrično napetost, ki je sicer slabotna, pa vendar tolikšna, da jo lahko iz-

merimo. Tudi pri nas smo napravili vrsto poizkusov, tako da smo bakreno elektrodo ogreli na 500 °C ter proti njej primerjali termoelektrične lastnosti različnih jekel. Našli smo zanimive rezultate. Nekatera jekla dajejo proti bakreni elektrodi pozitivne, druga negativne termo napetosti. Na termo napetost pa vplivajo tudi trdota, razogljčenje, segregacije, ter vsekakor zunanja temperatura. Rezultati nam povedo, da ta metoda daje sicer privlačne možnosti, ker je mogoče termo napetost razmeroma natančno izmeriti, vendar pa je treba držati stalne pogoje dela, npr. zunanjo temperaturo, kar ni ravno enostavno. Velika prednost te metode je tudi v tem, da je uporabna na magnetnih in nemagnetnih jeklih in tudi drugih neželeznih kovinah. Nadaljnje preiskave bodo pokazale, kako nam ta metoda lahko pomaga pri ločenju jekel. Vsekakor pa je le dopolnilo k ostalim, že prej naštetim metodam.

Še eno lastnost materiala bi lahko omenili, ki prav tako nudi določene možnosti za razpoznavanje materiala. Različna jekla so pri določenih sestavinah in določeni termični obdelavi različno elastična. Že z roko lahko ločimo kaljeno vzmet od nekajene, ali vzmet iz mehkega jekla in pravega vzmetnega jekla. Ena ostane upognjena, druga se po upogibanju zravna. Če imamo torej možnosti ugotoviti hitro in brez porušanja elastične lastnosti jekla, nam to predstavlja zopet en pripomoček pri ločenju materiala. Taki postopki so poznani, npr. ULTRA ZVOČNA METODA. Hitrost razširjenja ultra zvoka skozi material je med drugim odvisna tudi od elastičnosti materiala. Ako merimo hitrost ultra zvoka v materialu, lahko sklepamo na njegove elastične sposobnosti celo zelo natančno in prek njih tudi na sestav jekla, če je poznana termična obdelava. Na je-

Marija Gregor

INDOK CENTER RASTE

Organizacija in delo dokumentacijsko informacijske službe v železarni Ravne

Gospodarski razvoj v svetu postavlja pred vodilne kadre ter delavske kolektive v industriji vedno bolj zahtevne naloge. Reševanje teh nalog je v veliki meri odvisno od dobre informiranosti proizvajalcev. Informiranost, to je znanje o stvarnem stanju nekega področja, je odvisna od sposobnosti sprejemanja in razumevanja in od našega odnosa do izvora in vsebine informacij ter ustreznega načina posredovanja.

V nekaterih podjetjih se danes še premalo ceni vrednost dokumentacijsko informacijske službe. Razpoložljivi viri informacij so v večini primerov slabo izkoriščeni ali pa sploh niso izkoriščeni. Mnoga industrijska podjetja trošijo sredstva za strokovno literaturo in različne dokumente, ki vsebujejo dragocene informacije, za katere pa nihče ne ve, ker vsi ti dokumenti niso zbrani, jih nihče sistematično ne pregleduje ter posreduje iz njih izbrane in za podjetje pomembne informacije. Reševanje teh problemov je naloga INDOK službe — dokumentacijsko informacijske službe.

Pri organizaciji INDOK centra v pod-

klih so metodo redko uporabljali, pač pa na sivi litini.

Bolj kot hitrost razširjenja ultra zvoka v materialu je zanimiva lastnost feromagnetnih materialov, da se pod vplivom magnetnega polja skrčijo ali razširijo. Temu pojavu pravimo MAGNETOSTRIKCIJA. Če tak feromagnetni material izpostavimo trenutnemu vplivu močnega magnetnega polja, se material v trenutku skrči ali razširi. Ta sprememba volumna pa potuje po materialu dalje, saj je elastičen. To pomeni, da v materialu vzbudimo ultra zvočni val toliko bolj, kolikor bolj se material spremeni pod vplivom magnetnega polja. Magnetostruktivna lastnost materiala pa zavisi od sestave in termične obdelave. Nekatera jekla se pri določenem polju širijo bolj, druga manj, nekatera se pri istem polju celo skrčijo, zopet druga se niti ne širijo niti skrčijo. Intenzivnost dihanja materiala pa lahko izmerimo s tem, da merimo ultra zvočni val na ta način, da pustimo vplivati material na detektorsko tuljavo. Magnetostruktivni efekt namreč lahko obrnemo, to pomeni, da se spremeni magnetno polje, ako material stisnemo ali raztegnemo. Tudi ta postopek je bil v praksi že preizkušen, vendar je le malo podatkov v literaturi poznanih o njem. Vsekakor pa ima določene meje, saj je magnetostruktivna lastnost odvisna od temperature in oblike ter nastopa samo pri feromagnetnih materialih. Prav tako kot elektromagnetna metoda omogoča popolno avtomatizacijo, terja pa enako kot prejšnja homogeno proizvodnjo.

V zaključku lahko rečemo, da so vse našete metode le v pomoč človeku, nobena ni univerzalna in druga drugo dopolnjuje. Prvo in zadnjo besedo pa ima človek in on je edini, ki lahko problem reši. K temu pa smo poklicani vsi. Razmislimo!

jetju se posebno v začetku pojavljajo problemi, ki jih je treba postopoma reševati. Ta služba nekaj časa ni rentabilna, ker je treba upoštevati, da je za osvajanje tehnike obdelave dokumentov samih potrebno precej časa, še več pa ga je potrebno za privajanje ljudi, da uporabljajo in izkoriščajo njene možnosti. Večkrat se neupravičeno in nestrpno kritizira nerentabilnost te službe, ki pa se pri normalnem in rednem poslovanju amortizira v razmeroma kratkem času. Največkrat pa se je tisti, ki jo kritizirajo, ne poslužujejo in so sploh nepoučeni o njenih možnostih.

»Zaprte raziskave«, pri katerih se ne oziramo na že dognane dosežke, so drage in tudi ne dajo pričakovanih rezultatov. Drugo skrajnost predstavlja ideja »tehnične špionaže«, pri kateri pa se precenjuje vrednost informacij. Te informacije nas lahko večkrat zavedejo na kriva pota, ker so lahko nepravilne, nepopolne ali pa se dognanja in tehnične izkušnje drugih ne dajo neposredno uporabiti. Vsak proizvajalec mora upoštevati svoje možnosti in pogoje de-

la, zato je jasno, da po teh skrajnih poteh ne moremo priti do dobrih rezultatov. Najboljša je srednja pot, sistematično organizirano zbiranje ter uporaba informacij in s tem usklajeno raziskovanje. Izkazalo se je, da temeljite in obširne znanstveno tehnične informacije lahko zelo pospešujejo in pomenjujejo raziskovalno delo. Informacijska služba preprečuje namreč dupliranje raziskovalnega dela. Daje nam orodje, ki nam skrajša delovni čas in povečuje proizvodnost. Tega pa nam sama po sebi ne more dajati, pomembna je predvsem njena smotrna uporaba.

Dokumentacijsko informacijska služba se mora smiselno prilagoditi naravi dela določene gospodarske organizacije. Upoštevati mora sredstva in možnosti, ki so ji materialno in institucijsko na voljo. Katerega sektorju ali organizacijski enoti bo priključena, je odvisno od notranje strukture določene gospodarske organizacije. Naš INDOK center je vključen v raziskovalni oddelek. S tako organizacijo imajo strokovnjaki — raziskovalci dokumentacijsko gradivo pri roki, saj jim je nujno potrebno pri raziskovalnih nalogah. V naših razmerah nam je taka organizacija potrebna zaradi tega, ker nimamo inženirjev, ki bi se ukvarjali samo z dokumentacijskim delom in so zato naši strokovnjaki — raziskovalci tudi dokumentaristi. S tem ko pregledujejo strokovno literaturo, predvsem revije, se sami izpopolnjujejo, na drugi strani pa pripravljajo informacije za druge.

Za ekspeditivno poslovanje potrebuje center sodobno pisarniško opremo in mehanizacijo ter reprodukcijski oddelek, opremljen z aparati za hitro razmnoževanje in kopiranje.

Celotno delovanje INDOK službe v podjetju je razdeljeno na tri osnovne dejavnosti, in sicer:

- zbiranje naročil, naročanje dokumentov — virov in dokumentacijskih fondov,
- dokumentiranje in evidentiranje,
- informacije.

Naloga INDOK službe je, da zbira, odбира in klasificira primarne dokumente (knjige, revije, standarde, patentne spise, mikrofilme, reprodukcijski material, elaborate naših raziskovalcev, prospekte in kataloge založb, tiskarn, knjižnic in podjetij), izdeluje in shranjuje sekundarne (referatne časopise, informacijske biltene in abstrakte, ki v jedrnatih in zgoščenih oblikah prikazujejo vsebino pomembnih strokovnih del) in terciarne dokumente (indekse, slovarje, kataloge vsebinskih gesel itd.) ter uporablja in razširja informacije.

Smotrno izkoriščanje dokumentacijskega gradiva bi pomagalo raziskovalcem, inženirjem in tehnikom, ali bolje rečeno znanosti in industriji, da ne bi odkrivali tistega, kar so drugi že odkrili, da ne bi delali napak pri svojem delu, ki so jih delali pred njimi že drugi, da ne bi investirali sredstev v že dognane raziskave, ampak bi primerjali že ugotovljene zaključke ali pa na osnovi teh informacij planirali raziskave v naslednjih stopnjah. Dokumentacijsko informacijska služba mora v prvi vrsti maksimalno izkoriščati vse razpoložljive vire informacij in pridobivati vedno nove, ker

tehnične informacije zelo hitro zastarevajo.

Tam, kjer je INDOK služba že dobro vpeljana in ima izkušen kader, dokumentaristi lahko zasledujejo in ugotavljajo stopnje, do katerih se je razvila določena znanstvena panoga, ali analizirajo stanje razvoja znanosti in tehnike določenih proizvodov. Take analize so velika pomoč razvojnim oddelkom v podjetju, posebno če hoče podjetje konkurenčno nastopiti tudi na tujih tržiščih. Vodstvo podjetja je dolžno, da informira dokumentarista o novih področjih raziskav, dokumentarist pa je dolžan, da vzdržuje takšne odnose, ki mu omogočajo, da se seznanja s politiko podjetja.

ZBIRANJE NAROČIL IN NAROČANJE DOKUMENTOV

Strokovno literaturo naročamo na podlagi informacij, ki jih dobimo iz propagandnega gradiva (prospektov, letakov, oglasov, katalogov itd.) ali izvodov publikacij, ki jih pošiljajo založbe na ogled. Še bolj pomembne in strokovno usmerjene informacije pa dobimo na podlagi pregledov uporabljene literature v strokovnih delih. Kakšno gradivo bomo nabavljali, je odvisno od strokovnega nivoja uporabnikov in od njihove zainteresiranosti. Vse dokumente dokumentacijskega značaja naroča dokumentacijska služba. Seznam tekočih naročil za dokumente, ki se vsako leto obnavljajo (periodike, katalogov — knjižnih in knjigotrških — imenikov itd.), sestavi dokumentarist. Ta naročila in naročila, ki prihajajo iz posameznih obratov, se v dokumentacijski službi preverijo, zberejo in predložijo komisiji za nabavo. Ko so zahtevani dokumenti odobreni, se napišejo naročila.

VIRI IN DOKUMENTACIJSKI FONDI

Dokumentacijska služba črpa informacije iz najrazličnejših virov (primarnih, sekun-

darnih in terciarnih), ki jih hrani, strokovno obdeluje in daje v uporabo strokovna knjižnica. Zelo važen vir informacij so tudi sami dokumentacijski fondi. Vse gradivo, ki je rezultat dela matične organizacijske enote oziroma vsi za dokumentacijo važni objavljeni in neobjavljeni rezultati lastnega dela, sestavljajo notranji fond. Gradivo, ki ga nabavljamo od zunaj, prištevamo v zunanji fond.

Fondi v dokumentaciji podjetja bi morali zajemati:

- osnovno dokumentacijo,
- razvojno dokumentacijo (strokovno literaturo, patentoteko, standardoteko, prospektoteko),
- proizvodno dokumentacijo; dokumentacijo konstrukcij proizvodov in naprav, tehnološko dokumentacijo (projekte in analize tehnoloških postopkov, tehnološke sheme, materialne bilance, pot materiala skozi tehnološke proizvodne enote), dokumentacijo kontrole (projekte in analize kontrolnih postopkov, kriterije za nadaljnjo dispozicijo proizvodov, vključevanje kontrolnih in tehnoloških postopkov), dokumentacijo poizkusne proizvodnje (npr. poizkusne serije, potek uvajanja nove proizvodnje), raziskave (npr. plani in evidence raziskovalnih nalog) in odobritve proizvodnje,
- dokumentacijo o kvaliteti (rezultate preizkusov, npr. metodika preizkušanja, karakteristične lastnosti proizvodov in dokumentacijo o reklamacijah).

Po vsebinski obdelavi sestavimo iz naštetih dokumentov matični dokumentacijski katalog, ki ga sestavljajo sekundarni dokumenti, izdelani iz knjig, revij, patentov, standardov in predpisov, prospektov in katalogov. V tako urejeni dokumentaciji lahko dobimo informacije za posamezna področja po zahtevi ali na osnovi rednega obveščanja.

Naši dokumentacijski fondi seveda še ne vsebujejo vseh naštetih dokumentov oziroma ti dokumenti še niso obdelani tako, da bi lahko iz njih črpali informacije. Stro-

V bralnici so obiskovalcem pri roki revije in mikro čitalec

Bibl. podatki:		
Gießerei 51(1964) 17, str. 382-387		
Avtor in naslov		
K.O.Bengel, K.H.Maier: Senkung des Leistungsbedarfs in Gießereien mit Netzfrequenz-Tieglaschmelz- öfen.		
Klasifikacija (kartica odločena pri področjih C)		
ASN-SLA : S; D6; W 18 a		
Film	Obdelano separat, prečed, original, izvleček	12/11
Evidenca:	Naročilo:	Prejcl:

Dokumentacijska kartica

kovna knjižnica je materialna baza INDOK centra in razpolaga s 5000 knjigami (vštete so tudi revije). Redno dobiva 68 tujih in 36 domačih revij. Med temi revijami so zelo pomembne tudi sekundarne publikacije, kot so:

Bilten dokumentacije, ki ga izdaja Jugoslovanski center za tehnično in naučno dokumentacijo v Beogradu. Kartoteko tega biltena imamo urejeno do leta 1963. (Žal je do sedaj še popolnoma neizkoriščena.) Bilten francoske tehnične dokumentacije hranimo v revialni obliki v knjižnici. Analytical Abstracts, ki izhaja v Londonu, prejema kemični laboratorij železarne Ravne. Occupational Safety and Health Abstracts, Geneva, pa dobiva zdravstveni dom na Ravnah.

Za knjige vodimo abecedno imenski katalog in decimalni katalog (urejen po univerzalni decimalni klasifikaciji). Interna kartoteka člankov vsebuje nekatere članke iz strokovnih revij. Urejena je po naslovih dokumentiranih revij in po področjih, ki jih članki obravnavajo.

Kartoteka mikrofilmov obsega zunanje posnetke, predavanja, tabele in diagrame, članke in reprodukcije, načrte, album napak in fotodokumentacijo v okviru raziskovalnega oddelka, označeno po šifrah nalog.

DOKUMENTIRANJE IN EVIDENTIRANJE

Vsi prispeli dokumenti se v INDOK centru analizirajo, razporedijo in dokumentirajo, tako da postanejo uporabni. Dokumentiranje se lahko opravi po različnih sistemih. Pri obdelavi gradiva razlikujemo umsko in rutinsko tj. tehnično delo (pisanje in uvrščanje kartic v kataloge, opremo in odlaganje različnega gradiva na odrejena mesta). Umsko sestoji iz treh stopenj obdelave, in sicer bibliotekarske ali formalne, administrativne in vsebinske (analitične in sintetične). Najvažnejša je analitična stopnja obdelave, ki sestoji iz branja, selekcije (odbiranja), klasificiranja (razvrstitve dokumentov po vrstah), izbiranja gesel in sestavljanja enostavnih informacij.

Sodobna dokumentacijska tehnika

Podatke — informacije shranjujemo v kartoteki, ki jo sestavlja in uporablja več ljudi, zato mora biti urejena jasno, objektivno in praktično in ne more biti vezana na spomin posameznika. Sistem klasične kartoteke v obliki kartic, na katere beležimo bibliografske podatke dokumentov, je možen le v zbirkah z manjšim številom kartic, ker je iskanje in uvrščanje kartic zamudno, po pomoti lahko kartice napačno

vložimo in s tem so praktično izgubljene za uporabnika.

Sodobnejši način shranjevanja informacij je sistem robno luknjanih kartic, ki nam zelo olajša delo. Pri sistemu klasične kartoteke moramo za članek, ki obravnava npr. 10 področij, kartico 10-krat prepisati. Če kartica vsebuje še izvleček (kratko vsebino dokumenta), je tako prepisovanje zelo zamudno. Pri sistemu robno luknjanih kartic pa članek evidentiramo na karton, luknjano kartico, in na njej izrežemo 10 klasifikacijskih enot. Pri tem načinu vnašanja podatkov so luknjice že kar gesla oziroma klasifikacijski znak. Običajno pa uporabljamo pri sistemu luknjanih kartic ključ, to je sistem šifer, po katerem prenašamo pojme na posamezne luknjice. Klasične kartoteke ne prepisujemo potem, ko smo prešli na robno luknjane kartice. Bolje je imeti do določenega datuma klasičen način kartoteke, ki bo zaradi selekcije in neaktualnosti tako kmalu odpadla, do tedaj pa imeti dve vrsti kartotek.

Dokumentacijskim zbirkam z velikim številom dokumentov pa niti robno luknjane kartice ne ustrezajo, zato uporabljajo ponekod vizualne kartice, ki so urejene po abecedni pojmov. Tri četrtine te kartice je pokrite s krogci, v katere vrežemo luknjice, zgornja četrtina pa je namenjena vsebinskemu geslu. Prednost te kartoteke je v tem, da ima neomejeno izpovedno moč, da ne potrebuje nikakega ključa in daje informacije o najrazličnejših pojmovnih kombinacijah. Uporabljamo pa jo lahko le, če imamo dokumente urejene po tekočih številkah.

INFORMACIJE

Namen informacije je, da strokovnjake tekoče in redno obvešča (samoiniciativno ali na njihovo željo) o dokumentih, ki zadevajo njihovo delovno območje.

Prvi vir informacij je knjiga, ki prinaša najboljše informacije za določen problem, vendar pa je ta informacija večkrat že zastarela, zato se mora INDOK center posluževati različnih zbirk, ki prinašajo nove — najnovejše izsledke v razvoju znanosti in tehnike. Take zbirke so: referatni časopisi bilteni INDOK službe, razmnožene referatne kartice, publicirane kartoteke, registri primarnih dokumentov — indeksi, bibliografije, posebno strokovne, in pa sami dokumentacijski fondii.

Oblike in načini tekočega in retrospektivnega informiranja

Najbolj preprost način informiranja je kroženje revij po določenem sistemu. Seveda je to možno le v manjšem podjetju ali ustanovi, vsekakor je ta način problematičen povsod tam, kjer je število interesentov veliko. V velikem podjetju je za hitro obveščanje najbolj primeren informativni bilten, ki strokovnjake neposredno opozarja na aktualne članke, knjige in druge vire informacij. Interni bilteni so običajno urejeni po strokah, poleg tega imajo še urejeno abecedno kazalo gesel, ker vsi strokovnjaki ne poznajo klasifikacijskega sistema.

Pri nas informativnega biltena še ne izdajamo, zato strokovnjake informiramo s

kroženjem revij. Posamezniki so zadolženi, da pregledujejo članke za določena področja. Članke, za katere mislijo, da jih je vredno evidentirati, označijo, po potrebi jih še klasificirajo, knjižničar pa jih evidentira na kartice. Sedanji način kroženja revij pa po izkušnjah drugih dokumentacijskih centrov in po naših lastnih izkušnjah ni dal zelenih rezultatov, ker so revije nedosegljive praktično ves čas kroženja. Kroženje se ustavi in vedno zelo zavleče. Iz teh razlogov bomo morali organizirati pregledovanje revij, tako da bodo interesenti revije pregledovali v knjižnici oziroma INDOK centru. Pri takem načinu dela bodo revije stalno dosegljive, očitek, da nekaterih revij sploh ni mogoče dobiti, bo odpadel, sodelavci se bodo privadili obiskovati našo čitalnico, če jim bo lahko nudila literaturo, ki jo bodo želeli.

Zelo preprosto in enostavno je informiranje z dopisnico, na katero napišemo bibliografske podatke za knjigo, članek ali kak drug dokument in jo pošljemo interesentu samoiniciativno ali na njegovo željo.

Primer: Raziskovalec za orodna jekla mora biti tekoče informiran o vsem gradivu, ki je klasificirano z okvirno ASM — SLA klasifikacijo TS (orodna jekla), strokovnjaki s področja livarstva morajo biti informirani o gradivu z oznako klasifikacije E (livarstvo) itd. Za tak način obveščanja bomo uporabljali kartice, na katere evidentiramo članke, ko pa bomo začeli izdajati Bilten tehnične dokumentacije, bomo pošiljali kar tega.

Praktično bo to tako, da bo tisti, ki ga to področje zanima, dobil kartice z bibliografskimi podatki dokumenta, včasih pa bo na kartici tudi izvleček. Te kartice bo lahko vložil v svoje informativno kartoteko, če jo ima. Na njegovo željo pa mu bomo priskrbeli primarni dokument ali reprodukcijo.

V podjetjih in ustanovah, kjer je dokumentacijsko — informativna služba urejena, pošlje strokovnjak zahtevo za informacijo za določen problem v obliki naročilni-

Skladišče knjig je vzorno urejeno

ce informativni službi. Dokumentarist bo posredoval enostavne ali sestavljene informacije. Enostavne informacije bodo vsebovale bibliografske podatke ali anotacije, razvrščene v naslednjem zaporedju: knjige, članki, patentni spisi, standardi, prospekti in katalogi. Sestavljene informacije pa imajo naslednji vrstni red: tekst, izvlečki in bibliografski podatki. Glede na jezik so na prvem mestu viri informacij v domačem, šele nato v tujem jeziku. Običajno se k dokumentacijskemu elaboratu priložijo tudi kopije primarnih dokumentov oziroma originali sami, posebno če so to knjige kakor tudi prevodi in ostali informativni viri. Informacija naj bo kratka in jedrnata, vendar to ne sme vplivati na njeno razumljivost.

Dokumentacijske informacije

Sestavljanje informacij iz dokumentacijskega materiala je vsakdanje delo dokumentarista. Če hočemo, da bodo informacije kvalitetne, je nujno, da nam interesent da nekaj podatkov ob zahtevku za informacijo. Iz prakse vemo, da le malo kdo postavi vprašanje tako, da je dokumentaristu jasno, za kaj gre in kakšne so njegove želje.

Zahtevki za informacije naj bodo pismeni in naj vsebujejo: naslov problema, točno strokovno omejitev teme, vidike, s katerih se naj problem obdeluje, vrste virov in oblike informacije. Šele ko dobimo vse te podatke od uporabnika, lahko začnemo sestavljati informacijo, ki sestoji iz treh faz dela, in sicer: planiranja oziroma priprave, zbiranja in obdelave ustreznega gradiva, urejevanja in redakcijskega dela. Da bo informacija dosegla svoj namen, je potreben kontakt z naročnikom informacije še potem, ko je raziskava že v teku.

Poznamo več vrst dokumentacijskih informacij, in sicer so najpreprostejša oblika informacije **bibliografski podatki o obstoječi literaturi**, ki so na voljo uporabniku v abecednem avtorskem katalogu. Na osnovi podatkov, ki jih dobi interesent v katalogu, če pozna priimek avtorja ali točen naslov pri anonimnem delu, lahko zahteva primarno gradivo. V taki obliki je dokumentacijska služba samo servisna služba. Naslednja vrsta informacij so **bibliografske informacije**. Te vsebujejo izbrane podatke o sodobni literaturi, ki neposredno obravnava problem in jo kot tako interesent lahko uporabi pri svojem delu. **Referatne informacije**, poleg bibliografskih podatkov o kritično izbranih dokumentih, podajajo še kratke izvlečke o vsebini dela. **Strokovno (znanstvene) informacije** prištevamo glede zahtevnosti med najboljše. Sestavijo jih lahko le informatorji z visokim strokovnim znanstvenim nivojem. Te informacije strokovnjakom omogočajo lažjo orientacijo pri delu. Najzahtevnejša oblika dokumentacijskih informacij so **tematske študije**. V bistvu imajo isti značaj kot strokovne informacije, le da so dopolnjene z uvodom, ki nakazuje točno stopnjo znanosti in razvoja v zelo ozkem specialnem področju.

V našem INDOK centru seveda ne bomo sestavljali vseh vrst naštetih informacij, ker še nimamo urejenih dokumentacijskih fondov niti kadra, ki je za tako delo potreben. Moramo pa skrbeti v prvi vrsti za

to, da bomo interesentom nudili vsaj bibliografske podatke o literaturi za določen problem. Večkrat se bomo morali obračati na druge INDOK centre, zato moramo skrbeti za čim boljše sodelovanje s temi centri.

Dokumentacijski fondi so celo samo v slovenskem merilu bogati in veliki, mi pa jih ne izkoriščamo ali pa sploh ne vemo zanje. Idealno bi bilo, da bi v primeru, ko se pojavi v obratu kak problem, lahko prek INDOK centra zbrali informacije o izkušnjah drugih podjetij ali pa iz lastne dokumentacije o že preizkušenih možnostih, dobrih in slabih straneh dotedanjega reševanja takih in podobnih problemov.

Mrežo dokumentacijske službe moramo razvijati, tako da bomo iskali informacije najprej doma, šele potem bi se obračali na druge dokumentacijske centre v državi ali po potrebi prek teh na tuje dokumentacijske službe.

Dokumentacijsko informativna služba mora nuditi uporabniku:

— popoln pregled dokumentacije, ki je kdajkoli obstajala o obravnavanem problemu;

— skrajšano obliko dokumentov — informacije, v katerih so navedeni le tisti podatki, ki so v problematiki prinesli nekaj novega;

— raziskovalcu priporočiti in označiti najpomembnejše in najustreznejše dokumente, ki naj jih podrobno prouči.

S takim programom dela ima jasen in nedvomno izredno pomemben položaj in mesto v skupni delitvi raziskovalnega dela. Takšen program dela zahteva nenehno aktivno zasledovanje literature in dokumentov ter njihovo urejanje v tako obliko, ki bo takoj pri roki.

Na uspešno delovanje INDOK službe vpliva tudi osnovni odnos raziskovalca do takšnega posredovanja že znanih rezultatov, čut za kolektivno delo in zaupanje.

O pravilnem izkoriščanju in vrednotenju dokumentacijske službe moramo razmišljati že takrat, ko ljudje sprejemajo prve nauke o tem, kako se je treba učiti ali kako poiskati najuspešnejše metode za dosego čim boljšega uspeha.

LITERATURA

1. Koroški fužinar 1964/8-10, 1965/1-3, 1966/1
2. Nova proizvodnja 1962/2, 4, 6, 1963/2, 3-5, 1964/3-4, 5, 6, 1965/1-2, 1966/1-2
3. Tehnika 1954/6, 1958/9, 1960/2, 12, 1961/9, 1962/5
4. Strojniški vestnik 1963/3
5. Kadrovska politika 1965/3
6. Teorija in praksa 1964/10
7. Delo 1966, 25. junija
8. Naši razgledi 1966/13
9. Moderna dokumentacija i informacije, Bgd. 1962
10. I. Simpozij tehnične in znanstvene dokumentacije, Lj. 1962
11. Gradivo osnovnega tečaja znan. in tehn. dok., Lj. 1965

Knjiga za novo leto

Že vrsto let podarja zahodnonemški železarski kombinat Hoesch v Dortmundu svojim sodelavcem ob novem letu knjige, natisnjene nalašč za to priložnost, za izdajo pa skrbi tovarniški list »Werk und wir«. Letos je to zbornik z naslovom Npopoln je človek, ki ga je uredil znani nemški pisatelj Heinrich Böll, kandidat za Nobelovo nagrado v prihodnjih letih (v slovenščino smo doslej prevedli že tri njegove romane).

Tako seveda knjiga ni nobena prigodniška zbirka na nivoju mohorskih in drugih takih koledarjev, temveč berilo, izbrano iz del svetovno znanih pesnikov, pisateljev in filozofov, le ubrano na tek človeškega življenja in zato razdeljeno na simbolična poglavja Jutro — Poldan — Večer.

Od Goetheja do Nelly Sachs so zastopani pesniki, od Čehova do Bölla pisatelji, od filozofov omenimo samo Alberta Camusa. Kvalitetne barvne reprodukcije znanih del modernih slikarjev Picassa, Kandinskega in drugih dopolnjujejo knjigo.

Ni naš namen peti hvalo darovalcu, ki je pač zadosti bogat, da si tako darilo lahko privošči. Gre za dejstvo, da je nekaj tisoč delavcev, ki prav tako kot naši trdo delajo za svoj standard, so pa zato prav tako kot naši mnogokrat porinjani v potrošništvo cenene kulturne hrane, v branje stordinarskih romanov, v poslušanje primitivne zabavne glasbe ter v površno televizijsko zabavo, dobilo v dar knjigo, sestavljeno tako, da predstavlja most do kvalitetne književnosti in obenem resno vabilo, stopiti prek tega mostu na drugi breg ter se ogledati po delih umetnikov, predstav-

ljenih v knjigi, in morda še po drugih. Pa tudi za to gre, da ni bil v tem primeru storjen noben kompromis v škodo umetnosti, le urednik je izbral morda dostopnejša dela, laže razumljive tekste in slike.

To pa je gotovo zgled, ki bi kazalo vsaj razmisliti o njegovem pomenu, če že ne takoj o tem, kako bi ga mogli posnemati. Stvar ne bi bila neuresničljiva, če bi črtali umetniški papir in vse drugo, kar je še razkošnega (in dragega!) pri tej izdaji, ter se zadovoljili s poceni sredstvi, da bi le cilj bil enak — približati delavcu umetnost in ga na ta način kulturno dvigati.

S tem pa smo že pri dokaj znanih načelih o razvijanju samoupravljanja ter s tem v zvezi pri napredku našega gospodarstva; tako pa postane vsa stvar resnično premisleka vredna.

n. r.

Ne gre

Za praznik je bil na postaji velik promet, ljudje so v vrsti čakali na karte. Piki se je tiščal naprej, čakajoči pa so zmerjali:

- »Postavite se lepo kot zadnji v vrsto!«
- »Ne gre!«
- »Zakaj pa ne?«
- »Zadnji že stoji!«

V škotski restavraciji

- Natakar, zobotrebec prosim!
- Oprostite, takoj bo prost!

KRONIKA

Naši ljudje v begunjskih

V letu 1966 smo začeli obnavljati nekdanje gestapovske ječe v Dravogradu, kjer bo postavljena spominska razstava o nacističnem terorju, ki so ga okušali predvsem rojaki iz Mežiške doline. Pri tem smo ugotovili, da so ohranjeni nemški viri še vedno »zamrznjeni« tudi za muzejske raziskovalce.

Vsakdo bo verjetno razumel, da bi bilo delo zgodovinarjev, ki raziskujejo obdobje nacistične okupacije, mnogo lažje, če bi

bili na razpolago tudi ti viri, to je zapiski z gestapovskih zasliševanj. Tu mislimo na vzroke aretacij, dan pripora, premestitev v koncentracijska taborišča, usmrnitev oziroma odpust. Brez takšnih verodostojnih podatkov ne bomo nikoli prišli do popolnih kronik, kar je nepopisna škoda, saj potrjujejo prav ti viri čudovito diferenciacijo slovenskega upornega ljudstva proti okupatorju.

Ker so nam torej ohranjeni viri v nem-

ških arhivih še vedno nedostopni, smo raziskovali arhive nekaterih republiških zbirk. Znano nam je bilo, da so gestapovci večino naših ljudi odpeljali iz Dravograda v celovške zapore. Ker pa tam do gradiva nismo mogli, smo se lotili poizvedovanj v Begunjah, kjer je bilo zaprtih v štirih letih 12.134 oseb. Čeravno so zaporne knjige pisane večkrat povsem nečitljivo, smo izpisali nekaj nad dvesto imen zaprtih ljudi, ki so bili tja privedeni pred-

IZPISEK IZ ZAPORNIH KNJIG TABORIŠČA BEGUNJE Z IMENI DOMAČINOV

Zap. št.	Priveden	Priimek in ime	Rojen	Kraj rojstva	Pristojen	Stan	Poklic	Stanovanje
13.	20. 5. 1941	Sekavčnik Martin	30. 10. 1904				delavec	Podpeca
112.	24. 5. 1941	Miler Luka	10. 10. 1876	Črna na Kor.	Črna na Kor.		glasbenik	Mežica
113.	24. 5. 1941	Miler Julijana	13. 10. 1881	Črna na Kor.	Pristava 20			Mežica
114.	24. 5. 1941	Roj Marija	16. 8. 1903	Črna na Kor.	Pristava 20			Mežica
115.	24. 5. 1941	Roj Anton	21. 2. 1926	Črna na Kor.	Pristava 20			Mežica
116.	24. 5. 1941	Roj Viktor	3. 5. 1927	Črna na Kor.	Pristava 20			Mežica
117.	24. 5. 1941	Roj Otmar	30. 7. 1937	Črna na Kor.	Pristava 20			Mežica
118.	24. 5. 1941	Roj Erna	30. 3. 1930	Črna na Kor.	Pristava 20			Mežica
119.	24. 5. 1941	Roj Terezija	1. 3. 1894	Črna na Kor.	Pristava 20			Mežica
120.	24. 5. 1941	Roj Jožef	20. 3. 1930	Črna na Kor.	Pristava 20			Mežica
121.	24. 5. 1941	Roj Norbert	10. 8. 1924	Črna na Kor.	Pristava 20			Mežica
122.	24. 5. 1941	Roj Silvester	30. 12. 1900	Črna na Kor.	Pristava 20			Mežica
269.	17. 6. 1941	Doberšek Julijana	8. 2. 1902	Prevalje	Prevalje	por.	gospodinja	Prevalje 30
270.	17. 6. 1941	Veržun Ivan st.	31. 7. 1889	Črneče	Dravograd	por.	čmet	Meža 25
271.	17. 6. 1941	Veržun Ivan ml.	4. 4. 1917	Črneče	Dravograd	sam.	študent	Meža 25
272.	17. 6. 1941	Veržun Adolf	8. 6. 1918	Črneče	Dravograd	sam.	študent	Meža 25
273.	17. 6. 1941	Brundula Ivan	21. 4. 1905	Javornik	Guštanj	sam.	uslužbenec	Guštanj
274.	17. 6. 1941	Cehner Jože	20. 3. 1907	Črneče	Dravograd	por.	avtotehnik	Meža 27
275.	17. 6. 1941	Verdnik Otmar	31. 8. 1891	Otiški vrh	Dravograd	por.	uslužbenec	Otiški vrh 71
356.	25. 6. 1941	Diehl Braniko	27. 7. 1905	Celje	Celje	por.	prof. kemije	Zerjav
358.	25. 6. 1941	Makau Gregor	5. 5. 1896	Odesa	Odesa	por.	pom. delavec	Selovec 36
359.	25. 6. 1941	Smiljevič Venčeslav	12. 11. 1901	Romni	Romni	por.	čmet	Strojna 26
360.	25. 6. 1941	Veršnik Alojz	18. 6. 1894	Črna	Domžale	por.	potnik	Domžale 30
382.	26. 6. 1941	Delopst Vincenc	1. 7. 1903	Topolšica	Topolšica	por.	rudar	Prevalje
392.	27. 6. 1941	Kuhar Ivan	30. 12. 1904	Preški vrh		sam.	čmet	Preški vrh
393.	27. 6. 1941	Fišer Franc	22. 9. 1891	Slovenj Gradec	Guštanj	por.	vrtnar	Guštanj 81
406.	28. 6. 1941	Dittinger Ivan	16. 12. 1883	St. Janž - Drav.	Guštanj	por.	tov. delavec	Guštanj 41
407.	28. 6. 1941	Trbovšek Ivan	13. 3. 1886	Sentanel	Guštanj	por.	delavec	Guštanj 112
408.	28. 6. 1941	Juh Luka	14. 10. 1889	Kot	Guštanj	por.	tov. delavec	Guštanj 111
426.	4. 7. 1941	Močilnik Ivan	11. 8. 1906	Črna	Črna	sam.	uslužbenec	Zerjav 20
427.	4. 7. 1941	Trbovšek Stefan	24. 12. 1919	Guštanj	Guštanj	sam.	pisar. moč	Guštanj 112
459.	6. 7. 1941	Riegel Miha	20. 9. 1918	Goseljna ves	Prevalje	sam.	tajnik	Farna vas 39
460.	7. 7. 1941	Logar Jože	14. 2. 1910	Mežica	Mežica	sam.	pol. delavec	Mežica 38
512.	14. 7. 1941	Podbregar Peter	30. 1. 1921	Globasnica	Črna	sam.	žagar	Koprivna 95
513.	14. 7. 1941	Polanšek Franc	21. 3. 1921	Koprivna	Črna	sam.	kmečki sin	Koprivna 16
514.	14. 7. 1941	Fortin Andrej	29. 10. 1910	Črna	Črna	sam.	lesni delavec	Koprivna 48
575.	24. 7. 1941	Stefančič Anton	17. 4. 1903	Stara vas	Stara vas	sam.	čevljar	Farna vas 16
595.	24. 7. 1941	Kaiser Gvido	12. 9. 1887	Otiški vrh	Dravograd	por.	trgovec	Dravograd 21
671.	29. 7. 1941	Močilnik Ivan	11. 8. 1906	Črna	Črna	sam.	uslužbenec	Zerjav 20
980.	9. 8. 1941	Čop Stanislav	7. 5. 1919	Leše	Prevalje	sam.	trg. pomočnik	Leše
981.	9. 8. 1941	Koklič Marijan	3. 7. 1912	Litija	Litija	sam.	pisar. uslužb.	Prevalje
982.	9. 8. 1941	Paulin Rafael	26. 1. 1907	Osek	Gorica - Italija	por.	zidar	ujetniško taborišče
983.	9. 8. 1941	Stern Franc	11. 11. 1912	Zagrad	Prevalje	sam.	tov. delavec	Farna vas 83
984.	9. 8. 1941	Žiher Jožef	15. 3. 1895	Volinjek	Volinjek	por.	pom. delavec	Mežica
985.	9. 8. 1941	Stern Ernest	16. 1. 1916	Zagrad	Prevalje	sam.	žagar	Zagrad 23
986.	9. 8. 1941	Brunker Alojz	15. 6. 1911	Farna vas	Prevalje	por.	tov. delavec	Farna vas 62
987.	9. 8. 1941	Zagernik Henrik	21. 11. 1911	Kotlje	Slovenj Gradec	sam.	urar	Prevalje 29
988.	9. 8. 1941	Špacapan Mihael	24. 9. 1905	Bilje	Holmec	por.	zidar	ujetniško taborišče
989.	9. 8. 1941	Kopmajer Avgust	29. 7. 1917	Leše	Prevalje	sam.	trg. namešč.	Leše 44
990.	9. 8. 1941	Božič Avgust	14. 7. 1917	Ljubljana	Prevalje	sam.	mizar	Farna vas 15
991.	9. 8. 1941	Meh Ivan	21. 10. 1907	Brambovec	Mozirje	por.	elektrikar	Holmec 14
992.	9. 8. 1941	Mesner Juri	24. 4. 1915	Dobja vas	Prevalje	sam.	ključavničar	Dobja vas 21
993.	9. 8. 1941	Jerič Anton	4. 9. 1919	Zgor. Dobrava	Moravče	sam.	pek	ujetniško taborišče
994.	9. 8. 1941	Cipele Stanko	30. 10. 1921	Cerkljansko	Komenda	sam.	pom. delavec	ujetniško taborišče
995.	10. 8. 1941	Kraiger Alojz	9. 4. 1913	Prevalje	Prevalje	sam.	železostugar	Prevalje 36
996.	10. 8. 1941	Sitar Jožef	12. 3. 1903	St. Jakob v Rožu	Prevalje	sam.		Prevalje 84
997.	10. 8. 1941	Pačnik Lovrenc	5. 8. 1906	St. Janž	Mislinje	por.	delovodja	Leše 49
998.	10. 8. 1941	Bajec Rafael	24. 10. 1913	St. Vid		sam.	pom. delavec	ujetniško taborišče
999.	10. 8. 1941	Lepko Franc	3. 9. 1899	Dobja vas	Dobja vas	por.	strojnik	Dobja vas 4
1000.	10. 8. 1941	Kristan Ivan	4. 5. 1909	Prevalje	Podgorje	sam.	tov. delavec	Dobja vas 5
1001.	10. 8. 1941	Pečnik Jakob	16. 7. 1904	Tolsti vrh	Guštanj	por.	tov. delavec	Stražišče 37
1002.	10. 8. 1941	Brodar Valentin	6. 12. 1918	Zgor. Dobrava	Moravče	sam.	pom. delavec	ujetniško taborišče
1003.	10. 8. 1941	Müller Vincenc	20. 7. 1920	Pliberk	Prevalje	sam.	pisar. uslužb.	Farna vas 35
1004.	10. 8. 1941	Zlebnik Rudolf	27. 4. 1923	Libliče	Dravograd	sam.	mizar. pomoč.	Guštanj 59
1005.	10. 8. 1941	Štebih Matevž	4. 9. 1901	Ojstrica	Prevalje	por.		Farna vas 83
1006.	10. 8. 1941	Iskra Matevž	25. 8. 1921	Kamnik	Kamnik	sam.	ključavničar	ujet. taborišče Drav.
1007.	10. 8. 1941	Trinkavs Vili	2. 7. 1916	Leše	Prevalje	sam.	kovač	Leše 87

TRPLJENJA

gestapovskih bukvah

vsem po nalogu gestapa iz Prevalj oziroma Dravograda.

S prusko natančnostjo pisane knjige o naših ljudeh so zgodovinsko toliko zanimive in poučne, da predlagamo izpiske v objavo Koroškemu fužinarju. Kakor so namreč dogodki v Begunjah ter v dravogrskih zaporih grozoviti (samo v Begunjah so Nemci ustrelili 849 talcev), so le drobci strahot takratne esesovske Evrope, ki je bila prepolna koncentracijskih tabo-

rišč, v katerih je pomrlo enajst milijonov ljudi, pripadnikov protifašističnega gibanja, političnih nasprotnikov Hitlerja, pripadnikov »manjvrednih«
ras pa tudi članov najmanjših demokratičnih gibanj. To pa še ni bilo dovolj, saj je izdal Hitler 7. decembra 1941 odlok NOČ IN MEGLA, s katerim je določil, da je treba v zasedenih deželah vse nenemške civilne osebe, ki se pregrešijo zoper rajh in njegove oborožene sile, kaznovati s smrtjo, vse one pa, ki

zanje ni določena smrtna kazen, naj se naskrivaj prepelje v Nemčijo, kjer jih naj pred svojci zagrneta »noč in megla«.

Naj bo ta seznam naših ljudi, ki so okušali zapore na Prevaljah, v Dravogradu in pozneje v Begunjah, prispevek k raziskavi najtežje in obenem največje dobe v naši zgodovini.

Bogdan Žolnir

MEŽIŠKE, MISLINJSKE IN ZG. DRAVSKE DOLINE PRIVEDENIH OD 1941 DO 1945

Sprejet od	V preiskavo	Vzrok privedbe	Dan odpusta ali premestitve	Kam	Akt. št.	Zaprto v celici	Pripombe
Zandarmerija Črna		cigan	28. 5. 1941	lager Št. Vid			
Zandarmerija Črna		cigan	7. 7. 1941	lager Št. Vid			
Zandarmerija Črna		cigan	7. 7. 1941	lager Št. Vid			
Zandarmerija Črna		cigan	7. 7. 1941	lager Št. Vid			
Zandarmerija Črna		cigan	7. 7. 1941	lager Št. Vid			
Zandarmerija Črna		cigan	7. 7. 1941	lager Št. Vid			
Zandarmerija Črna		cigan	7. 7. 1941	lager Št. Vid			
Zandarmerija Črna		cigan	7. 7. 1941	lager Št. Vid			
Zandarmerija Črna		cigan	7. 7. 1941	lager Št. Vid			
Zandarmerija Črna		cigan	7. 7. 1941	lager Št. Vid			
St. Vid			20. 6. 1941	lager Št. Vid	12		
St. Vid			8. 7. 1941	KD Sipo, ref. III	49		odpuščen
St. Vid			1. 7. 1941	Povelje dr. Bauer	34		odpuščen
St. Vid			1. 7. 1941		34		odpuščen
St. Vid			25. 6. 1941	v lager Kraut	75		
St. Vid			25. 6. 1941	v lager Kraut	75		
St. Vid			25. 6. 1941	v lager Kraut	75		
Gestapo Dravograd	Sipo Bled	komunist	21. 8. 1941	kom. Sipo-SD	142	5	
Gestapo Dravograd	Sipo Bled	ruski državljani		odpuščen	39	7	
Gestapo Dravograd	Sipo Bled	ruski državljani			322	5	
Gestapo Kamnik	Sipo Bled	vodja komunistov	21. 8. 1941	za Celovec	142	5	
Zandarmerija Prevalje	Sipo Kranj	glej unikat!	16. 7. 1941	lager Kraut	65		
GSP Dravograd	KDS Bled	komunist	6. 8. 1941		111	2	odpuščen
GSP Dravograd	KDS Bled	komunist	16. 7. 1941	lager Kraut	67	8	
Stapo Dravograd	KDS Bled	komunist	7. 8. 1941	Celovec	112	2	
Stapo Dravograd	KDS Bled	komunist	7. 8. 1941	Celovec	112	2	
Stapo Dravograd	KDS Bled	komunist	16. 7. 1941	Sipo Sd, ref. III	68	3	odpuščen
Zandarmerija Črna	KDS Bled	državi sovražen	16. 7. 1941	KD Sipo, ref. III	65	2	29. 7. naz.
Gestapo Prevalje	KDS Bled	državi sovražen	29. 7. 1941	lager Kraut	91	2	
Gestapo Bled			16. 7. 1941	lager Kraut	67	1	
Gestapo Dravograd	KDS Bled	komunist	16. 7. 1941	lager Kraut	67	1	
Zandarmerija Prevalje	KDS Bled	glej unikat!	12. 9. 1941	v delov. taborišče	190	3	
Zandarmerija Prevalje	KDS Bled	glej unikat!	12. 9. 1941	v delov. taborišče	190	4	
Zandarmerija Prevalje	KDS Bled	glej unikat!	12. 9. 1941	v delov. taborišče	190	5	
Zandarmerija Prevalje	KDS Bled		12. 9. 1941	v delov. taborišče	190	E	
Gestapo Bled		sovražen	29. 7. 1941	v lager Kraut	91		
Lager Kraut	Stapo Bled	sovražen	9. 8. 1941	povelje dr. Bauer	120	3	usmrčen
Gestapo Prevalje	KDS Bled	priprava veleizdaje	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	Celovec
Gestapo Prevalje	KDS Bled	priprava veleizdaje	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Prevalje	KDS Bled	priprava veleizdaje	19. 8. 1941	obsojen na smrt	139	13	20. 8. ustreljen
Gestapo Prevalje	KDS Bled	priprava veleizdaje	19. 8. 1941	obsojen na smrt	139	13	20. 8. ustreljen
Gestapo Prevalje	KDS Bled	glej unikat!	16. 9. 1941	ref. III—II—D	195	13	odpuščen
Gestapo Prevalje	KDS Bled	priprava veleizdaje	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Prevalje	KDS Bled	priprava veleizdaje	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Dravograd	KDS Bled	priprava veleizdaje	19. 8. 1941	obsojen na smrt	139	13	20. 8. usmrčen
Gestapo Dravograd	KDS Bled	priprava veleizdaje	19. 8. 1941	obsojen na smrt	139	13	20. 8. usmrčen
Gestapo Dravograd	KDS Bled	priprava veleizdaje	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Dravograd	KDS Bled	priprava veleizdaje	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Dravograd	KDS Bled	priprava veleizdaje	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Dravograd	KDS Bled	priprava veleizdaje	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Dravograd	KDS Bled	komunist. delovanje	19. 8. 1941	obsojen na smrt	139	13	20. 8. usmrčen
Gestapo Dravograd	KDS Bled	priprava veleizdaje	19. 8. 1941	obsojen na smrt	139	13	20. 8. usmrčen
Gestapo Dravograd	KDS Bled	priprava veleizdaje	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Dravograd	KDS Bled	sum o kom. delov.	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Dravograd	KDS Bled	sum o kom. delov.	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Dravograd	KDS Bled	komunist. delovanje	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Dravograd	KDS Bled	priprava veleizdaje	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Dravograd	KDS Bled	komunist. delovanje	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Dravograd	KDS Bled	komunist. delovanje	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Dravograd	KDS Bled	komunist. delovanje	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Dravograd	KDS Bled	komunist. delovanje	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Dravograd	KDS Bled	sum o kom. delov.	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Prevalje	KDS Bled	sovražno delovanje	15. 11. 1941	Sipo v Celovec	310	13	
Gestapo Prevalje	KDS Bled	sum o kom. delov.	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Prevalje	KDS Bled	sum o kom. delov.	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	
Gestapo Prevalje	KDS Bled	komunist. delovanje	27. 9. 1941	Sipo v Celovec	225	13	

Zap. št.	Priveden	Priimek in ime	Rojen	Kraj rojstva	Pristojen	Stan	Poklic	Stanovanje
1122.	25. 8. 1941	Leskovšek Edvard	13. 3. 1913	Graz	Polzela	sam.	pom. delavec	Poljana - Drav.
1147.	25. 8. 1941	Benger Ivan	12. 8. 1921				uradnik	Dravograd
1170.	1. 9. 1941	Vetnik Ludvik	11. 3. 1922	Ruše	Ruše	sam.	pom. kovač	Lager Siemens Dr.
1171.	1. 9. 1941	Uranker Anton	30. 5. 1896	Lukovica	Lukovica	por.	pom. delavec	Dravograd
1172.	1. 9. 1941	Füger Stanislav	27. 5. 1921	Dravograd	Domžale	sam.	pom. delavec	ujetniško taborišče
1173.	1. 9. 1941	Golob Franci	5. 4. 1913	Prevalje	Prevalje	sam.	akad. slikar	Dravograd
1174.	1. 9. 1941	Veržum Ivan	4. 4. 1917	Črneče	Dravograd	sam.	študent	Meža 25
1175.	1. 9. 1941	Korošec Andrej	8. 3. 1913	Spodnja Loka	Krašnja	sam.	skladišnik	Sp. Loka 35?
1176.	1. 9. 1941	Mlekuž Ervin	3. 12. 1923	Zagreb	Slovenj Gradec	sam.	elektrikar	Slovenj Gradec
1177.	1. 9. 1941	Januška Ferdinand	26. 5. 1920	Slovenj Gradec	Slovenj Gradec	sam.	elektrikar	Slovenj Gradec
1178.	1. 9. 1941	Hrovat Stanislav	11. 5. 1916	Mekinje	Kamnik	sam.	strojni tehnik	Podklanec - Dr.
1179.	1. 9. 1941	Hrovat Ferdinand	30. 5. 1912	Mekinje	Kamnik	sam.	rudar, tehnik	Podklanec - Dr.
1180.	1. 9. 1941	Vidmar Stanislav	13. 4. 1906	Idrija	Ljubljana	por.	elektrikar	Dravograd
1181.	1. 9. 1941	Kamnik Damjan	8. 11. 1909	Prevalje	Prevalje	por.	elektrikar	Zagreb
1182.	1. 9. 1941	Slemenik Oskar	6. 5. 1922	Slovenj Gradec	Slovenj Gradec	sam.	klepar	St. Janž - Drav.
1183.	1. 9. 1941	Potočnik Srečko	18. 6. 1920	Mekinje	Mekinje	sam.	mizar	Lager Siemens D.
1184.	1. 9. 1941	Pirnati Mirko	13. 1. 1921	Janše	Holmec	sam.	pom. delavec	Lager Siemens D.
1185.	1. 9. 1941	Korošec Pavel	17. 4. 1919	Krašnja	Krašnja	sam.	kamnosek	Dravograd 76
1186.	1. 9. 1941	Golob Jožef	5. 1. 1917	Pula	Maribor	sam.	študent	Podklanec - Dr.
1199.	5. 9. 1941	Urbanc Stanislav	19. 11. 1911	Suhidol	Komenda	sam.	gradb. tehnik	Kotlje - Drav.
1200.	5. 9. 1941	Dobelšek Rudolf	28. 9. 1920			sam.	risar, tehnik	Kotlje - Drav.
1242.	13. 9. 1941	Bobek Albin	17. 3. 1913	Prelog	Gomavec	por.	kovač	Stražišče - Drav.
1243.	13. 9. 1941	Mirt Leopold	12. 11. 1909	Loka	Loka	sam.	vodov. inštal.	Tolsti vrh - Drav.
1244.	13. 9. 1941	Krivograd Franc	8. 9. 1901	Tolsti vrh	Guštanj	por.	priv. uradnik	Guštanj 26
1292.	24. 9. 1941	Delasjava Štefan	12. 12. 1924	Podpeca	Črna	sam.	pom. delavec	Podpeca 32
1293.	24. 9. 1941	Kraiger Valter	21. 11. 1923	Maribor	Guštanj	sam.	slikar	Prevalje 61
1294.	24. 9. 1941	Oder Alojz	21. 6. 1921	Marenberg	Vitanje	sam.	pom. delavec	Polena
1331.	30. 9. 1941	Jelenko Franc	5. 1. 1922	Prevalje	Prevalje	sam.	zičar	Leše 58
1332.	30. 9. 1941	Jurač Anton	8. 6. 1915	Leše	Prevalje	sam.	čevljar	Dobja vas 12
1333.	30. 9. 1941	Simončič Franc	29. 1. 1911	Št. Peter	Radeče	sam.	čevljar	Celje
1334.	30. 9. 1941	Zak Rudolf	28. 1. 1923	Bele vode	Prevalje	sam.	študent	Prevalje 33
1335.	30. 9. 1941	Mrak Franc	9. 4. 1915	Kranjska gora	Kranjska gora	sam.	elektrikar	Holmec 14
1336.	30. 9. 1941	Prosen Martin	24. 4. 1910	Leše	Prevalje	sam.	tapetnik	Leše 60
1337.	30. 9. 1941	Kramer Franc	3. 8. 1902	Voitsberg	St. Lenart	sam.	pom. delavec	Guštanj 88
1338.	30. 9. 1941	Dolinšek Mirko	26. 2. 1903	Gabrole	Gabrole	sam.	krojač	
1339.	30. 9. 1941	Cokan Jože	6. 3. 1906	Studenci	Velika Bilica	sam.	vrtnar	
1340.	30. 9. 1941	Tajnshek Adolf	1. 6. 1918	Grac	Velenje	sam.	delovodja	Lager Poljana
1341.	30. 9. 1941	Kučej Minko	24. 2. 1925	Prevalje	Prevalje	sam.	pom. delavec	Leše 80
1381.	6. 10. 1941	Gracianski Jurij	1. 12. 1920	Carigrad		sam.	knjigovodja	Guštanj
1559.	5. 11. 1941	Vovk Franc	30. 9. 1909	Celje	Škofja vas	sam.	pom. delavec	Mežica 3
1585.	21. 11. 1941	Šahman Jože	18. 2. 1922	Črna	Topolšica	sam.	delavec	Leše 36
1586.	21. 11. 1941	Harter Vilhem	26. 5. 1884	Slovenj Gradec	Slovenj Gradec	por.	čevljar	Slovenj Gradec 28
1599.	21. 11. 1941	Hacej Ana	7. 3. 1941	Ravne	Črna	por.	delavka	Prevalje 17
1832.	6. 1. 1942	Fortin Andrej	29. 11. 1910	Črna	Črna	sam.	delavec	Koprivna 48
1859.	9. 1. 1942	Popič Pavel	9. 1. 1925	Slovenj Gradec	Guštanj	sam.	miz. vajenec	Guštanj 54
2108.	3. 2. 1942	Logar Jakob	20. 7. 1901	Sentanel	Guštanj	por.	kovinar	Guštanj 40
2109.	3. 2. 1942	Brušen Vincenc	29. 12. 1912	Ormož	Ormož	sam.	financar	Krčevina
2568.	24. 3. 1942	Pudgar Jakob	27. 7. 1908	Javorje	Prevalje	sam.	rud. delavec	Sentanel
2569.	24. 3. 1942	Knez Marija	2. 8. 1900	Kotlje	Prevalje	sam.	delavka	Kotlje
2650.	1. 4. 1942	Zmaucer Jožef	18. 3. 1910	Guštanj	Guštanj	sam.	obč. sluga	Farna vas 98
2746.	4. 5. 1942	Nadles Veronika	12. 1. 1923	Meža-Dravogr.	Dravograd	sam.	hči železn.	Dravograd 24
2920.	8. 6. 1942	Jerin Jože	18. 3. 1911	Dovje?		sam.	pom. delavec	Dravograd
2988.	28. 6. 1942	Pristovnik Ivan	12. 12. 1908	Dravograd	Loka	por.	uradnik	Kranj
3322.	24. 7. 1942	Satler Alojz	21. 5. 1921	Dunaj	Mežica	sam.	elektromonter	Mežica 76
3485.	29. 7. 1942	Knez Gregor	8. 3. 1901	Črna	Črna	por.	rudn. kovač	Zerjav
3486.	29. 7. 1942	Hace Ludvik	14. 8. 1918	Mežica	Mežica	sam.	rudn. delavec	Mežica
3736.	27. 8. 1942	Kolar Adolf	8. 4. 1920	Celje	Celje	sam.	sin železn.	Mislinja

Št.	Priimek in ime	Rojen	Kraj rojstva	Stan	Vzrok privedbe
49.	Hace Ludvik	4. 8. 1918	Mežica	samski	
290.	Knez Gregor	8. 3. 1901	Črna	poročen	na prestajanje kazni
313.	Fortin Karel	4. 11. 1925	Prevalje	samski	na prestajanje kazni
314.	Vastl Franc	8. 9. 1909	Črna	samski	na prestajanje kazni
378.	Štifter Marija	4. 7. 1888	Javorje	poročen	pomoč banditom
408.	Štifter Kristijan	21. 11. 1920	Črna	samski	pomoč banditom
409.	Štifter Franc	23. 9. 1918	Črna	samski	pomoč banditom
410.	Štifter Franc	19. 9. 1900	Velkorje	poročen	pomoč banditom
411.	Rahten Franc	17. 1. 1921	Podgora	samski	nečitljivo
417.	Tomaž Miha	28. 9. 1908	Prevalje	poročen	KP
419.	Prosen Jožef	22. 2. 1911	Mežica	poročen	
622.	Delašava Maks	26. 8. 1920	Črna	samski	glej unikat
623.	Matjaž Jože	12. 3. 1899	Remšnik	poročen	glej unikat
624.	Podlinšak Silvester	13. 12. 1912	Črna	samski	glej unikat
1058.	Šahman Jože	18. 2. 1922	Črna	samski	na prestajanje kazni
1214.	Krivic Pavla	21. 1. 1910	Črna	samski	?
1216.	Osojnik Neža	19. 1. 1886	Javorje	poročen	?
1217.	Osojnik Luka, st.	15. 10. 1882	Mežica	poročen	?
1218.	Osojnik Luka, ml.	1. 9. 1924	Mežica	samski	?
1219.	Osojnik Zofija	22. 4. 1920	Mežica	samski	?
1220.	Osojnik Marjetica	3. 3. 1927	Mežica	samski	?
1221.	Osojnik Ivan	26. 3. 1915	Mežica	samski	?
1222.	Osojnik Viktorija	26. 12. 1926	Koprivna	samski	?
1223.	Tomazin Marija	2. 12. 1900	Črna	poročen	?
1224.	Tomazin Peter	28. 6. 1891	Smartno pri Slov. Gradcu	poročen	?
1225.	Tomazin Mirko	21. 3. 1926	Sele	samski	?
1226.	Tomazin Štefan	12. 12. 1927	Mežica	samski	?
1227.	Capuder Rozalija	27. 7. 1903	Vitanje	poročen	?
1228.	Capuder Ivan	24. 6. 1898	Prevalje	poročen	?

Sprejet od	V preiskavo	Vzrok privedbe	Dan odpusta ali premestitve	Kam	Akt. št.	Zaprto v celici	Pripombe
Gestapo Prevalje	KDS Bled		12. 9. 1941	v delov. taborišče	190	5	
St. Vid	KDS Bled		10. 9. 1941	v delov. taborišče	182	17	
Gestapo Prevalje	KDS Bled	udel. komunist. zbor.	3. 9. 1941	v preiskavi	164	2	usmrčen
Gestapo Prevalje	KDS Bled	nesocialen	12. 9. 1941	v delov. taborišče	190	4	
Gestapo Prevalje	KDS Bled	udel. komunist. zbor.	11. 11. 1941	v Celovec	288	2	
Gestapo Prevalje	KDS Bled	priprava velezdaje	3. 9. 1941	preiskava dr. Bauer	164	7	usmrčen
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	komunist. delovanje	15. 11. 1941	v Celovec	310	12	
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	priprava velezdaje	3. 9. 1941	odveden	164	7	ustreljen
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	komunist. delovanje	17. 9. 1941	odveden	204	6	ustreljen
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	komunist. delovanje	3. 9. 1941	odveden	164	6	ustreljen
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	komunist. delovanje	3. 1. 1942	usmrčen	360	6	ustreljen
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	komunist. delovanje	3. 9. 1941	odveden	164	6	ustreljen
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	komunist. delovanje	15. 11. 1941	v Celovec	310	6	
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	osumljen KP	1. 10. 1941	v Celovec	214	6	
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	udel. komunist. zbor.	3. 9. 1941	predan Bauerju	164	6	ustreljen
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	udel. komunist. zbor.	1. 11. 1941	v Celovec	201	4	
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	udel. komunist. zbor.	3. 9. 1941	predan Bauerju	164	5	ustreljen
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	udel. komunist. zbor.	3. 9. 1941	predan Bauerju	164	5	ustreljen
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	priprava velezdaje	1. 3. 1942	odpuščen	441	7	
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	priprava velezdaje	1. 11. 1941	v Celovec	288	1	
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	priprava velezdaje	17. 9. 1941	predan Bauerju	204	1	ustreljen
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	glej unikat!	19. 9. 1941	v delov. taborišče	206	8	
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	glej unikat!	19. 9. 1941	v delov. taborišče	206	8	
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	glej unikat!	25. 4. 1942	v Mauthausen	535	8	
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	glej unikat!	16. 10. 1942	v delov. taborišče	263	3	
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	glej unikat!	16. 10. 1942	v delov. taborišče	263		
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	glej unikat!	16. 10. 1942	v delov. taborišče	263	3	
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	komunist. delovanje	1. 11. 1941	v Celovec	288	6	
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	komunist. delovanje	9. 10. 1941	Sipo, ref. III. II D	250	6	taborišče
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	osumljen KP	19. 11. 1941	Sipo, ref. III. II D	304	6	odpuščen
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	priprava velezdaje	15. 11. 1941	Sipo, ref. III. II D	310	6	v Celovec
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	komunist. delovanje	1. 11. 1941	v Celovec	288	6	
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	osumljen KP	1. 11. 1941	v Celovec	288	6	
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	državi nasproten	9. 10. 1941	v delov. taborišče	250	6	
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	glej unikat!	9. 10. 1941	v delov. taborišče	250	6	
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	asocialen	11. 11. 1941	povelje SIPO	307	6	ustreljen
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	delomrzen	16. 10. 1941	v delov. taborišče	263	6	
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	glej unikat!	16. 10. 1941	v delov. taborišče	263	6	
Gestapo Prevalje	Stapo Bled	državi nasproten	16. 10. 1941	v delov. taborišče	289	4	
Zandamerija Mežica	Stapo Bled	zapustil delo		v Krieselsdorf	322	4	
AG Prevalje	Stapo Bled	na prestajanje kazni	12. 9. 1942	v Mauthausen	712	5	
AG Prevalje	Stapo Bled	na prestajanje kazni	4. 4. 1942	odpuščen	509	5	
AG Prevalje	Stapo Bled	v evakuiranje	24. 1. 1942	v St. Vid	388		
AEd Krieselsdorf	Stapo Bled	na prestajanje kazni	13. 3. 1942	odpuščen	472	4	
Sodišče Prevalje	KDS Bled	na prestajanje kazni	2. 3. 1942	odpuščen	422	10	
Stapo Prevalje	Komander	osumljen KP	12. 2. 1942	odveden	415	5	usmrčen
Gestapo Prevalje	KDS Bled	osumljen KP	21. 2. 1942	v Celovec	486		
Pooblaščen Pliberk	Sipo	glej unikat!	11. 8. 1942	taborišče Kraut	710	5	
Pooblaščen Pliberk	Sipo	glej unikat!	30. 6. 1942	v Radovljico	629	16	
Gestapo Prevalje	Komander SD	po nalogu KDS	2. 5. 1942	v Celovec	544		
Zandamerija Dravograd	nalog Bled	po nalogu Pliberk	29. 5. 1942	zapor Radovljica	579		
Izpostava Kranj	Komander SD	glej unikat!	11. 8. 1942	v delov. taborišče	710	1	
Gestapo Loka	Komander SD	državi sovražen	28. 7. 1942	odveden	684	5	usmrčen
Gestapo Celovec	Komander SD	poslušna tuji radio	20. 8. 1942	odveden	732		ustreljen
AA Pliberk	Komander SD		12. 8. 1942	v Mauthausen	712	9	
AA Pliberk	Komander SD	bandit			E	K	
Gestapo Bled	Komander SD	bandit, pol. kom.					

Priveden iz kraja	Dan privedbe	Konec zapora	Vzrok
Pliberk	11. 1. 1943	23. 3. 1943	v zapore v Radovljico
Bled	29. 10. 1942	28. 1. 1943	v zapore St. Vid
Pliberk	3. 12. 1943	13. 6. 1944	premeščen
Pliberk	3. 12. 1942	28. 1. 1943	premeščen v St. Vid
Celovec	29. 11. 1942	27. 3. 1943	premeščen v Celovec
Celovec	29. 11. 1942	27. 3. 1943	premeščen v Celovec
Celovec	29. 11. 1942	27. 3. 1943	premeščen v Celovec
Celovec	29. 11. 1942	11. 12. 1942	ustreljen
Celovec	29. 11. 1942	13. 1. 1943	premeščen v Celovec
Celovec	29. 11. 1942	13. 1. 1943	premeščen v Celovec
Celovec	29. 11. 1942	27. 1. 1943	premeščen v Celovec
sodišče Pliberk	27. 1. 1943	28. 1. 1943	na delo v St. Vid
sodišče Pliberk	27. 1. 1943	28. 1. 1943	na delo v St. Vid
sodišče Pliberk	27. 1. 1943	29. 1. 1943	premeščen v St. Vid
AG Prevalje	20. 4. 1943	12. 9. 1943	odpuščen
Stapo Celovec	12. 5. 1943	9. 11. 1943	v Maribor
Stapo Celovec	12. 5. 1943	6. 7. 1943	premeščen v Celovec
Stapo Celovec	12. 5. 1943	6. 7. 1943	premeščen v Celovec
Stapo Celovec	12. 5. 1943	6. 7. 1943	premeščen v Celovec
Stapo Celovec	12. 5. 1943	6. 7. 1943	premeščen v Celovec
Stapo Celovec	12. 5. 1943	6. 7. 1943	premeščen v Celovec
Stapo Celovec	12. 5. 1943	6. 7. 1943	premeščen v Celovec
Stapo Celovec	12. 5. 1943	6. 7. 1943	premeščen v Celovec
Stapo Celovec	12. 5. 1943	30. 11. 1943	premeščen v Celovec
Stapo Celovec	12. 5. 1943	6. 7. 1943	premeščen v Celovec
Stapo Celovec	12. 5. 1943	6. 7. 1943	premeščen v Celovec
Stapo Celovec	12. 5. 1943	6. 7. 1943	premeščen v Celovec
Stapo Celovec	12. 5. 1943	6. 7. 1943	premeščen v Celovec
Stapo Celovec	12. 5. 1943	6. 7. 1943	premeščen v Celovec
Stapo Celovec	12. 5. 1943	9. 5. 1944	premeščen v Celovec
Stapo Celovec	12. 5. 1943	6. 7. 1943	premeščen v Celovec

Št.	Priimek in ime	Rojen	Kraj rojstva	Stan	Vzrok privedbe
1405.	Osojnik Peter	29. 6. 1898	Koprivna	poročen	pomagal partizanom
1512.	Delalut Silvester	16. 12. 1909	Podpeca	poročen	delal z banditi
1513.	Buhner Maks	10. 10. 1912	Pliberk	poročen	sodelavec partizanov
1562.	Kosmač Leopold	15. 11. 1919	Koprivna	samski	delal z banditi, dezertar
1587.	Novak Justin	14. 4. 1907	Koprivna	samski	pomagal banditom
1588.	Capuder Minko	2. 7. 1922	Mežica	samski	pomagal banditom
1698.	Kladnik Juri	23. 4. 1923		samski	pomagal banditom
1875.	Kuhar Lovro	10. 8. 1893	Kotlje	poročen	iz Ljubljane
2150.	Škof Karel	5. 2. 1910	Libeliče	samski	KP
2257.	Kuhar Vida	11. 2. 1923	Kotlje	samski	KP
2609.	Jakel Dušan	24. 8. 1927	Slovenj Gradec	samski	sovražna pisma
2759.	Golob Franc	15. 9. 1920	Koprivna	samski	ujeti bandit
2765.	Pečnik Alojz	30. 5. 1923	Črna	samski	ujeti bandit
2804.	Dobovšek Ivan	21. 8. 1902	Mošenik	samski	
2890.	Kordež Marija	9. 9. 1908			
3283.	Bervar Jože	25. 2. 1905	Mošenik	poročen	nasilno rekrutiran
3314.	Zabel Matija	24. 2. 1924	Kronska gora	samski	KP povezava
3542.	Arko Jože	9. 3. 1910	Ribnica na Dolenjskem	samski	bandit
3599.	Valevec Julijana	15. 2. 1922	Leše	samski	zveza z banditi
3835.	Jakel Spiridion	24. 8. 1927	Slovenj Gradec	samski	podpihovanje
4215.	Topler Ivana	18. 5. 1896	Prevalje		izgnana
4423.	Kokalj Jožef	14. 5. 1899	Leše	poročen	zveza z banditi
4836.	Marin Frančiška	10. 3. 1925	Suhadol	samski	zveze s partizani
5215.	Tomc Martin	1926	Cerovec	samski	prebegli
5283.	Pokorn Elizabeta	19. 11. 1907	Kot	samski	KP sodelovanje
5374.	Korenčin Kristina	21. 7. 1905	Slovenj Gradec	poročen	zveza z banditi

Št.	Priimek in ime	Rojen	Kraj rojstva	Stan	Poklic	Bivališče
6376.	Napotnik Franc	10. 1. 1906	Zavodnje	sam.	poljski delavec	Zavodnje pri Slov. Gradcu
6337.	Navršnik Terezija	16. 10. 1906	Črna	por.	gospodinja	Žerjav 70
6532.	Šetina Franc	17. 12. 1922	Mežiška dolina	sam.	strojni ključavničar	Mežica 6
6557. a	Polak Ivan		Črna	por.	strojni ključavničar	Žerjav 13
6557. b	Podbrežnik Ivan	17. 6. 1918	Črna	por.	strojni ključavničar	Žerjav 13
6736.	Sevčnikar Franc	13. 1. 1911	Lukovica	sam.	poljski delavec	Pliberk 14
6741.	Žlof Feliks	6. 9. 1927	Šentanel	sam.	poljski delavec	St. Danijel
7207.	Čop Kristina	17. 12. 1909	Prevalje	por.	gospodinja	Moste 54
7247.	Marošek Avgust	4. 8. 1924	Podgorje	sam.	čevljarški pomočnik	Žerjav
7352.	Komar Ivan	3. 5. 1918	Prevalje	sam.	kmet	Breznica 17
7426.	Prosenec Stefan	21. 6. 1928	Mežica	sam.	mesar	Prevalje 15
7730.	Grubelnik Jožica	13. 2. 1910	Vuzenica	por.	posestnica	Vuzenica
7746.	Konc Frančiška	29. 7. 1881	Šmartno	por.	gospodinja	Slovenj Gradec
7754.	Kristan Dragica	17. 9. 1924	Slovenj Gradec	sam.	trgovska pomočnica	Slovenj Gradec
7779.	Pungaršek Marija	18. 8. 1918	Arja vas	sam.	trgovska pomočnica	Slovenj Gradec
7782.	Rek Antonija	11. 6. 1903	Pameče	por.	gospodinja	Šmartno, Slov. Gradec
7783.	Rotovnik Marija	20. 4. 1893	Legen, Slov. Gradec	por.	gospodinja	Legen 15
7787.	Zmrzlikar Frida	15. 4. 1920	Črna	sam.	natakarica	Slovenj Gradec
7791.	Tretjak Frančiška	17. 2. 1897	Primož na Pohorju	por.	gospodinja	Primož na Pohorju 3
7792.	Tretjak Marija	6. 2. 1927	Šmartno, Slov. Gradec	sam.	kmečka hči	Vuzenica 3
7908.	Bergholz Helena	10. 4. 1909	Škale	por.	gospodinja	St. Janž pri Dravogradu
7935.	Mrak Cita	7. 7. 1918	St. Janž	sam.	hišna pom.	Ribnica 61
8094.	Englert Antonija	27. 2. 1913	Sv. Jedert	sam.	poljska delavka	Sv. Jedert pri Slov. Gradcu
8156.	Jenišek Franc	23. 12. 1926	Golavabuka	sam.	poljski delavec	Brde 26 pri Slov. Gradcu

Franc Čegovnik

V letu 1966 — 93 delovnih nezgod manj

Poročilo o varstvu pri delu v Železarni Ravne v 1966. letu

V zadnjem, 1966. letu je železarna Ravne dosegla na področju varnosti dela ogromen napredek in svoj največji uspeh. Med letom se je pri delu v našem podjetju poškodovalo 138 oseb, na poti od doma do delovnega mesta in od delovnega mesta do doma pa 9 oseb. Skupno število ponesrečenih je bilo torej 147.

To je v primerjavi z letom 1965, ki je prav tako pokazalo velik napredek znižanja delovnih nezgod proti prejšnjim letom, po številu nezgod skoraj za polovico manj.

Od 240 delovnih nezgod v letu 1965 se je znižalo število vseh nezgod v letu 1966 na 147.

Ta primerjava je povsem realna, ker se v 1966. letu povprečni stalež zaposlenih v podjetju ni bistveno povečal. Povečal se je od 3189 zaposlenih na 3201, kar je le za 12 delavcev več.

K temu uspehu so največ pripomogli naši osnovni obrati: topilnica, livarna, kovačnica, valjarna in mehanska obdelovalnica.

V vseh teh obratih je pogostost nezgod močno upadla, odstotek nezgod, izražen na povprečni letni stalež zaposlenih, pa je bil znatno nižji. Iz statističnega pregleda pogostosti delovnih nezgod po obratih za leto 1966 je razvidno, da odstotek nezgod v nobenem obratu ni prekoračil niti 9 odst., kar je bil v letu 1965 primer kar v 4 obratih. V topilnici se je znižal odstotek nezgod v primerjavi s prejšnjim letom za 7,6 odstotka, v livarni za 2,8 odst., v kovačnici za 9,2 odst., v valjarni za 1,6 odst., v mehanski obdelovalnici za 3,5 odst. V kovačnici in mehanski obdelovalnici torej več kot za polovico. Posebej je pohvalen rezultat topilnice, ki je vsa leta imela daleč

najvišji odstotek nezgod, v tem letu pa ga je že znižala skoraj za polovico. Tudi v ostalih obratih so bili zabeleženi zelo ugodni rezultati pogostosti delovnih nezgod.

V odstotkih na stalež zaposlenih se je pogostost vseh nezgod v letu 1966 znižala na 4,59 odst., z upoštevanjem le delovnih nezgod v podjetju, brez nezgod na poti, pa na 4,31 odst. Ta podatek nam pove, da se naše podjetje že uvršča med najbolj razvita evropska metalurška podjetja, razumljivo pa je, da to velja zlasti za jugoslovansko podjetje. Primerjava podatkov z ostalimi jugoslovanskimi železarnami bo možna šele po dokončani izdelavi letne analize, ki jo UJŽ izdelava do konca meseca februarja. Obstoječi podatki do zaključka tričetrtletja pa nam povedo, da se je železarna Ravne skupno z železarno Nikšič že prebila na sam vrh in zavzela nekdanjo staro pozicijo, ki jo je prepustila pred 6 leti drugim podjetjem. Še v lanskem letu se je pri delu ponesrečil vsak 13. sodelavec, v letošnjem letu pa se je to število razredčilo že na vsakega 21. sodelavca.

Izmed delovnih nezgod, ki so se pripe-

Priveden iz kraja	Dan privedbe	Konec zapora	Vzrok
Stapo Celovec	19. 6. 1943	30. 6. 1944	v KT Dachau
Stapo Celovec	16. 7. 1943	12. 7. 1943	usmrčen
Stapo Celovec	16. 7. 1943	18. 7. 1943	usmrčen
Stapo Celovec	28. 7. 1943	10. 9. 1943	v Celovec
Stapo Celovec	3. 8. 1943	27. 10. 1943	Stalag XVII. A
Stapo Celovec	3. 8. 1943	27. 10. 1943	Stalag XVII. A
Stapo Celovec	13. 8. 1943	28. 8. 1943	v Celovec
Stapo Bled	9. 9. 1943	29. 9. 1943	premeščen
Ljubljana	20. 10. 1943	6. 11. 1943	Dachau
Ljubljana	28. 10. 1943	28. 1. 1944	Ravensbrück
Stapo Kranj	20. 12. 1943	12. 2. 1944	odpuščen
Stapo Kamnik	18. 1. 1944	15. 1. 1944	usmrčen
Stapo Kamnik	10. 1. 1944	15. 1. 1944	usmrčen
	17. 1. 1944	19. 1. 1944	usmrčen
	19. 1. 1944	1. 3. 1944	izpuščena
Stapo Kamnik	26. 2. 1944	20. 3. 1944	odpuščen
Radovljica	2. 3. 1944	4. 5. 1944	odpuščen
Ljubljana	15. 3. 1944	1. 4. 1944	Mauthausen
	22. 3. 1944	25. 4. 1944	Ravensbrück
Kranj	6. 4. 1944	19. 8. 1944	Kassel
LG Celovec	9. 5. 1944	15. 8. 1944	Aichach na Bavarskem
Kamnik	26. 5. 1944	30. 5. 1944	odpuščen
Bled	26. 6. 1944	29. 7. 1944	odpuščena
Ljubljana	24. 7. 1944	18. 7. 1944	odpuščen
Loka	29. 7. 1944	29. 9. 1944	Aichach na Bavarskem
Kranj	2. 8. 1944	6. 10. 1944	odpuščena

Priveden v zapor	Prevzet od	Vzrok pripora	V postopek	Konec zapora	Odpuščen, premeščen
6. 11. 1944	Gestapo Celovec		KDS Bled	15. 11. 1944	v Salzburg
6. 11. 1944	Gestapo Celovec		KDS Bled	15. 11. 1944	v Salzburg
15. 11. 1944	Gestapo Celovec	ujeti bandit	KDS Bled	12. 2. 1945	usmrčen
19. 11. 1944	izpostava Litija	povratnik	KDS Bled		
19. 11. 1944			KDS Bled	6. 12. 1944	v Salzburg
22. 11. 1944	Ljubljana		KDS Bled	6. 12. 1944	v Salzburg
22. 11. 1944	Ljubljana		KDS Bled	19. 12. 1944	v München
7. 1. 1945	Jesenice	zveza s partizani	KDS Bled	9. 3. 1945	odpuščena
12. 1. 1945	Kamnik		KDS Bled	23. 2. 1945	odpuščen
19. 1. 1945	Celovec	prestal kazen	KDS Bled	22. 4. 1945	odpuščen
25. 1. 1945	Kamnik	ujeti bandit	KDS Bled	26. 2. 1945	premeščen v Celovec
22. 2. 1945	Maribor	zveza s partizani	KDS Bled		
22. 2. 1945	Maribor	zveza s partizani	KDS Bled		
22. 2. 1945	Maribor	zveza s partizani	Maribor	9. 4. 1945	odpuščena
22. 2. 1945	Maribor	zveza s partizani	Maribor		
22. 2. 1945	Maribor	zveza s partizani	Maribor		
22. 2. 1945	Maribor	zveza s partizani	Maribor		
22. 2. 1945	Maribor	zveza s partizani	Maribor		
22. 2. 1945	Maribor	zveza s partizani	Maribor		
22. 2. 1945	Maribor	zveza s partizani	Maribor		
6. 3. 1945	Maribor	zveza s partizani	Maribor		
6. 3. 1945	Maribor	zveza s partizani	Maribor		
21. 3. 1945	Maribor	zveza s partizani	Maribor		
23. 3. 1945	Gestapo Št. Vid	prebegli	KDS Bled	11. 4. 1945	odpuščen

tile pri nas, je bilo 135 lažjih primerov ter trije primeri težjih poškodb, od katerih se je eden končal s smrtnimi posledicami.

Smrtno se je dne 1. maja pri delu v generatorski postaji ponesrečil kurjač plinskega generatorja Jože Čujež. V mesecu avgustu pa se je na cesti pred skladiščem meh. obdelovalnice težko ponesrečil praktikant na enomesečni počitniški praksi Branko Gorinšek, ki je zaradi posledic notranjih poškodb v bolnišnici umrl.

V letu 1966 je bilo zaradi posledic delovnih nezgod izgubljenih 3850 delovnih dnin. To je v primerjavi z lanskim letom za 2300 izgubljenih delovnih dnin manj.

Na zaposlenega v železarni odpade zaradi nastalih nezgod le 1,20 izgubljene dneve. To je zelo ugodno, zlasti če primerjamo enak pokazatelj iz preteklih let, ko je bil ta najnižji v letu 1965, in sicer 1,92, v letu 1952 pa celo 6,15, kar je razvidno iz statističnega pregleda pogostosti delovnih nezgod in izgubljenih delovnih dnin po koledarskih letih.

Glede na izredno nizko število nezgod odpade tudi kljub nizkemu številu izgub-

STATISTIČNI PREGLED POGOSTOSTI DELOVNIH NEZGOD IN IZGUBLJENIH DELOVNIH DNIN PO KOLEDARSKIH LETIH

Koled. leto	Povprečno število nezgod	Število nezgod	%	Pone-srečen vsak	Št. izgubljenih dnin	Izgubljene dneve zaradi nezgod na zaposlene	Izgubljene dnine na nezgodo
1951	1910	692	36,2	2,8	—	—	—
1952	1742	639	36,6	2,7	10741	6,15	16,8
1953	1780	534	30,0	3,3	9476	5,32	17,7
1954	1939	470	24,2	4,1	6305	3,20	13,4
1955	2133	410	19,2	5,2	7450	3,50	18,15
1956	2240	224	10,0	10,0	5547	2,40	24,7
1957	2226	199	8,9	11,2	4812	2,20	24,2
1958	2221	216	9,7	10,3	4735	2,10	21,9
1959	2237	190	8,5	11,8	4946	2,20	26,0
1960	2475	215	8,7	11,5	4845	1,95	22,5
1961	2576	258	10,1	10,0	6455	2,51	25,0
1962	2599	263	10,0	9,9	6467	2,49	24,6
1963	2753	295	10,7	9,4	7716	2,80	26,2
1964	3069	333	10,8	9,2	9336	3,04	28,0
1965	3189	240	7,52	13	6150	1,92	25,6
1966	3201	147	4,59	21	3850	1,20	26,1

Statistični pregled delovnih nezgod po obratih za leto 1966

Obrati	V 1965. letu			Število nezgod po koledarskih mesecih												V 1966. letu		
	povpr. stalež	štev. nezgod	%	jan.	febr.	marec	april	maj	junij	julij	avg.	sept.	okt.	nov.	dec.	povpr. stalež	štev. nezgod	%
Topilnica	241	39	16,2	5+1	3	1	3	—	—	1	1	1+1	1	2	2	254	20+2	8,6
Livarna	487	42+4	9,4	5	3+1	2	2	1	5	2	4	1	2	1	2	475	30+1	6,6
Kovačnica	247	36+1	14,9	2	1	2	—	1	4	2	1	—	2	1	1	297	17	5,7
Valjarna	306	26	8,5	2	2	1	2	2	1	—	2	1	2	1	—	229	16	6,9
Termična obdelava	60	5	8,3	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	65	1	1,5
Mehanska obdelava	637	41+2	6,7	3	2	1	2	—	2	1	1	3	1	1	1	592	18	3,2
Vzmetarna	68	3	4,4	2	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	79	5	6,3
Jeklovlek				+1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	43	1+1	4,6
Energetski obrat	104	2	1,9	1	—	1	—	2	—	—	—	1	1	—	—	109	6	5,5
Elektro remont	102	2	1,9	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	102	2	1,9
Strojni remont	181	17	9,4	1	1	—	1	—	1	1	1	1+1	—	2	—	196	9+1	5,1
Gradbeni remont	71	3+1	5,6	—	1	+1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	65	3+1	6,1
Promet	106	1	0,9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	106	1	0,9
OTKR	201	4	1,9	+1	—	1	—	+1	—	1	—	—	—	—	—	210	2+2	1,9
Predračunska	378	9+2	2,9	—	—	—	1	1	—	1	1	—	—	1	2+1	379	7+1	2,1
Skupaj	3189	230+10	7,52	21+3	14+1	11+1	12	7+1	13	11	11	11+2	10	9	8+1	3201	138+9	4,59
			*7,21															*4,31

+ pomeni nezgodo na poti od doma na delovno mesto in od delovnega mesta do doma!

* pomeni odstotke nezgod, ki so se pripetile samo v tovarni (brez nezgod na poti)

ljenih delovnih dnin še vedno na 1 nezgodo 26,1 izgubljenega dne. To nam pove, da je potek zdravljenja naših poškodovancev dolgotrajen, poškodbe same pa so v večjem obsegu težje in take, da povzročajo pozneje večkratno bolehanje delavcev zaradi nastalih posledic. Najbolj pa seveda povečajo izpad dnin nekatere posamezne težke poškodbe, katerih zdravljenje traja po več let.

Znižanje števila nezgod v našem podjetju je velikega pomena zlasti za reševanje problematike zaposlovanja invalidov.

V mnogih primerih zapusti delovna nezgoda kot posledico pri poškodovanem delavcu trajno invalidnost, ki je lahko lažja ali težja. Zaradi invalidnosti pa delavec ni vedno sposoben opravljati svoje stalno delo in se ga mora zaradi tega razporediti na drugo delovno mesto. Takih delovnih mest, kjer lahko delajo invalidi, pa seveda ni veliko, kajti delovni pogoji v naših obratih so zelo zahtevni in v večini primerov zahtevajo popolnoma zdravega človeka. Problem zaposlovanja delovnih invalidov v našem podjetju je že dalj časa zelo resen in samo uspešnim preventivnim varnostnim ukrepom pri delu se je zahvaliti, da ni še resnejši.

Izmed preventivnih ukrepov, ki jih je naše podjetje v letošnjem letu uvedlo, je vredno omeniti splošno uvedbo zaščitnih čelad in doslednejšo uporabo ostalih zaščitnih sredstev, ki so večkrat obvarovala delavce pred poškodbami in škodljivimi vplivi delovnega okolja.

Mnogi rekonstruirani primeri nastalih delovnih nezgod pa nam povedo, da so bili vzroki zanje prav nepotrebne napake, ki so jih povzročili delavci sami.

Najpogostejše napake, ki so se pojavljale, so bile: neupoštevanje varnostnih zahtev pri opravljanju dela in pomanjkljiva ali nepravilna uporaba zaščitnih delovnih priprav in sredstev za osebno zaščito pri delu, ki jih je podjetje vnaprej zagotovilo. Vendar je potrebno poudariti, da se je z zaostritvijo delovne in varnostne discipline

in z zavedanjem odgovornosti do varnosti dela vsakega delavca na svojem delovnem mestu prav s tem dosegel najvidnejši napredek izboljšanja varnosti dela v našem podjetju.

Za vodstveni kader in neposredne proizvajalce pa je bilo v ta namen organiziranih več seminarjev in predavanj iz varstva pri delu. Na teh seminarjih so bili

Ivan Janko

Nova osnovna šola na Ravnah — dar delavcev mladim

Razvoj sodobnega sveta postavlja družbenim skupnostim v vseh deželah vse bolj zahtevne naloge. V prizadevanje, da bi pospešili gospodarski in kulturni napredek dežele, se mora vključiti tudi šolstvo. Če gre pri tem za sodelovanje gospodarskih, prosvetnih in družbeno političnih činiteljev, je mogoče doseči večji splošni napredek.

V ravenski občini je bilo zadnja leta mnogo skupnih naporov za pospešeni razvoj šolstva. Zato mnogi nasprotujemo osnutku zakona o financiranju izobraževanja in vzgoje v SRS, ki predvideva namesto občinskih regionalne izobraževalne skupnosti. Menim, da mora komuna skrbeti za osnovno šolstvo, za srednje in visoko šolstvo pa republika. Republiška izobraževalna skupnost naj hkrati skrbi za skladen razvoj vsega šolstva v republiki. Prepričan sem, da bomo naslednje leto pripravljali zakon bolj odgovorno in z večjim posluhom za mnenje terena, kot smo to delali letos, ko ga prav zaradi tega nismo uspeli sprejeti.

Plod ustvarjalnega sodelovanja neposredne proizvodnje in izobraževanja v naši občini, kakršnega si želimo tudi naprej, je nova osnovna šola na Čečovju. V glasilu učencev »Samorastniki« smo zapisali »dar delavcev mladim in skupnosti za še lepši jutrišnji dan«.

V novem posloppju je 12 osnovnih učilnic, posebna učilnica za fiziko, za kemijo — bio-

delavci seznanjeni s spremembami varstvene zakonodaje ter dolžnostmi in pravicami oseb na delu. Ta predavanja so imela precejšen vpliv na poglobljeno varstveno zavest vsakega posameznika, kar se je nedvomno odrazilo tudi pri izboljševanju varnostne discipline, ki je splošen pogoj za izboljšanje varnosti dela.

logijo, za glasbeni — likovni pouk, za gospodinjski pouk in dve delavnici za tehnični pouk. Pouk je dvoizmenski, v vsaki izmeni je 15 oddelkov.

Nove učilnice omogočajo boljši pouk. To pa obvezuje učence in delovno skupnost šole, da store vse, da bi bili tudi učnovzgojni uspehi večji, kot so bili doslej.

Strokovna zasedba delovnih mest se je v tem šolskem letu bistveno spremenila. Na šoli dela več ljudi z višjo ali visoko izobrazbo. To so si pridobili z izrednim študijem ali pa so prišli kot diplomanti letos na zavod (3 profesorji, 4 predmetni učitelji). Predvidevamo, da si bodo še v letošnjem šolskem letu pridobili višjo ali visokošolsko izobrazbo štirje naši sodelavci. Tako dobre zasedbe še ni bilo na ravenskih osnovnih šolah. Celo za pouk angleškega jezika imamo dovolj strokovnih moči. Več pozornosti pa bomo morali posvetiti individualnemu in skupnemu študiju pedagoške literature.

Pouk v novi šoli obiskujejo vsi ravenski otroci med 10. in 15. letom starosti, kar je omogočila pametna odločitev ravenskih učiteljev in občinske skupščine, ki so letos združili učence obeh šol. Danes bi bila absurdna vsaka drugačna rešitev.

Nimamo pa vseh potrebnih učil. Vendar sem prepričan, da bomo složno — šola, družbeni sklad za šolstvo, gospodarstvo, predvsem ob tradicionalnem razumevanju

Končno imamo šolo, kot se spodobi

delavcev železarne in moralni podpori političnih organizacij — našli rešitev in opremili šolo. Predvsem potrebujemo episkope, diaprojektorje, gramofone, magnetofone, akvarij, klavir, nekaj kompletov za vaje učencev v biologiji, kemiji in fiziki, obogatiti pa bi morali tudi vse ostale zbirke učil. Nekatero predmete že poučujemo v specialnih učilnicah, želeli pa bi urediti in opremiti posebne učilnice tudi za pouk jezikov, matematike in zgodovine ter zemljepisa. Pouk telesne vzgoje imamo v domu telesne kulture in v domu telesno vzgojnega društva. DTK služi tako vse bolj množičnemu razmahu telesno vzgojne dejavnosti na Ravnah.

Z učnimi uspehi učencev trenutno nismo zadovoljni. Posamezni učenci so tudi vzgojno problematični. Oboje nalaga šoli, staršem in družbi zahtevne naloge.

Učitelji se ne smemo zadovoljiti s slabim znanjem učencev. Družba tega ne bi odobraval, a tudi učenci bi nam to zamerili nekoč pozneje. Pridni učenci razumejo, da se učijo zase. Pomagajo nam v razredih z vzgledom, spodbujanjem sošolcev in inštruiranjem učencev, ki se težko učijo. Učitelji bomo morali dvigniti kvaliteto dela. Potrebni bodo še večji napor, več dobre volje in iniciative. Boljši učni in vzgojni uspehi bodo naš prispevek h gospodarski in družbeni reformi. Prepričan sem, da bomo za boljše delo tudi želi moralno priznanje, hkrati pa bo morala dati socialistična družba prosvetnemu delavcu tudi ekvivalentno nagrado za vloženo delo.

Organizirali smo dodatni pouk za učence, ki težko dojemajo snov ali želijo po opravljenem 8. razredu v srednjo šolo.

S 1. januarjem smo odprli na šoli dva oddelka za varstvo in organizirano domače učenje otrok. V oddelka smo sprejeli učence, ki iz kakršnih koli razlogov nimajo dobrih pogojev za učenje doma. Takih oddelkov bi organizirali še več, če bi jih financirali družba in starši. Menim, da bi to starši zmogli, kar pa je v določenih primerih tudi njihova dolžnost do otrok in družbe. Večina otrok vendar ne živi v neugodnih materialnih razmerah. V mnogih družinah sta zaposlena oče in mati, več kot polovica otrok lahko gleda TV oddaje doma. Nismo pa

vseh učencev niti v šoli niti doma navadili na samostojno, odgovorno delo tudi takrat, ko so brez nadzorstva.

447 mater je v delovnem razmerju, otroci so velikokrat sami doma, ne vemo pa zmeraj, ali se takrat tudi dovolj učijo.

Otrokom pomagamo tudi z izdajo malic in kuhanjem kosil. V šoli malica čez 800 učencev, kosil pa blizu 150. Jedo v dveh lepih jedilnicah.

Da bi učenci svoj prosti čas izkoristili pametno, a se hkrati razvedrili, jih usmerjamo v društva. Šola, mladinska in pionirska organizacija pa so organizirale vrsto oblik svobodne dejavnosti, kot so klub OZN, matematični, literarni, prirodoslovni, kemijski, fizikalni, angleški, šahovski, likovni, tehnični, dramski, fotoamaterski, filmski, plavalni, smučarski in družabni krožek, pevski oktet in dva pevska zbora.

S poukom in vsemi ostalimi dodatnimi dejavnostmi hočemo dati učencem osnovno socialistično vzgojo in osnovno splošno izobrazbo, da bi v nadaljnjem šolanju ali v delovnih organizacijah zadovoljivo opravljali naloge, napredovali brez težav in se uveljavili taki, kakršne potrebuje socialistična skupnost.

Želimo, da bi vsi starši redno spremljali uspehe, napore in prizadevanja svojih otrok. Pozivamo jih, da sodelujejo s pedagoškimi delavci šole pri spremljanju duševnega in telesnega razvoja otrok. Spozna-

vajmo svoje otroke, potrudimo se, da bomo vedno vedeli, kaj delajo in kako živijo, da jim bomo mogli pravočasno pomagati. Otroci nam bodo za vse hvaležni, če ne danes, pa pozneje.

Med šolskimi glasili

Učenci osnovne šole Franja Goloba na Prevaljah so izdali v tem šolskem letu 1. številko svojega glasila **Vigred** ob dnevu republike. Prispevki »Vsi smo rojeni za isti svet« Monike Sonjak in pesmi Ivana Lagoj vsebujejo razmišljanja o dogajanjih v svetu in o življenju doma. Z razmišljanjem se prepletajo vtisi iz narave in otroškega življenja. Za vsem moremo čutiti skrb mladih za svojo bodočnost, ki si jo krojijo z učenjem. Pesmi »Žaba« Jožice Longer, »Pogumni ptiček« in »Strašilo« Dragice Juvančič z občutkom slikajo podobe iz narave in jih prepletajo z osebnimi doživetji.

Glasilo pa je tudi podoba dela krožkov na šoli. Učenci, ki pridno hodijo na vaje orkestra, sporočajo vsem sošolcem, kakšno je njihovo delo, koliko truda in ne nazadnje prostih ur je treba vložiti v pesmico, ki jo igraš le nekaj minut, in kako nepopisno je veselje, če jo zaigraš brezhibno do konca.

Vigred ostaja torej zvesta svojemu načelu, da kaže prizadevanja, razmišljanja in delo učencev prevaljske osnovne šole.

Ravensko osnovnošolsko glasilo **Samorastniki** je izšlo ob otvoritvi nove šole in je zato del vsebine posvečen temu dogodku. Združitev obeh šol je list tudi popestrila ter mu dodala nove sodelavce, tako da so ob primernem delu zdaj dani vsi pogoji za kvalitetno mladinsko revijo.

V tej prvi številki je precej prispevkov, ki budijo spomin na slavne partizanske dni, precej je tudi uspešnih pismenih vaj učencev iz nižjih razredov. Med pomembnejše sodijo prispevki »Vsak dan prinaša dobro in zlo« Andreja Doboviška, nagrajeni spis v zvezi z gasilstvom »Sirena je zatrobila« Marjete Matvoz, občutena črtica iz narave »Nad prepadom« Majde Kotnik ter zapis o letalski nesreči pri Brniku »Odjeknilo je s tožnim glasom« Pavle Fujs.

Številko zaključujeta poročili o delu mladinske organizacije in pionirskega oddela na šoli, popestrujejo pa jo številne dvobarvne ilustracije.

k.

Notranjost šole je okrasil akademski kipar Tršar

Peter Orožen

INDUSTRIJSKO PODJETJE Z INDUSTRIJSKO MISELNOSTJO

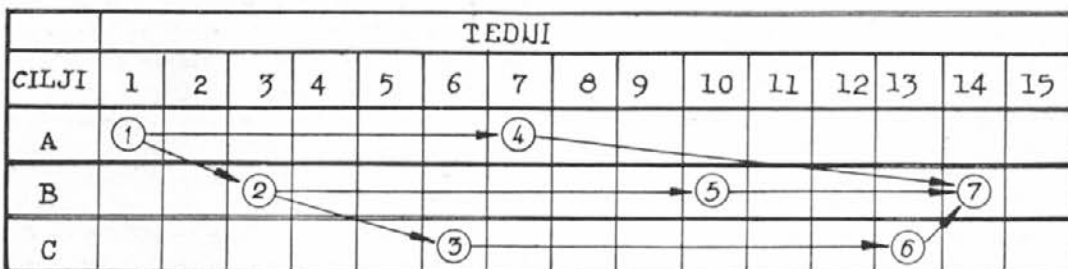
Jules Verne je že davno pokopan, njegove smeje ideje ter njegova daljnovidnost pa se še danes odražajo v njegovih romanih, ki smo jih še pred kratkim smatrali za fantastične, utopistične, danes so pa že »zastareli« oziroma samo še čtivo za otroke. In vendar je minilo sorazmerno malo časa, odkar jih je napisal.

Razvoj tehnike je silovit. Mnoga industrijska podjetja so predstavljala včeraj še »vrhunec moderne tehnike«, danes pa jih občudujemo kot muzejske eksponate, drugi pa gledajo nanje kot na pokopališče starih avtomobilov. Stihija trga nima srca, je pa vzročno povezana z napredkom in napredno miselnostjo.

Še pred nedavnim smo želi več uspehov, bili smo renomirana tovarna. Sedanja kriza in državne restrikcije pa so nas privedle v tisto »športno areno«, kjer so nas naši nogometiški-amaterji še pred nekaj leti razvese-

toda Ganttovih diagramov, ki pa ima to pomanjkljivost, da ne more pokazati medsebojne povezanosti različnih ciljev (npr. če je za en proizvod potrebno več delov z večjim številom operacij, se na gantogramu ne vidi, kdaj je potrebno pristopiti k izdelavi posameznega sestavnega dela, da bi bil končni proizvod narejen v čim krajšem času). Za rešitev postavljene naloge je potrebno odrediti roke vsem fazam in podfazam dela vključno z roki izvršitve, stroški in ostalimi proizvodnimi komponentami.

Rešitev tega problema je podana z metodo PERT, ki je bila izdelana v letih 1957 do 1958 v ameriški mornarici pri planiranju proizvodnje rakete polaris. PERT je angleška kratica za Program Evaluation Review Technique, kar v prevodu pomeni Tehnika ocenjevanja (vrednotenja) programa. PERT se je hitro prenesel na industrijska tla in danes se v ZDA projekti sploh ne odobra-

Slika 1

ljevali z mnogimi zavidejšimi uspehi. In danes? Izogibamo se jih celo pred televizijskimi zasloni, kot se grosisti svojih odjemalcev s težnjo po zmanjševanju zalog ter z odgoditvijo še neplačanih računov. Rešitev iz te težke situacije obstaja, vendar je odvisna od nas samih, od našega dela, od dobrega dela vsakega individualnega proizvajalca.

Tudi v naši železarni lovimo zadnji vlak pred dvanajsto uro. Moramo uspeti, to ne sme biti vprašanje, pač pa že vnaprej izpolnjena obveznost. Ena izmed možnosti, da uspemo, je posnemanje naših vzornikov, njihovih modernih metod dela, s katerimi dosega mednarodno priznane rezultate.

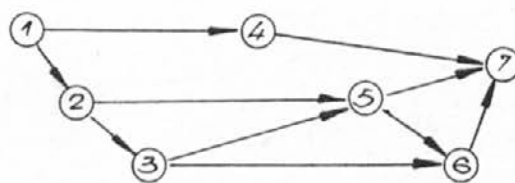
Mnoge izmed nas bodo te metode obšle, tistim pa, ki jim bodo v bodoče glavno torišče dela, bo ta prispevek morda skromna pomoč pri njihovem nadaljnjem izpopolnjevanju.

Železarna Ravne je zaradi izredne razvejanosti proizvodnje že bolj podobna kombinatu kot pa klasičnemu industrijskemu podjetju. Finalna proizvodnja je ponekod izredno komplicirana predvsem zaradi velikega števila pomožnih delov za en končni proizvod ali zaradi raznolikosti proizvodnih faz. Če to upoštevamo, potem lahko dojamemo, s kakšnimi problemi se sooča osebje operativne priprave dela ob izdelavi planov proizvodnje oziroma ob odrejanju rokov.

Ena izmed metod, ki omogoča delno rešitev teh problemov, je zelo poznana me-

vajo, če niso obdelani po tej metodi. Za PERT lahko trdimo, da je orožje vodilnega kadra pri definiranju in sestavljanju dogodkov, ki se morajo izvršiti v odrejenem času. PERT bo torej osvetlil problem rokov, lahko pokaže tudi alternative, toda vodstveni delavci se morajo odločiti za izbiro poti z namenom, da se določeni cilj doseže v zelenem času.

Iz slike 1 se vidi, da obstajajo trije cilji, ki so s planom predvideni, in da je za njihovo izvršitev potreben določen, odrejen čas. Obenem je na sl. 1 prikazana odvisnost dogodkov s puščicami. Vsak krog označuje mesto nekega dogodka, medtem ko puščica označuje, kje se neko delo začne in kje konča oziroma kje se dogodek mora izvršiti pred nekim drugim dogodkom. Če sedaj iz-

Slika 2

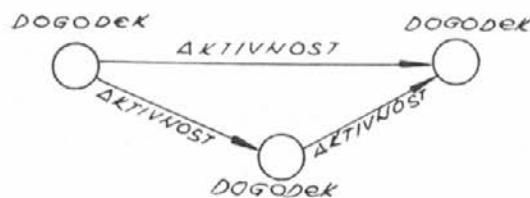
pustimo koordinatni sistem časa, dobimo PERT mrežo, kakršna je prikazana na sliki 2.

Seveda PERT vključuje v sebi čas, toda sistem je izveden na ta način, da nam časovna os ni potrebna, pač pa je to regulirano na drug način, kar bomo videli kasneje.

Vsak dogodek v PERT mreži je prikazan

s krogom in se mora zgoditi v odrejenem času. Časovni razmak med dvema dogodkoma imenujemo aktivnost, kar ponazarja slika 3.

PERT aktivnosti je lahko vse, kar zahteva določen čas za izvršitev, kot npr. izvršitev neke naloge, nabava materiala, vodenje

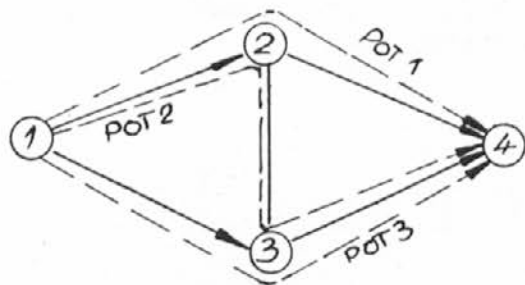
Slika 3

razgovorov z namenom sklepanja pogodb in drugo.

PERT dogodek se dogodi ali pa je planiran, da se bo zgodil v odrejenem času in zaradi tega nima časovnega trajanja. Tak dogodek je npr. začetek dela na enem proizvodu, konec pogovorov itd. Tak dogodek dobi svojo številko, aktivnost pa dobi oznako začetnega in končnega dogodka. Npr. aktivnost 3-5 označuje, da se puščica te aktivnosti prične pri dogodku 3 in konča pri dogodku 5, kar je obenem začetni in končni dogodek te aktivnosti. Vsak dogodek v PERT mreži je lahko začetni za več aktivnosti, ne samo za eno, in analogno temu je lahko tudi končni dogodek za več aktivnosti.

Dogodek, pri katerem se mreža prične, imenujemo začetni dogodek mreže, medtem ko se ta, pri katerem se mreža končuje, imenuje končni dogodek mreže. Lahko se pa dogodi, da ima mreža več končnih dogodkov.

Snop aktivnosti v PERT mreži tvori pot, ki se prične pri začetnem dogodku mreže in vodi do katerega koli dogodka na mreži. Npr. na sliki 4 so prikazane tri različne poti s črtkanimi linijami z oznako 1, 2 in 3.

Slika 4

Zelo važno je, da si zapomnimo, da ne more in ne sme obstajati nobena pot, ki bi privedla nazaj do enega izmed prejšnjih dogodkov. Da bi se izognili napakam, citiram štiri osnovna pravila PERT tehnike, ki jih je treba brezpogojno upoštevati:

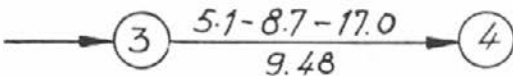
1. vsi potrebni dogodki in aktivnosti morajo biti prikazani v PERT mreži;
2. niti ena aktivnost se ne more začeti, dokler se ni zgodil njen začetni dogodek;
3. niti en dogodek se ne more zgoditi, dokler niso dovršene vse aktivnosti, ki vodijo k njemu;
4. vsak dogodek se lahko zgodi samo enkrat.

V PERT mreži se mnogo aktivnosti zgodi v istem času. To so simultane aktivnosti, ki so medsebojno neodvisne in ne vplivajo druga na drugo v času izvršitve. Prav tako

aktivnosti, ki so povezane v seriji prek enega in istega dogodka, ne vplivajo na trajanje aktivnosti.

Ko so vse aktivnosti in dogodki vneseni v mrežo, je potrebno določiti čas trajanja določenih aktivnosti. Pri planiranju s PERT sistemom navadno uporabljamo čas, izražen v tednih ali pa delih tedna.

Pri določenih delih je včasih zelo težko določiti točen čas trajanja posamezne faze dela, in to iz različnih razlogov: izdelava proizvodov, ki so prvič v proizvodnem programu, sprememba dimenzij, menjanje tehnologije, nesigurnost normativov itd. V

Slika 5

PERT sistemu je ta problem rešen na ta način, da se za vsako aktivnost določijo trije časi trajanja, in to:

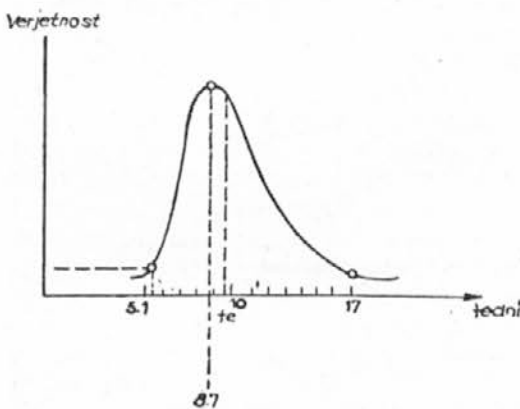
- a) najverjetnejši čas, označen s črko m,
- b) optimistični čas, označen s črko a,
- c) pesimistični čas, označen s črko b.

Najverjetnejši čas predstavlja časovno trajanje neke aktivnosti, ki ima največjo verjetnost, da se v praksi tudi ostvari.

Optimistični čas predstavlja minimalno časovno trajanje neke aktivnosti, ki se v praksi lahko doseže v izredno ugodnih okoliščinah in kjer ne bi računali s kakšnimi težavami v proizvodnji.

Pesimistični čas predstavlja maksimalno časovno trajanje neke aktivnosti, ki se naj zgodi pod izredno neugodnimi okoliščinami in je verjetnost takšnega dogodka 1 odstotek. Seveda pri tem ni mišljeno, da se upoštevajo elementarne nesreče, temveč so mišljene razne nevšečnosti okoli procesa dela, napake v materialu, netočni načrti glede na to, da se prvič dela določen proizvod, lom ali kvar strojev itd.

Vsi trije časi se vpišejo nad premice aktivnosti, kot je to označeno na sliki 5 (a = 5.1; b = 8.7; c = 17.0).

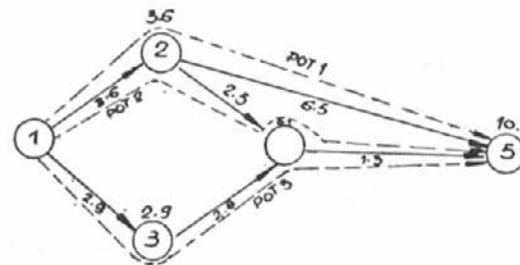
Slika 6

Praksa je pokazala, da je najverjetnejši čas v večini primerov bližji optimističnemu kot pa pesimističnemu, kljub temu da je treba vedno stremeti za čim realnejšim ocenjevanjem časov. Če dalje analiziramo problem teh treh časov, vidimo, da lahko podatke iz slike 5 prikažemo v diagramu verjetnosti, kot je to izvedeno na sliki 6.

Vrednosti a in b imajo verjetnost dogodka 1%, medtem ko ima vrednost m naj-

večjo verjetnost, pri kateri pa ne poznamo velikosti verjetnosti, zato pa imamo tudi največjo višino v diagramu.

Krivulja, ki se je pokazala, da najbolje ustreza v ta namen, je tako imenovana β razdelitev. Ta razdelitev je lahko asimetrična (kot v našem primeru), lahko pa ima tudi simetrične oblike. Ker po statistiki površina pod krivuljo predstavlja ravno verjetnost nekega dogodka, površina do vrednosti 5.1 v sliki 6 predstavlja ravno 1%, isto kot površina od vrednosti 17.0. Rezultirajoč iz gornjega se lahko statistično ugotovi, da obstaja verjetnost 1%, da se bo odrejena aktivnost 3—4 (slika 5) izvršila

Slika 7

v času 5.1 tedna ali pa v krajšem; prav tako obstaja verjetnost 1%, da se bo ista aktivnost dogodila v času 17.0 tedna ali pa v daljšem. To pa pomeni, da je površina, ki je prikazana pod krivuljo, omejena z vertikalamo na vrednost 5.1 in 17.0, enaka 98%.

Vse tri čase skupaj imenujemo *ocenitev časa aktivnosti*. Kljub temu da ima najverjetnejši čas m največjo vrednost v primeru asimetrične krivulje, to ni čas, ki ima verjetnost 50%. Zato nas sedaj zanima čas trajanja aktivnosti, ki celo površino pod krivuljo v sl. 6 razpolovi. Ta čas bomo označili s te in ga imenujemo *pričakovani čas aktivnosti*.

Ta čas izračunamo po sledeči formuli:

$$te = \frac{a + 4m + b}{6}$$

kar v našem primeru znaša:

$$te = \frac{5.1 + 4 \times 8.7 + 17.0}{6} = 9.48$$

Čas te se nato vnese v diagram premic, in to pod premico aktivnosti, za katero je ta čas izračunan (glej sliko 5).

V praksi obstaja tudi nula aktivnost, tj. če čas za neko aktivnost znaša nič. Ta primer nastane tedaj, če se neki dogodek zgodi takoj za drugim dogodkom, s tem da ni nobenega časovnega razmaka (npr. če vžgemo motor in avto takoj odpelje, ni

praktično nobenega časovnega trajanja). Tako aktivnost imenujemo tudi fiktivno aktivnost.

Kot je razvidno iz slike 4, lahko različni dogodki na različne načine vplivajo na poti znotraj PERT mreže in tako nastaja niz poti, ki vodijo od začetnega dogodka mreže do katerega koli znotraj mreže. Ena od osnovnih nalog PERT mreže je ta, da se ugotovi, koliko časa je potrebno, da se doseže kakršen koli dogodek znotraj mreže ali pa končni dogodek v njej.

To je zelo lahko najti. Predpostavimo, da imamo mrežo kot na sliki 7, kjer so že vneseni časi te za vsako aktivnost, in da se pojavlja vprašanje, koliko časa je potrebno, da se doseže dogodek št. 5.

Pravzaprav je potrebno določiti pot in nato sešteti čase te vseh aktivnosti, ki se na tej poti nahajajo. Na sliki 7 so prikazane tri možne poti, po katerih se doseže dogodek 5.

Potrebni časi za vse tri poti so:

$$\text{Pot 1} = 3.6 + 6.5 = 10.1$$

$$\text{Pot 2} = 3.6 + 2.5 + 1.3 = 7.4$$

$$\text{Pot 3} = 2.9 + 2.8 + 1.3 = 7.0$$

Definicija PERT smatra, da se noben dogodek ni zgodil, če niso vse aktivnosti, ki peljejo k njemu, zaključene, in tako tudi v našem primeru se dogodek 5 ne bo zgodil, kolikor se aktivnosti 4—5 in 2—5 ne izvrše. Z druge strani aktivnosti 4—5 in 2—5 ne bodo končane, kolikor se ne zgodita dogodka 4 in 2; oba se pa ne moreta zgoditi, če se ne končajo aktivnosti 1—2, 2—4 in 3—4. Če želimo vedeti, koliko časa je potrebno, da se zgodi dogodek 5, potem moramo vzeti čas najdaljše poti skozi mrežo dogodkov. V našem primeru je to pot 1.

Čas trajanja najdaljše poti od začetnega dogodka do nekega odrejenega dogodka znotraj mreže se dobi na ta način, da se sumirajo pričakovani časi vseh aktivnosti, ki ležijo na tej poti. Označimo ga s T_e , imenujemo ga pa *kumulativni pričakovani čas*. Torej je kumulativni pričakovani čas najvišja vsota vseh te vrednosti skozi katerokoli pot aktivnosti, ki se lahko pričakuje, da se zgodi, prej kot pa se opazovani dogodek znotraj mreže zgodi.

Da bi se olajšalo praktično računanje pri iskanju kateregakoli T_e , se poslužujemo tabele, ki je prikazana na sliki 8. Seveda se v tabeli začne z začetnim dogodkom mreže in se zato najprej vnese aktivnost 1—2 v prvi dve koloni tabele, potem pa pripadajoči te. Ta podatek se vpiše tudi v četrto kolono, v katero se vnašajo podatki o časovnih aktivnostih od začetnega dogodka mreže do končnega dogodka aktivnosti, ki se v tisti horizontali obdeluje — v

Aktivnosti začetni dogodek	Aktivnosti končni dogodek	te	Vsota vseh te od začetnega dogodka mreže do končnega dogodka aktivnosti	Pot
1	2	3,6	3,6*	1—2
1	3	2,9	2,9*	1—3
2	4	2,5	6,1*	1—2—4**
3	4	2,8	5,7	1—3—4
2	5	6,5	10,1*	1—2—5**
4	5	1,3	7,4	1—2—4—5

* označuje T_e za vsak končni dogodek

** označuje pot z najdaljšim časom (največja vsota te) do dogodka, kjer se dve poti sekata ali dotikata

Slika 8

tem primeru dogodek 2. Popolnoma analogno so obdelani podatki za aktivnost 1—3.

V tretji horizontali tabele je vpisana aktivnost 2—4, kjer znaša te 2,5 in je tako izračunana vrednost vsote vseh te od začetnega dogodka do dogodka 4, kar znaša $3,6 + 2,5 = 6,1$, to pa pripada poti 1—2—4. Analogno je izračunan podatek za pot 1—3—4. S komparacijo podatkov poti 1—2—4 in 1—3—4 se konstatira, da je pot 1—2—4 daljša, in zato na koncu te poti zaznamujemo dve zvezdici. Izhajajoč iz vsega tega je to Te za dogodek 4. Prav tako

so postavljene zvezdice za vsak podatek v četrti koloni, ki predstavlja Te vrednost za odrejeni dogodek. Če nato preidemo na aktivnost 2—5, je te pot 1—2—5, katere skupni čas znaša 1. Zvezdice se sedaj še ne postavljajo, ker se Te lahko ugotovi šele, ko se izvrši komparacija vseh poti, ki vodijo do odrejenega dogodka. Zato je v našem primeru treba najprej rešiti aktivnost 4—5. Da dobimo skupen čas poti, ki gre skozi dogodek 4, lahko vzamemo dve vrednosti, in to s poti 1—2—4 ter 1—3—4. Ker se pa išče vedno najdaljši čas, nima smisla, da upoštevamo trajanje aktivnosti 4—5 na trajanje poti 1—3—4, ker nam je že od prej znano, da je to krajša pot, zaradi česar je pot 1—2—4 označena z zvezdicami, prav tako tudi vrednost 6,1 z eno zvezdico. Zato se postopa na ta način, da se išče vrednost, označena v tabeli z zvezdico, ki vodi do aktivnosti, kateri želimo dodati nov čas. Ker v našem primeru gremo od aktivnosti 4, je potrebno v tabeli poiskati vrednost, kjer je aktivnost 4 končana, njena vrednost Te pa ima najdaljše trajanje te poti. Torej vrednost te 4—5 = 1,3 se doda vrednosti Te 1—2—4 = 6,1, kar daje skupno vrednost 7,4. Zato pot 1—3—4 sploh ni analizirana. Seveda se izvrši komparacija vseh poti, ki vodijo do aktivnosti 5, to so 1—2—5 in 1—2—4—5, ter lahko konstatiramo, da je pot 1—2—5 daljša. To je pa vrednost Te, tj. kumulativni pričakovani čas dogajanja končnega dogodka cele mreže oziroma dogodka 5. Zato damo eno zvezdico na vrednost 10,1 in dve zvezdici v zadnji koloni pri oznaki poti.

Pot, ki ima najdaljše časovno trajanje med začetnim in končnim dogodkom mreže, imenujemo kritično pot. Torej je v primeru sl. 7 izračunana v tabeli sl. 8 kritična pot 1—2—5, njeno trajanje znaša 10,1, te je ta vrednost, torej Te končnega dogodka mreže.

Vzemimo primer, da stanujemo izven mesta, kjer je podjetje, v katerem delamo. Do mesta traja vožnja z avtobusom 20 minut, avtobus pelje z naše postaje vsake pol ure, delo se pa začne ob 7. uri zjutraj. Lahko vzamemo avtobus ob 6. uri zjutraj, vendar bomo na delovno mesto prišli prezgodaj. Delo pa zamudimo, če se ne peljemo z avtobusom ob 6.30. Zato je skrajni čas, da se odpeljemo z avtobusom, ki pelje z naše postaje ob 6.30. V PERT tehniki imenujemo ta čas skrajna časovna meja, ki je označena s TL. Vsak dogodek v PERT mreži ima svojo skrajno časovno mejo, tj. skrajni čas, ko se mora zgoditi, da se ne prekorači terminirani čas končnega dogodka mreže. Torej lahko konstatiramo, da je čas TL povezan s časom dogajanja končnega dogodka mreže, medtem ko je čas TE povezan z začetnim dogodkom mreže. Iz tega

Aktivnost		te	Končni dogodek TL	Začetni dogodek možni TL
začetni dogodek	končni dogodek			
1	2	3,6	3,6	0*
1	3	2,9	6	3,1
3	4	2,8	8,8	6*
2	4	2,5	8,3	6,3
2	5	6,5	10,1	3,6*
4	5	1,3	10,1	8,8*

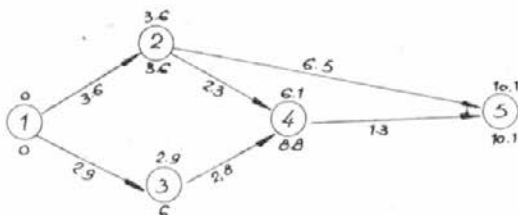
Slika 9

sledi, da ima vsak dogodek v PERT mreži dva važna časa, in to TE ter TL.

Na sliki 7 je prikazana mreža, kjer so vnesene vrednosti TE vsakega dogodka, izračunane v tabeli sl. 8. Te vrednosti so vpisane nad vsakim dogodkom. Če želimo sedaj izračunati skrajno časovno mejo dogodka 4, je potrebno samo odbiti čas te aktivnosti 4—5 od časa Te dogodka 5. Torej:

$$TL_4 = 10,1 - 1,3 = 8,8.$$

Če predpostavimo, da je dogajanje začetnega dogodka mreže v momentu nič, potem se pričakuje, da se bo končni dogodek do-

Slika 10

godil v 10,1 tedna po začetnem dogodku. V tem primeru se mora dogodek 4 zgoditi najkasneje v 8,8 tedna po začetku del, da se ne zakasni s končnim dogajanjem v času 10,1, računajoč od začetka. V nasprotnem primeru bi se prekoračil skupni cikel proizvodnje v času 10,1 tedna.

Če sedaj želimo izračunati skrajno časovno mejo TL za dogodek 2, lahko to izvedemo tako, da se od časa TL dogodka odbije čas te aktivnosti 2—4, ali pa se od časa Te končnega dogodka mreže odbije čas te aktivnosti 2—5. Poskušajmo izvesti oba izračuna in preglejmo njihove rezultate:

$$TES - te - 5 = 10,1 - 6,5 = 3,6$$

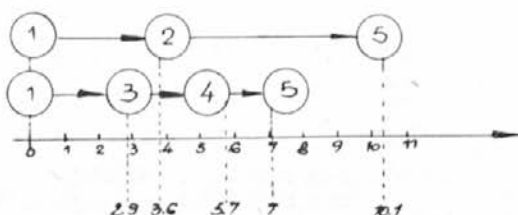
$$TL_4 - te - 2 - 4 = 8,8 - 2,5 = 6,3$$

Če sedaj ugotovimo, da je čas TL dogodka 2 6,3, bi ta zaključek bil napačen. To bi namreč pomenilo, da se dogodek 2 lahko zgodi najkasneje 6,3 tedna po začetnem dogodku in da se še vedno ves posel konča 10,1 tedna po začetnih delih.

Če na vrednost 6,3 dodamo trajanje aktivnosti 2—5, tj. veličino te = 6,5, dobimo:

$$6,3 + 6,5 = 12,8.$$

Ta rezultat nam pove, da smo prekoračili predvideni rok izdelave. Zato je normalen

Slika 11

zaključek, da se mora vzeti najmanjša vrednost za TL, če se mora računati z vsemi možnostmi, da se navedeni čas doseže za odrejeni dogodek. Torej je normalno, če zaključimo, da je:

$$TL_2 = 3,6,$$

kar pomeni, da se dogodek 2 mora zgoditi najkasneje 3,6 tedna po začetnem dogodku, če se želi, da se vsi dogodki mreže, tj. celi projekt konča v roku 10,1 tedna od začetka del.

Da bi se olajšalo preračunavanje vrednosti TL, se poslužujemo tabele, ki je prikazana na sliki 9.

Izračun te tabele se mora izvršiti začenši od končnega dogodka mreže, to pa pomeni, da se prične računati z zadnjo vrsto v tabeli. Ko je tabela še prazna, se najprej v zadnji vrsti vpiše aktivnost 4—5 in njen te. Nato se postavi vrednost TL za končni dogodek, ki je v tem primeru enak vrednosti Te — v našem primeru znaša 8,8. Glede na to, da je to edina možna vrednost za TL dogodka 4, se nad njeno vrednostjo vpiše zvezdica, kar pomeni, da je to prava vrednost TL. Sedaj se izračuna najprej vrednost TL za aktivnost 2—5 in za 2—4, s tem dobimo dvojico možnih vrednosti v zadnji koloni tabele. Najmanjša se izbere kot prava vrednost in se označi z zvezdico, tj. vrednost 3,6. Pri izračunavanju aktivnosti 2—4 moramo vzeti vrednost TL za končni dogodek opazovane aktivnosti, tj. za dogodek 4. Ta vrednost je vzeta iz same tabele iz zadnje vrste, kjer je pravzaprav tudi izračunana. Analogno se izračunajo podatki za aktivnost 3—4. Ponovno je vrednost 8,8 vzeta iz zadnje vrste tabele z odbijanjem vrednosti te za aktivnost 3—4, dobi se vrednost možnega TL = 6. Glede na to, da je 6 manj od 6,3, je zopet postavljena zvezdica z namenom, da bi se takoj opazilo, da je to prava vrednost TL za dogodek 4.

Povsem razumljivo pa je, da je vrednost TL za začetni dogodek mreže enaka nič glede na to, da smo ves izračun začeli s pomočjo vrednosti TE kritične poti mreže, tj. da smo vzeli, da je vrednost:

$$TL_5 = TE \text{ za kritično pot.}$$

Ni pa rečeno, da mora biti vedno tak primer. Kolikor se vzame vrednost TL končnega dogodka mreže manjša od Te kritične poti ali pa večja, bi bila TL začetnega dogodka manjša oziroma večja od nič. Tak primer je vedno, če je končni termin odrejen s specialnimi pogoji oziroma s pogodbo.

V sliki 10 so vnesene do sedaj vse izračunane vrednosti mreže. Nad vsakim dogodkom so vnesene vrednosti TE, pod njimi pa vrednosti TL. Če pogledamo npr. dogodek 3, lahko ugotovimo sledeče:

1. lahko pričakujemo, da bo isti dogodek dosežen 2,9 tedna od začetka del glede na to, da toliko traja aktivnost 1—3;

2. da se isti dogodek lahko dogodi najkasneje 6 tednov od začetka del, to pomeni, da se aktivnost 3—4 mora začeti najkasneje v tem času, drugače ne bo ves projekt končan v času 10,1 tedna, temveč bo rok izdelave prekoračen.

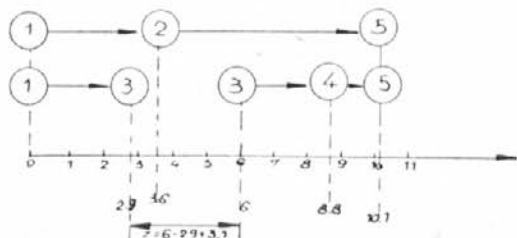
Na podlagi zgoraj navedenega lahko ugotovimo, da obstaja tukaj časovna »zračnost«:

$$Z = 6 - 2,9 = 3,1 \text{ tedna.}$$

Zračnost se stvarno tudi tako izračunava, formula se pa glasi:

$$Z = TL - TE.$$

Zaradi lažjega razumevanja zračnosti je umestno prikazati dogodke po principu ganttograma. Proučimo paralelno pot 1—2—5 in pot 1—3—4—5 s slike 10 in prikažimo jih v ganttogramu.

Slika 12

Na sliki 11 je prikazano, da se aktivnost 1 začne v momentu 0, tj. na začetku prvega tedna, zatem pa je trajanje vsake aktivnosti prikazano v merilu. Popolnoma jasno se vidi, da je pot 1—3—4—5 absolutno krajša od poti 1—2—5 in da obstaja neka zračnost med njima. Seveda ni nujno, da se dogodek 3 začne v momentu 2,9. Lahko se začne tudi kasneje, in to ravno za velikost svoje zračnosti, kar je prikazano na ganttogramu sl. 12, kjer je začetni dogodek aktivnosti 3—4 pomaknjen na kasnejši termin ravno za to vrednost.

Vrednosti TL in TE imajo velik pomen v zvezi s svobodo planiranja določenih nalog. Lahko se uporabijo na različne načine, kot npr. v zračnost se lahko vključi neka druga aktivnost, drugo naročilo, ali če je bila ocena aktivnosti 1—3 netočna, ne bo imela vpliva na aktivnost 3—4 glede na to, da obstaja zračnost itd.

Iz slike 10 je razvidno, da ima dogodek 2 zračnost nič. To se vidi tudi iz obeh diagramov na slikah 11 in 12. Če ves posel želimo končati v času 10,1 tedna, potem ne more imeti noben dogodek na poti 1—2—5 zračnosti, ker je ves termin postavljen tako, da se aktivnosti začnejo takoj po izteku predhodne aktivnosti. Kolikor velja, da je vrednost $TL = TE$ za končni dogodek mreže, je zračnost nič za vse dogodke mreže na kritični poti. Vsi ostali dogodki, ki pa niso na kritični poti, imajo odrejeno zračnost in se izračunavajo, kot je zgoraj prikazano. Zaradi boljšega pregleda se velikost zračnosti vsakega dogodka vnaša v mrežo.

Doslej smo obravnavali primer, ko so bile vrednosti TL in TE enake. Ti dve vrednosti sta pa lahko različni, kot je v tem članku že omenjeno. Tak primer nastopi tedaj, ko se fiksno odredi končni dogodek mreže. Ker TE končnega dogodka mreže zavisi izključno od trajanja aktivnosti na

Aktivnost		te	Končni dogodek Tl	Začetni dogodek možni Tl
začetni dogodek	končni dogodek			
1	2	3,6	7,8	4,2*
1	3	2,9	10,2	7,3
3	4	2,8	13	10,2
2	4	2,5	13	10,5
2	5	6,5	14,3	7,8*
4	5	1,3	14,3	13*

* stvarni TL začetnega dogodka

Slika 13

kritični poti, je ta vrednost neodvisna od končnega dogodka mreže. Če se sedaj termin končne izdelave definira, se pojavi primer, da je lahko vrednost zračnosti pozitivna ali negativna. Termin, tj. datum končnega dogodka mreže, označimo s Tl.

Povrnimo se ponovno na primer iz sl. 7, kjer so vnesene vrednosti TE in te za vse dogodke. Predpostavimo, da ima podjetje pogodbeno obveznost, da izvrši sprejeto naročilo do 15. 10. tl. Medtem je danes, ko izdelujemo plan te naloge, datum 7. 7. tl., torej imamo še 100 dni časa, kar znaša:

$$\frac{100}{7} = 14,3 \text{ tedna} = TL.$$

V tabeli na sl. 13 so izvedene in prikazane nove vrednosti za Tl vsakega dogodka.

Iz slike 13 je razvidno, da obstaja zračnost celo pri končnem dogodku mreže, prav tako tudi pri vseh ostalih dogodkih kot pri začetnem dogodku. Kritična pot je tam, kjer je zračnost minimalna, v našem primeru je to pot 1—2—5. Prav tako je razvidno, da so vse vrednosti zračnosti pozitivne, in to poti, kjer je vrednost TL večja od vrednosti TE končnega dogodka mreže.

Če je pa vrednost TL manjša od vrednosti TE končnega dogodka mreže, bodo vse zračnosti na kritični poti manjše od nič, to pomeni, da bodo imele negativno vrednost. To je pa znak, da ni dovolj časa, da se aktivnosti na mreži končajo v želenem roku, zato pa mora vodstvo podvzeti odrejene korake, ki bi rok izvršitve v postavljenem času zajamčili. Praktična rešitev je v dodatku delovne sile, izkoriščanju prostih kapacitet, večizmensko delo itd.

S tem so podane osnove PERT tehnike. Interesantno je, da so največji ameriški projekti na področju raketne tehnike planirani ravno s tem sistemom, kot npr. projekti polaris, atlas, titan in drugi.

Kakšna je verjetnost PERT? S pomočjo metode je dan odgovor vodstvenemu kadru, koliko časa je potrebno za izvršitev določene proizvodnje, in če se ta lahko dokonča do določenega termina. Medtem vsi dani časi v diagramu puščice vsebujejo neko odrejeno nesigurnost, ker so osnovne informacije bazirane na treh conah (pesimistični, najverjetnejši in optimistični čas) tra-

janja vsake aktivnosti. Ne vemo torej, koliko sigurno traja ena aktivnost, in v tem je ravno osnovna nesigurnost. Pričakovani čas aktivnosti (te) je samo v določeni meri verjeten oziroma je negotov. Prav tako je tudi kumulativni pričakovani čas (TE) kateregakoli dogodka nesigurni oziroma ima določeno verjetnost, da se ne dogodi. Vsekakor je treba odgovoriti na ta problem. Vsakega vodilnega delavca bo zanimalo, kakšna je verjetnost, da se neki dogodek dogodi v planiranem času, to je pa najvažnejše za končni dogodek mreže. To mu bo pokazalo, kakšen je riziko, da se projekt konča do odrejenega datuma. Kot je že rečeno, se ocene časa 2, m in b pokoravajo β razdelitvi, katere standardna deviacija se lahko izračuna po relaciji:

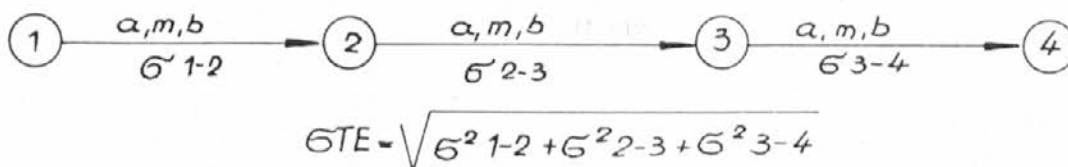
$$a = \frac{b - a}{6}$$

Iz same relacije vidimo, da najverjetnejši čas aktivnosti ne deluje na standardno deviacijo časa aktivnosti. Medtem je položaj najverjetnejšega časa aktivnosti m v odnosu na čase a in b različen pri različnih aktivnostih, to pomeni, da je bliže ali dalje od optimističnega časa. Glede na to, da ima čas m odrejen značaj in važno vlogo pri računanju časa te, se njegova važnost ne more in ne sme zanemariti. Standardno deviacijo, ki jo označimo QTE, izračunamo tako, da korenimo vsoto kvadratov vseh standardnih deviacij posameznih aktivnosti. Če želimo izračunati standardno deviacijo za dogodek 4, lahko to dosežemo z relacijo, kakršno kaže slika 14.

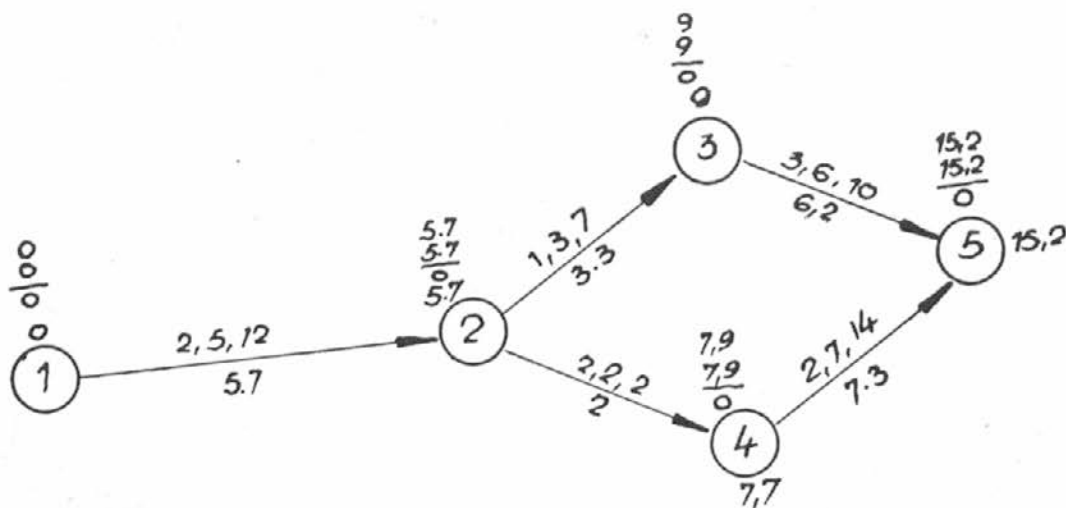
S tem je možno najti standardno deviacijo za vsako pot v PERT mreži, prav tako tudi za končni dogodek.

Če je kritična pot dolga in sestoji iz najmanj 10 aktivnosti, se TE približuje normalni razdelitvi. Proti temu bo TE srednja vrednost normalne razdelitve, kjer se bo v področju ± 3 TE nahajalo 99% vseh vrednosti TE, ki se lahko pričakujejo. Vse to bo pa lažje razumljivo, če si pogledamo stvar na primeru, ki ne zahteva večjega znanja in poglobljanja v matematično statistiko.

Predpostavimo, da imamo mrežo (sl. 15), v katero so vpisani dogodki aktivnosti ter dane ocene časa a, m in b.

Slika 14

Slika 15

Najprej bomo izračunali pričakovane čase te za vsako aktivnost po formuli:

$$te = \frac{a + 4m + b}{6}$$

npr. za aktivnost 1—2:

$$te = \frac{2 + 4 \times 5 + 12}{6} = 5,7$$

Vsi ostali časi so izračunani na enak način in vneseni v mrežo. Da bi našli kritično pot, moramo najprej najti vrednosti TE za vsak dogodek. Izračun je prikazan v tabeli sl. 16.

Ta podatek sedaj vnesemo v mrežo na sl. 15 nad vsak dogodek. Sedaj je pa potrebno izračunati vrednost TL, tj. končno časovno mejo za vsak dogodek z namenom, da potem izračunamo zračnost vsakega dogodka in na osnovi tega nato konstatiramo kritično pot. Za končni dogodek mreže so vzete vrednosti TL = TE.

Vrednosti Te vsakega dogodka so vnesene v mrežo na sl. 15 in vpisane nad vrednosti TE vsakega dogodka in s tem je takoj izračunana zračnost Z za vsak dogodek s formulo:

$$Z = TL - TE$$

Vidimo, da je zračnost enaka nič na poti 1—2—3—5, in je torej te kritična pot.

Predpostavljamo, da nas zanima, kakšna je verjetnost, da se projekt ali določeni izdelek lahko konča v 11 tednih oziroma kakšna je verjetnost, da se delo lahko zavleče do 18. tedna s predpostavko, da so to za podjetje ugodni oziroma najugodnejši pogoji.

Najprej je potrebno izračunati standardno deviacijo QTE končnega dogodka mreže. Da bi pa to dosegli, moramo najprej izračunati standardne deviacije vseh aktivnosti kritične poti 1—2—3—5 po formuli:

$$Q = \frac{b - a}{6}$$

$$Q_{1-2} = \frac{12 - 2}{6} = 1,66$$

$$Q_{2-3} = \frac{7 - 1}{6} = 1$$

$$Q_{3-5} = \frac{10 - 3}{6} = 1,16$$

Standardna deviacija končnega dogodka mreže je torej:

$$QTE = \sqrt{1,66^2 + 1^2 + 1,16^2} = 2,25$$

Da bi se lahko dal odgovor na postavljeni problem, je potrebno izračunati vrednost:

$$Z = \frac{TL - TE}{QTE}$$

t. j. odstopanje fiksnega termina od pričakovanega. Naši fiksirani termini pa so:

$$TL_1 = 11 \text{ in } TL_2 = 18$$

$$Z_1 = \frac{11 - 15,2}{2,25} = \frac{-4,2}{2,25} = -1,7$$

$$Z_2 = \frac{18 - 15,2}{2,25} = \frac{2,8}{2,25} = 1,2$$

Ker površina pod normalno krivuljo (sl. 6) daje vrednosti Z, je potrebno razpolagati s tabelami verjetnosti pri normalni razdelitvi, s tem da se odgovori na ta problem.

Verjetnosti normalne razdelitve

Pozitivne vrednosti		Negativne vrednosti	
Z	od TL-TE QTE verjetnost	Z	od TL-TE QTE verjetnost
0,0	0,500	-0,0	0,500
0,1	0,540	-0,1	0,460
0,2	0,579	-0,2	0,421
0,3	0,618	-0,3	0,382
0,4	0,655	-0,4	0,345
0,5	0,692	-0,5	0,309
0,6	0,726	-0,6	0,274
0,7	0,758	-0,7	0,242
0,8	0,788	-0,8	0,212
0,9	0,816	-0,9	0,184
1,0	0,841	-1,0	0,159
1,1	0,864	-1,1	0,136
1,2	0,885	-1,2	0,115
1,3	0,903	-1,3	0,097
1,4	0,919	-1,4	0,081
1,5	0,933	-1,5	0,067
1,6	0,945	-1,6	0,055
1,7	0,955	-1,7	0,045
1,8	0,964	-1,8	0,036
1,9	0,971	-1,9	0,029
2,0	0,977	-2,0	0,023
2,1	0,982	-2,1	0,018
2,2	0,986	-2,2	0,014
2,3	0,989	-2,3	0,011
2,4	0,992	-2,4	0,008
2,5	0,994	-2,5	0,006
2,6	0,995	-2,6	0,005
2,7	0,997	-2,7	0,004
2,8	0,997	-2,8	0,003
2,9	0,998	-2,9	0,002
3,0	0,999	-3,0	0,001

Iz tabele lahko sedaj odčitamo naslednje vrednosti.

$$Z_1 = -1,7 \text{ verjetnost } 0,045$$

$$Z_2 = 1,2 \text{ verjetnost } 0,885$$

1. Verjetnost, da se končni dogodek mreže lahko dogodi z 11. tednom, znaša 0,045.

2. Verjetnost, da se prekorači rok 18 tednov, je $1 - 0,885 = 0,115$ glede na to, da je 0,885 verjetnost, da se bo dogodek dogodil v 18 tednih ali prej.

Sprememba planov je zelo čest pojav. Obstaja verjetnost, da bo diagram puščic včasih pokazal predolge roke končnega dogodka postavljene naloge. Obstajajo možnosti, da se roki skrajšajo, da se ves izračun ponovi in narišejo novi diagrami. Poglejmo samo dve izmed možnosti:

a) Pojačati je treba proizvodjalne sile, ki vplivajo na trajanje aktivnosti. S pojača-

Aktivnost	začetni dogodek	končni dogodek	te	Vsota Te od dogodka 1 do končnega dogodka	Pot
1		2	5,7	5,7*	1—2**
2		3	3,3	9	1—2—3
2		4	2	7,7*	1—2—4
3		5	6,2	15,2	1—2—3—5**
4		5	7,3	15	1—2—4—5

* TE končnega dogodka
** Pot najkrajšega časa

Aktivnost	začetni dogodek	končni dogodek	te	Končni dogodek TL	Začetni dogodek možni TL
1		2	5,7	5,7	0
2		3	3,3	9	5,7*
2		4	2	7,9	5,9
3		5	6,2	15,2	9*
4		5	7,3	15,2	7,9*

njem proizvajalnih sil razumemo povečanje števila zaposlenih, dodatne stroje, dodatek večjih finančnih sredstev, razširitev prostora, izboljšanje energije itd. Lahko je pa to tudi večizmensko delo, ki omogoča skrajšanje časa trajanja aktivnosti. Seveda je potrebno take izvore dodatnega dviga produktivnosti dodeliti aktivnostim na kritični poti. Mera, ki jo prav tako lahko podvzamemo, je ta, da se določene proizvajalne sile odvzamejo aktivnostim, ki niso na kritični poti, ter se dodele kritičnim. Jasno pa je, da določene operacije ne morejo biti krajše, kot se je že pri prvotnem planiranju predvidelo.

b) Zmanjšano področje nekaterih aktivnosti. Mnogokrat je možno zmanjšati obširnost neke aktivnosti, s tem da se ne izvršijo vse njene predvidene faze. Npr. mnogokrat so zahtevni standardi kvalitete nekega proizvoda previsoko postavljeni in si zato lahko privoščimo proizvodnjo z nekaj nižjo kvaliteto, s čimer prihranimo pri delu itd.

Ni pa priporočljivo zmanjšanje ocenjenih časov (a, m, b) kot metoda skrajševanja časov aktivnosti. Če so strokovnjaki že dali oceno teh treh časov in če je to delo vestno izvršeno, potem lahko vsak pritisk na zmanjšanje trajanja aktivnosti prinese samo nove nesigurnosti v ves plan.

V primeru uporabe visoke mehanografije ni nobena ovira izdelava več variant plana. V tem primeru je tudi lažja odločitev strokovnjakov, kateri od predloženih planov v danem trenutku najbolj ustrezajo.

Čim več dogodkov in aktivnosti je v enem izdelku ali projektu, tem bolj se povečuje čas med začetnim in končnim dogodkom mreže, s tem postane mreža širša in kompleksnejša. Zato je lahko PERT mreža razdeljena na nekaj tipov mreže, ki pa medsebojno diferirajo v širini prikazanih detajlov,

t. j. predstavljajo grobi plan ali pa najpodrobnejšo mrežo z vsemi dogodki in aktivnostmi. Razlikujemo tri osnovne tipe mreže.

Osnovna mreža prikazuje najvažnejše dogodke celotnega plana. Ta mreža često ne vsebuje niti časovnih aktivnosti, njen namen je samo v tem, da se prikažejo osnovne aktivnosti in njihovi medsebojni odnosi. Vsaka aktivnost v tem tipu mreže pokriva zelo široko področje detajlnih aktivnosti, ki se morajo posebno obdelati, in jo lahko imenujemo osnovna aktivnost.

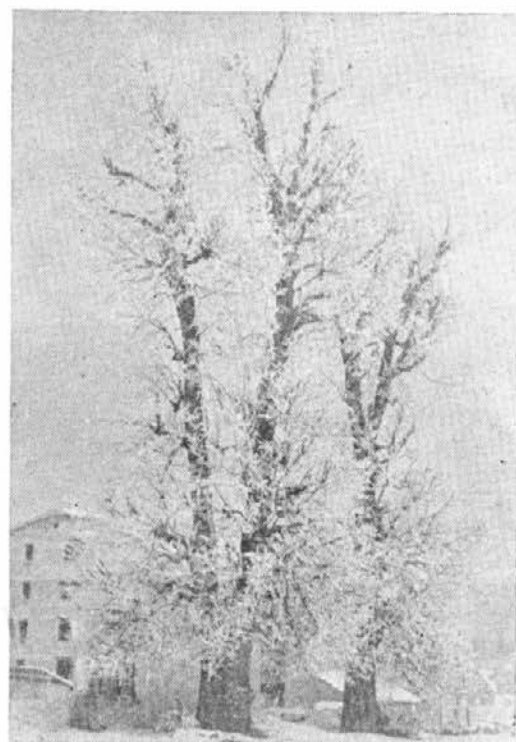
Detajlna mreža vsebuje vse dogodke in aktivnosti znotraj ene aktivnosti iz osnovne mreže. Taka mreža lahko vsebuje nekaj sto dogodkov in aktivnosti. Če nekaj kooperantov sodeluje pri izdelavi nekega projekta, potem se za vsakega posebej izdelata detajlna mreža njegove osnovne dejavnosti in je v tem primeru ta kooperant absolutno odgovoren za izvršitev vseh aktivnosti znotraj njegove detajlne mreže. Ta mreža je sestavljena iz svojega začetnega in končnega dogodka, ki se ujemata v osnovni mreži celega projekta.

Torej za eno osnovno mrežo obstaja cel niz detajlnih mrež osnovnih aktivnosti.

Tretji tip PERT mreže je intepirana mreža, ki je sestavljena iz detajlnih mrež osnovnih aktivnosti. Ni potrebno, da so v tej mreži prikazani vsi detajli vseh detajlnih mrež. Čestokrat se dela tako, da se iz vsake posamezne detajlne mreže vzamejo samo važni dogodki in se tako poenostavljene detajlne mreže vnesejo v integrirano mrežo.

PERT metoda ima tudi določene pomanjkljivosti. Katere so te in kako jih lahko odpravimo, bomo videli v naslednji številki.

(Prirejeno po skriptih inž. Antuna Vile, Zavod za unapređivanje produktivnosti rada, Zagreb.)

Brata

med transportom dobro počutila, saj je od časa do časa celo zaspala.

Reševalci so kljub strmimi in slabemu snegu vlekli čoln tako, kot bi bili v ravnini, čeprav so se od časa do časa do vratu pogrezali v sneg, poleg tega pa so morali spraviti v dolino tudi 70-letnega moža bolne oskrbnice, ki je sicer hodil sam, vendar je hoja zanj pomenila velik napor.

Po štiriurnem trpljenju je ekipa prispešla do Smučarske koče, od koder je dr. Celcer odredil prevoz na Ravne, po temeljitem pregledu pa je poslal bolnico naprej v Maribor.

Tako je bila reševalna akcija uspešno končana, načelnik gorske reševalne postaje Franc Telcer pa je povedal, da bi bil napor pri reševanju manjši, akcija pa hitrejša, če bi imeli boljšo opremo.

Potrebovali bi sodobno transportno sredstvo »mariner« na smučeh, ki pa stane 4000 N din — vsota, ki je ne premorejo, ker daje občina le minimalna sredstva, namenjena v glavnem za najnujnejše rekvizite in za vzgojo kadra.

V veliko pomoč je bil UKV oddajnik, ki ga je dobila reševalna postaja na Ravnah.

Izrekamo vse priznanje in zahvalo požrtvovalnim gorskim reševalcem, ki so težavno dvodnevno akcijo opravili brez vsake odškodnine.

Ervin Wlodyga

Uspelo reševanje z zasnežene Uršlje gore

Zaradi del pri žičnici za RTV na Uršlji gori, ki so se zavlekla, sta 70-letna upokojenca Mihael in Marija Skaza iz Maribora, oskrbnika na planinski postojanki, ostala na Gori dlje, kot je bilo predvideno. Potem je nepričakovano začelo močno snežiti in nato je oskrbnica nenadoma zbolela. Kaj pomeni naraščajoča vročina za človeka pri teh letih, si lahko vsak sam misli.

19. novembra 1966 je ob 8. uri 30 prek UKV oddajnika tehnik RTV na Uršlji gori obvestil o bolezni reševalno postajo na Ravnah, ta pa naprej zdravnika. Po telefonu je dr. Janko Sušnik zvedel za bolezenske znake in odredil zdravljenje s skromnimi sredstvi priročne apoteke na Uršlji gori. Ker pa je vse kazalo na začetke pljučnice, so takoj stekle priprave za prevoz bolnice v dolino in ob 13. uri je bila reševalna ekipa šestih mož nared, da kljub neprijaznemu vremenu odrine na Goro.

Bili so to Franc Telcer, Ernest Vavh, Alojz Vidali, Jože Peruš, Oto Čegovnik in Tomo Štandeker, vsi s Prevalj. Na razpolago so imeli blazine, nepremočljive vreče, akcija čoln, vrvi, bakle, krpelje, smuči in hrano. V akcijo se je vključil tudi dežurni zdravnik dr. Bogomir Celcer, ki je pripra-

vil vsa potrebna zdravila, da so jih reševalci vzeli s seboj, ves čas pa je bil prek UKV zveze v stiku z Uršljo goro.

Z reševalnim avtomobilom, ki ga je vozil Štefan Tampa, in jeepom LM Ravne se je reševalna ekipa odpeljala mimo Slovenjega Gradca do Suhega dola. Potem pa so možje naložili vso opremo na hrbet ter se podali na trnovo pot v meter visokem snegu proti vrhu Gore. Šli so od Suhega dola mimo Plešivca — Šisernika na vrh. Približno 9 km daleč na višinski razliki okoli 900 m so gazili do 22. ure, torej večinoma v temi. Zaradi slabega snega niso mogli uporabljati niti smuči niti krpelj. Popolnoma mokri, premrazeni in izčrpani so končno prispeli na vrh.

Takoj so bolnici dali zdravila, ki so pomagala, da se ji je stanje toliko izboljšalo, da je bila drugo jutro sposobna za transport v dolino. Reševalci so se odločili, da se ne bodo vrnili prek Suhega dola, ampak po krajši, čeprav bolj strmi severni strani.

Ko so bolnico zavili v odeje ter jo pokrili z nepremočljivo vrečo, so se začeli spuščati prek vrha Uršlje gore, kjer je bilo ponekod tudi do 2 m snega, po poseki daljnoveoda in naprej po smučarski progji mimo Savinca do Smučarske koče. Bolnica se je

Dokaz

»Prejšnji teden sem kupil pri vas dežnik, pa je zanič.«

»Kako to?«

»Sinoči sem ga pozabil v kavarni in danes zjutraj je bil še tam.«

Razlaga

Zakaj se imenuje mož, katerega žena je odsotna, »slamnatii vdovec«?

Ker se rad vname.

Kljub ravnodušnosti kraja uspehi kulturno prosvetnega društva »Prežihov Voranc«

16. decembra 1966 je imela raven-ska Svoboda (še vedno uporabljamo to ime, ker je kratko) svoj občni zbor.

Ker je poročilo predsednika Branka Špragarja na kratko pa vendarle izčrpno prikazalo stanje v društvu in njegovo delo, ga navajamo v celoti.

Dejavnost našega društva je od zadnjega občnega zbora 9. novembra 1965 pa do danes v glavnem potekala po načrtanem letnem programu dela. Tudi v preteklem letu ni bilo opaziti kakšnega posebnega napredka v kulturnem življenju na Ravnah, vendar se težimo s tem, da je to vsesplošen družbeni pojav, ki ne povzroča skrbi samo nam. Popolnoma samostojen in samoiniciativno izdelan program dela je sedaj zamenjal svoječasno dirigirane klasične prireditve in proslave in ne moremo mimo dejstva, da se amaterska dejavnost izmika vedno večjemu tempu življenja, tako da se vsi lovimo s časom. Po drugi strani pa je tudi popolnoma normalno, da si delovni človek želi vedno bolj sodobnih in vrhunskih kulturnih prireditev, katerih močna konkurenca je predvsem televizija, ki je v glavnem vzrok vedno slabše obiskanosti prireditvam povprečne kvalitete. Mislim, da se vsi lahko strinjamo z motom, da naj bi se kulturno poslanstvo odražalo v taki metodi kulturno prosvetnega dela, ki dviga splošni kulturni nivo delovnega človeka, vzgaja k razumevanju njegov čut za lepoto besede, glasbe in likovne ustvarjalnosti in se tako dviga in razvija vzporedno z razvojem gospodarstva, tehnike in znanosti. Le kulturno izobražen upravljalec je lahko tudi boljši ustvarjalec.

Upravni odbor društva je, upoštevajoč ta načela, na svojih devetih rednih sejah ob-

ravnal poredne tekoče finančne in gospodarske problematike v glavnem programsko dejavnost in iskal ideje za čim boljše delo.

V ta namen je ustanovil programsko komisijo, ki je izdelala na podlagi sprejetih sklepov perspektivni program dela za leto 1966. Poleg tega je bilo vložena precej časa v programiranje predvidene centralne področne prireditve, imenovane »Koroška ovset«, ki naj bi bila prirejena v začetku poletja letošnjega leta. V ta namen je bilo sklicanih 5 sej 15-članskega iniciativnega odbora, vendar zaradi problematike pri izbiri kadra za nastop žal do realizacije prireditve ni prišlo niti poleti niti jeseni.

V preteklem letu lahko zabeležimo sledeče prireditve:

v okviru kulturnega tedna med 8. in 18. februarjem 1966 smo organizirali literarni večer, sicer pa:

- 8 glasbenih in instrumentalnih koncertov,
- 8 koncertov pevskih zborov,
- 7 gledaliških prireditev,
- 2 samostojna nastopa folklorne ob spremljavi kvinteta,
- 2 skupna nastopa okteta in folklorne s kvintetom,
- 4 mladinske zabavne prireditve,
- 2 poljudni predavanja v estetskem klubu.

Omenjena bilanca pomeni, da smo od lanskih 21 prireditev v letošnjem letu uspeli tudi kvalitativno in kvantitativno to številko povišati na 33 prireditev, kar pomeni, da, če izvzamemo poletno mrtvo sezono, smo imeli povprečno 3 do 4 prireditve mesečno. K temu tako pogostemu programu nam je seveda pripomoglo 19 gostovanj gledaliških in glasbenih ansamblov ter pevskih zborov.

Poleg omenjenih prireditev je bil Titov dom dan na razpolago tudi vsem ostalim družbenim organizacijam in šolam za njihove nastope, proslave, prireditve in predavanja, ki jih je bilo med letom kar 20.

In ne nazadnje je omenbe vredno tudi dejstvo, da je naše kulturno prosvetno društvo (eno redkih aktivnih) s svojimi sekcijami sodelovalo na številnih prireditvah in nastopih v naši ožji domovini in tudi v zamejski Koroški, s čimer je tudi na drugih odrih dokazalo svojo aktivnost in opravičilo vloženi trud in sredstva, namenjena za čim širše kulturno povezovanje našega mesta z drugimi kraji.

V nadaljevanju mi je dolžnost, da na kratko opišem še dejavnost posameznih sekcij.

Koroški oktet se je v preteklem letu močno povzpela na raven kvalitetnih tovrstnih zborov ter si pridobil v našem kraju in po naši domovini zadovoljiv sloves. Imel je 80 vaj s ca. 1200 pevskimi urami ter 7 samostojnih koncertov v Sloveniji in 3 na Češkoslovaškem. Poleg tega je ob raznih priložnostih imel še 15 nastopov. Njegove pesmi so snemali na radiu Ljubljana, peli pa so še v Radljah, Slovenj Gradcu, Celovcu in Plznu.

Skupaj je torej oktet zabeležil 35 nastopov, kar dokazuje široko in močno aktivno dejavnost njegovih članov, katerim je treba ob tej priložnosti izreči za njihovo požrtvovalnost, trud, plemeniti kulturni namen, prostovoljno delo in kvaliteten vzpon vsa priznanja in pohvalo, enako pevcem kot tudi njihovem neumornemu pevovodji Jožetu Leskovarju in tehničnemu vodji tov. Jožetu Šaterju.

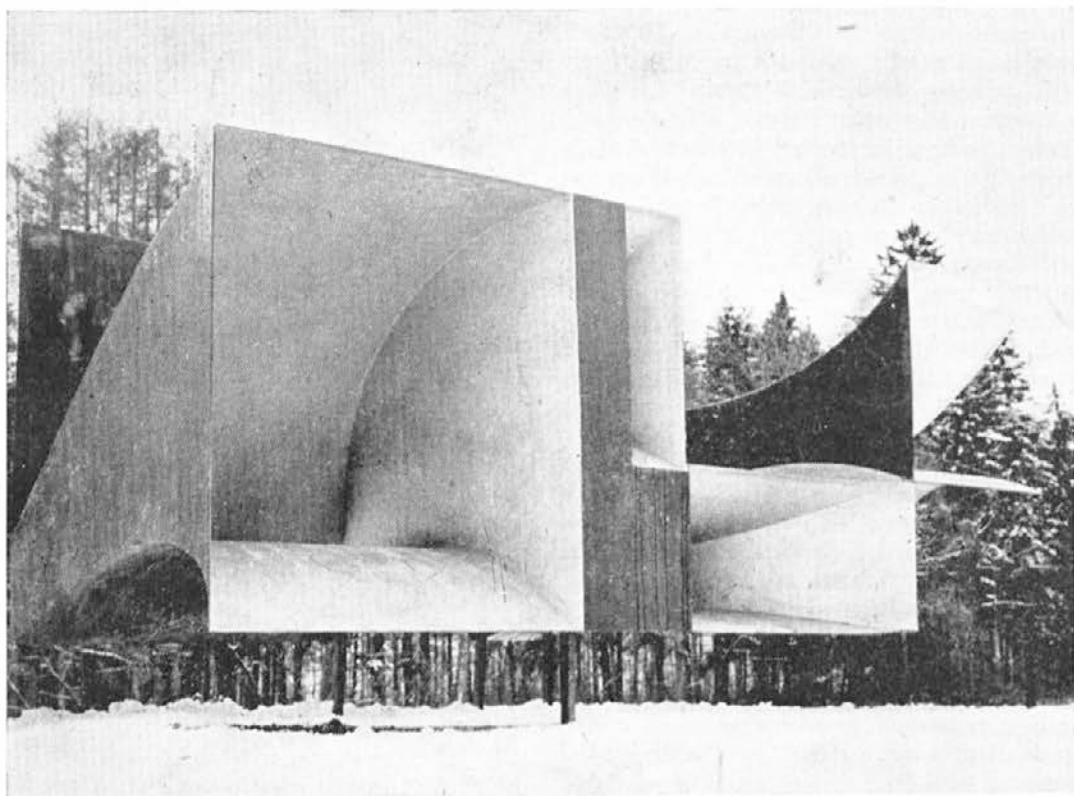
Plesno folklorna skupina je imela 14 nastopov, od tega 2 kombinirana s Koroškim oktetom in vse ob spremljavi ansambla Koroških fantičev pod vodstvom neumornega Zvonka Ortana. Plesno folklorni ansambel osmih parov je vadil 220 ur, kar pomeni skupaj 3520 vadbenih ur ter je pod vodstvom svojega tehničnega vodje tov. Hedvike Jamšek naštudiral zelo pester umetniški program.

Ansambel je gostoval v Pliberku, Drovogradu, Doliču, Mislinju, Podgorju, Radljah, Vuhredu, Štorah in Slovenski Bistrici ter je povsod med občinstvom žel priznanje.

Ob vstopu v novo sezono je plesno folklorna skupina zaradi odhoda k vojakom ali v šolo izgubila 3 svoje aktivne člane. Za povečanje svoje skupine so pridobili precej podmladka in si za svoj bodoči program zadali tudi nalogo za razširitev in povečanje znanja tehnike plesov.

V prijetno dolžnost mi je, da se vsem plesalcem, posebno pa še tov. Hedviki Jamšek, kakor tudi prejšnjemu in sedanjemu predsedniku sekcije za njihov trud najto-pleje zahvalim.

Plesno folklorna skupina bo v letu 1967 slavila svojo 20-letnico obstoja in aktivnega kulturnega delovanja ter si je v ta namen zadala za nalogo tudi gostovanje v Holandiji. Za izvedbo kvalitetnega in obširnega umetniškega programa je UO našega društva obljubil tej skupini vso moralno in finančno pomoč, tako da bodo lahko daleč za našo mejo pokazali našim daljnim rojakom slovenskim izseljencem

Pozimi zaživijo naše skulpture v novi lepoti

in holandski publikli naše prelepe narodne običaje v plesu in glasbi.

Pihalni orkester ali godba ravenskih železarjev, ki šteje 48 članov, velja po zaslugi umetniškega vodje, kapelnika tov. Hermana, za eno najboljših godb v Sloveniji. V preteklem letu so imeli 2 samostojna koncerta v Titovem domu, 2 promenadna koncerta na Čečovju, en koncert na Prevaljah in enega ob Zablatniškem jezeru v Avstriji ob srečanju slovenskih pevskih zborov iz zamejske Tržaške, Goriške in Koroške. Poleg tega so igrali žalne melodije tudi na 32 pogrebih ter poleg tega še osemkrat sodelovali na raznih prireditvah. V preteklem letu so bili kar 46-krat v uniformi in so poleg tega imeli še 112 vaj, kar pomeni, da so godbeniki bili kar trikrat tedensko aktivni. Njihov odbor je s svojo aktivnostjo in z izdelavo novega pravilnika izdatno pripomogel k izboljšanju discipline članov pri obiskovanju vaj in nastopov.

Za njihovo aktivno in požrtvovalno sodelovanje na prireditvah naj jim velja priskažna hvala.

Estetski klub obstaja in deluje že 5. leto in se je na Ravnah zelo dobro afirmiral. Predvsem zajema mlajše ljudi, ki jim nudi dnevno časopisje in revije kakor tudi radijski in televizijski program. Poleg tega so obiskovalcem na voljo tudi šahovske garniture. Televizijske oddaje so na voljo vsako sredo popoldne tudi pionirjem. V preteklem letu sta bili v klubu kljub široko zasnovanemu programu le dve predavanji, in sicer eno o urbanistični ureditvi Raven in okolice, ki ga je organizirala delavska univerza, in drugo tov. Jožka Hermana z naslovom »Vtisi s potovanja po Holandiji«.

Čeprav skromno pa je klub v včasih kar tesnih prostorih le odigral svojo izobraževalno vlogo ob gledanju televizije, branju in raznih debatah ter s tem odtegnil mladino ulicam in gostilnam.

Knjižnica je tudi v preteklem letu izposojala knjige širokemu krogu občanov, s čimer zadovoljivo opravlja vlogo izobraževanja.

Kljub trudu in naporom nismo uspeli izvršiti dane obljube in obdržati ženskega komornega zbora pri življenju. Nikakor nismo mogli najti umetniškega vodje in zastoj smo se parkrat sestali, da bi komorni zbor reaktivirali.

Ravno tako nam kljub dobro zasnovanemu načrtu »Koroške ovseti« ni uspelo aktivirati dramske skupine in se nam ni posrečilo spraviti na noge lutkarstva. Imeli smo občutek, da našega društva ne tarejo več skrbi finančnega oziroma materialnega značaja, temveč nezainteresiranost za sodelovanje in amaterizem.

Vse bolj bomo morali paziti na čim višjo kvaliteto kulturnih prireditev in jasno je, da bomo le na ta način uspeli na prireditve pritegniti širši krog občanov. Kot nikjer drugod tako tudi pri nas ne smemo računati na rentabilnost gledaliških, koncertnih ali drugih prireditev. Zato bo še vedno potrebno tudi organizatorju kulturnih prireditev dotirati določena sredstva za njihovo izvedbo.

V preteklem letu nam je v ta namen nudila izdatno finančno pomoč krajevna skupnost prek svojega sklada za pospeševanje družbene dejavnosti, ki nam je pri-

Pevski zbor na Ravnah, slikan na dvorišču za pošto 28. aprila 1897. Stojijo od leve proti desni: Šafer Jurij, krojaški mojster in poveljnik guštanjskih gasilcev, Hol Ignac, Kučer Florjan, Skornšek Jožef, neznan. Sedijo od leve proti desni: neznan, Vidmar Leopold, ključavničarski mojster v železarni, Böhm, nadučitelj na Ravnah, Hlade Hans, gostilničar Čare (sedaj pri Lečniku). Ležijo: Legner Jože, ključavničarski mojster, Leš Maks, vrtnar pri grofu Thurnu, Apšner Rudl, skoblar v železarni

Pevski zbor na Ravnah, približno iz let 1903—1904. Stojijo od leve proti desni: Frece, zidar, Pipan Ernst, strugar, neznan, Skornšek Pepi, Kučer Florjan, Šafer Jurij. Sedijo od leve proti desni: Čare, neznan, nadučitelj Böhm, Vidmar Leopold, Legner Josip, Gruber Jože. Spodaj od leve proti desni: Toplič Jože, Vidmar Oto, (slika?), Leš Maks, Stopar Vincenc

spevala vsa potrebna finančna sredstva za našo funkcionalno programsko dejavnost. V imenu našega društva izrekam ob tej priložnosti zahvalo predsedniku sklada za družbeno dejavnost tov. Francu Košaku in tajniku tov. Ivanu Globočniku za vsestransko pomoč in nesebično podporo.

Ravno tako izrekam zahvalo občinskemu

svetu za kulturo in prosveto, ki je za nekaj gledaliških prireditev v okviru svojih možnosti priskočil na pomoč in nam v ta namen dal 500.000 S din.

Na zadnji seji našega upravnega odbora je bil na podlagi široke razprave izglasovan sklep, da se naš kulturni dom opremi z ustreznimi sedeži, tako da bo tudi s te

plati podoben kulturnemu hramu, predstavniku kulturnega življenja na Ravnah. Ob zelo racionalnem in štednem gospodarjenju so finančna sredstva za to investicijo že na razpolago.

Večkrat smo na naših sejah razpravljali tudi o možnostih razširitve in povečanja kulturnega doma z dozidavo predprostorja za garderobe in bife in z nadzidavo za prostore glasbene šole. Projekt izdeluje inž. Mezner. Do sedaj sicer še nismo našli načina za finansiranje tega projekta, vendar upamo, da se bosta kraj in občina za to idejo in našo iniciativo toplo zainteresirala in jo pomagala uresničiti.

Ob taki orientaciji in težnjah želimo tudi z dejanji ustvariti potrebne pogoje za solidno kulturno počutje ob kvalitetnih programih, ki bodo dani v tako prirejenem okolju. Le na tak način bomo razširili krog sodelavcev in opravljali kulturno poslanstvo pri naših proizvajalcih — upraviteljih, katerim bo širši kulturni horizont dal sposobnost večjega ustvarjanja v gospodarstvu.

Na koncu se moram kljub uspehom še na kratko kritično dotakniti našega lanskega leta sestavljenega perspektivnega programa dela, ki je bil zaradi nekaj objektivnih in nekaj subjektivnih vzrokov le tričetrtinsko realiziran.

Zelimo, da bi bodoči perspektivni program, za katerega že obstajajo potrebni elementi, bil čimprej izdelan in še boljše izpolnjen.

Zaključujem svoja izvajanja ter se v imenu starega odbora zahvaljujem vsem sodelavcem, članom in odborom sekcij ter vsem članom našega društva, ki so na kakršenkoli način pripomogli k uspešnemu delu, ravno tako pa tudi železarni Ravne za razumevanje, sodelovanje in pomoč.

Razprava je bila skromna. Morda zato, ker je vse bistveno povedal v svojem poročilu že predsednik, morda zato, ker se je v kavarni zbralo le nekaj nad 40 ljudi.

Zvedeli smo, da je bilo preteklo leto za ravenško ljudsko knjižnico zelo uspešno, saj je zabeležila 6000 obiskov, izposodila nad 10.000 knjig in kupila 1200 novih knjig; in zvedeli smo, da je obiskalo koncert pevskega zbora Slava Klavora 29 poslušalcev.

Občni zbor se je strinjal z modernizacijo Titovega doma, v katerem bi našla prostor tudi glasbena šola, kot s tem, da bi bilo kje v parku treba zgraditi skromen paviljonček za promenadne koncerte ravenške godbe.

Ob mislih, da bi bilo treba dejavnost estetskega kluba usmerjati in da je kultura tiho delo, se je ta tihi občni zbor, potem ko je izvolil novi upravni in nadzorni odbor, sprejel 20-milijonski predračun za delo v prihodnjem letu in se zahvalil dosedanjemu predsedniku Špragarju za njegovo delo, zaključil. In človeku se je ob tem vsilila misel, da kljub zmeraj znova izpričani kulturnosti in smislu za lepo vsaj amaterski kulturi na Ravnah ne cvetijo rože.

Upravni odbor

1. Milan Safošnik
2. Tatjana Rozina
3. Ivan Čivnik
4. Anton Godec

5. Ivan Gradišek
6. Jože Herman
7. Tone Ivartnik
8. Ivan Globočnik
9. prof. Janez Mrdavšič
10. Zofka Volčanšek
11. Hilda Kukec

12. Teo Dover
13. Ivan Bukovec

Nadzorni odbor

1. Božo Radivojevič
2. Oto Hafner
3. Stanko Hromc

Obredni ogenj in obredna luč v naših krajih

Sestavek je napisan na osnovi vprašalne pole inštituta za narodopisje pri SAZU in nima namena biti ne bolj ne manj strokoven. Želimo popisati običaje, ki so svoje dni imeli globok pomen v ljudskem življenju. Nehote se porajajo misli, da ti običaji le niso zgolj praznovanje ali kakorkoli že temu pravimo, morda se v določenem pogledu skriva v njih umetniški nagib.

Ogenj in luč sta se ohranila kot značilna obredna elementa iz pradavnine v naš čas. Danes kot taka izginjata, luč uporabljamo samo še, da potisnemo dan pozno v noč.

Včasih so ob raznih pomembnih trenutkih življenja uporabljali luč ali ogenj: ob rojstvu, ob smrti itd. Ti običaji so še iz starih poganskih časov, pa so se, vraščeni v krščanstvo, ohranili v današnje dni. Danes mnogi običaji izumirajo. Prav je, da taka stara verovanja ohranimo vsaj zapisana.

Kdaj so kurili kresove, kdaj so prižigali sveče, kako in kje so ti običaji pri nas še ohranjeni?

Podatki so iz okolice Mežice (pod Volinjakom), zapisala je Jerica Pratkanar — študentka, Kunčeva iz Mežice; iz Dobrij, kjer je zapisovala Lenka Kotnik-Juričeva, študentka; iz Kotelj, tu je zapisovala Urška Gorenšek, dijakinja — Vožnikova; s Podkrajja, zapisovala pa je Štefka Razgoršek — Apohalja.

Ravnajmo se po koledarskem letu.

Novo leto (1. januar). Na predvečer kadijo okrog hiše in po polju. To naj prinese hiši in polju blagoslov. Kurijo velikonočni snop. To je druga bilja, prva je na »sveti večer«, tretja pa je pred tremi kralji — 6. januarja. Včasih je šla vsa družina s hišnim gospodarjem po polju in po hiši ter so kadili in škropili z blagoslovljeno vodo. Ponekod je to še v navadi, drugod pa kadi gospodar sam.

Svečnica (2. februar). V cerkvi blagoslavljajo sveče, ki jih prižigajo ob smrti, pa tudi k »hudi uri« (t. j. ob nevihti) jih prižgejo. Naslednji dan, na Blažovo, je »blažev žegen«, pri nas je ta običaj v cerkvi, ponekod pa je kar doma in ga opravijo starši sami. Še pred nedavnim so si stari ljudje z gorečo, blagoslovljeno svečo trikrat obkrižali roke in noge, da bi kačji strup ne imel moči. Gorečo svečo so si ponekod držali nad glavo in stopili na visok predmet. Če je pri skoku na tla sveča ugasnila, je to naznanjalo bližajočo se smrt. (Povedala kmetica Oserban — Ježinja, stara 57 let, izpod Volinjaka.)

Pust. Pust pri nas sicer sežigajo, a to pri nas le ni domač običaj. Do velike noči je nato postna zadržanost. Zime je konec, vse brsti, novo življenje se poraja. Ukreše se nov ogenj, posveti se nova luč.

Na *krstnico* (velikonočno soboto) blagoslavljajo pred cerkvijo ogenj, ki ga ukrešejo s kresilnim kamnom. Fantje se zberejo že navsezgodaj s suhimi »gobami«, in ko

je ogenj blagoslovljen, se fantje začno drenjati, vsak bi rad bil prvi — včasih je bila čast, če se je pri hiši zgodaj kadilo. Najprej nesejo ogenj domov, nato pa po soseski. Za to dobijo lepe darove: klobaso, pisanko, denar. Bolj počasnim fantom gre že kar na jok, ko je žerjavica razmetana in še komaj prižgejo gobo. Nekateri prinesejo k »žegnu« škatlico vžigalic, da potem z njimi prižigajo ob »hudi uri«. Z »žegnanim« ognjem najprej zakurijo v peči, podkurijo pa s cvetnim snopom. S tem ognjem kuhajo »velikonočni žegen«, zatem pa prižgejo pripravljene kupe odpadlega lesa in šibja. Čez dan ne pustijo goreti, od njega se naj samo kadi, nanj mečejo celo odpadke, da se bolj kadi po polju. To prinese polju blagoslov, rodovitnost. Ogenj skrbno čuvajo, najmanj čez praznike, ponekod pa celo do Florjana ali pa celo do binkošti — s tem ognjem na binkošti kadijo po polju. Navadno ga je čuvala dekla, za to skrb pa je dobila »adrcu«. Na krstnico zvečer pa zakurijo kresove. Ob njih se je rada zbirala družina ter pela najprej velikonočne pesmi, nato pa narodne.

Prvomajski kres je pri nas rasel z revolucionarno zavednostjo, med vojno so ti kresovi po Uršlji in Peci manifestirali upornost. Danes pa je že ljudski običaj.

Florjanovo (4. maj). Še do nedavnega so fantje hodili zvečer okrog in po hišah na skrivaj kurili ogenj. Za to so jih čakali skriti darovi, ki so si jih morali sami poiskati. Dobili so: mošt, klobase, jajca — odtod tudi ime običaja — »fantje hodijo jajcat«.

Kresovanje. Ta običaj pri nas ni posebno ustaljen. Redkeje še kurijo kresove, po navadi se zbere soseska. Sedijo ob kresu, pojejo, fantje in otroci skačejo čezenj, ni pa to več poseben del običaja.

Ciril-Methodovo (7. julij). Na večer pred praznikom so včasih kurili kresove. Ti kresovi so bili vedno znamenje narodne zavesti in uporniške kljubovalnosti — tako v Avstro-Ogrski in med ljudsko revolucijo. Zadnja leta se običaj obnavlja.

Na večer pred državnimi in občinskimi prazniki kurijo kresove; žal pa prav spontano praznovanje pred državnimi prazniki zadnje čase upada. V Mežici npr. kurijo kres na večer 3. aprila — v spomin, ko je 1. koroški bataljon napadel Mežico.

Ko so poleti nevihte, prižigajo blagoslovljene sveče, zakurijo v peči z »žegnanim« lesom (snopom), ali pa kadijo z »žegnanim« ognjem okrog hiše in po polju, kar naj varuje pred točo.

Na *sinsveti* (1. novembra) prižgejo zvečer svečo, zraven postavijo še kratec kruha — ponekod npr. dodajajo še kozarec vode ali mošta. Vse to je na mizi toliko časa, da zmoli vse tri dele rožnega venca. Vse to naj da mir rajnim.

Božič, (25. decembra). Na »sveti večer« (24. decembra) kadijo okrog hiše, to je prva bilja — obred je enak kot na starega leta

Domače besiede

(Iz narečnega gradiva študijske knjižnice)

ávdřzna — (nerodna)
ávvat(i) — (gospodariti na kmečkem gruntu): ávžnga (kmečko posestvo): na liepo ávžngo se je pržénu
bárik — (vôljen, voljan): so ga namarníevali, pa ni biv barik (so ga nagovarjali, pa ni bil vôljen = ni hotel)
bríeh — (breg): brieh, bréga, na brégu; Buoh — Bôga — pr Bôgu; ruoh — rôga — na rôgu
číjat(i) — (dolžiti koga; primerjaj staro nem. zihan')
cimpróvje — (ostrešje, lesena poslopja): kir je cimpróvje, tam je čvešplóvje
čebú — (čebula): dvie kiti čebúva
čřstev — (čvrst) Áne jápke so še za vejko nuoč čřstve, če je klieť ta prava. Naše dečle so čřstve; mavo kira je puhva vmies.
četúj — (četudi, čepřav): Četuj bi do jutra pod ôknom kleču, mu nêm odprva.
čóka — (krava)
čřiep, čřepóvje — (lonec, posoda): Tejko ánga starega čřepóvja je p'r hiši, pískřov, kastról pa skled pa napóv strúpanih talírju, da 'm vse kup na gare pobásava pa v Mežo peláva.
čřievľ, čřievľi — (čevëlj, čevľji): Če óčeš áne órngi čřievľe mêt, mrš ádnajst júrijev dat
dóčeš, dóčes — (dokler da): Počáj, dóčeš da ne pridem!
dokliedër — (dokler): Dokliedër bom še mígat mov, ne dam kvuča z ruok
dóvta — (tja dol)
drgé — (drugje): Drgé jieši!
fántat(i) — (mrzeti): zaj se ne čuje venč tejko, da b' mačéhe te prave otroke fántale
gléštát(i) — (imeti na voljo): t'k smo se spúfali, da še anih špilc (vžigalic) ne gleštamo
g'rta — (tja gor): G'rta na j'spo nêsi povôjeno m'so

jievno — (milo, žalostno): Ko s'm što nobárt ponóči skuoz líes hòdu, je dodle v grabnu neki t'k čudno jievno ólvo
kéjko — (koliko)
kéjkr — (kolikor)
kéjkrtejk — (kolikor toliko)
kvabáse — (klobase): Prtíene kvabáse (kašnate) so nabúlane z ječmenom pa drúobom; masiene bol masienatne kvabase so pa z m'sa pa špêha naréte. Zaj bo dúorbodi mev kolíne.
mócast — (je tisti, ki se počasi obira): si p'r jíedi móci, pa p'r déli tuj!
mřčast — (mračen, mrk): v's kedn je bvo mřčasto vreme
múhvat(i) — (muhe odganjati; v hiši so bili včasih celi roji muh; nad mizo je visel sveti duh, zraven pa še lesena pahljaja, eden je imel pri južini to delo: z desnico je jedel, z levico je muhe pahljaj); bovníka múhvat (bolniku muhe odganjati)
nídečn — (nevoščljiv; primerjaj stari nem. 'nid' nevoščljivost): Ko bi nid gorev, bi dru ne bvo trieba
niemat(i) se — (eden mimo drugega iti, eden drugega slediti)
obívno mu hodi — (presega njegove moči)
obúja — (obutev): cokle; čřievľi (nizki); pónčki, an pónčeh (primerjaj srvnem. 'buntschuoch')
omarńevanje — (opravljanje, obrekovanje)
opravívo — (opravilo, namreč bogoslužno = maša): Na šentjákaple je na Uršlji gori opravívo.
oštávtn — (odvraten, grd)
otéťliv — (to, kar se človeku »otéťlje« in na kraju »otéťme«: česar se človek spreobje)
píeseh — (pesek): na píeshi pa ries ne more žito gratat
podvóžnek — (zaprtnik, ki ga podložiš kuri)

pómncá — (leseno vedro — mevtra za pomije)
ponóvca — (zajemalka)
na ponúj — (je to, kar se ponuja): Na ponuj pa Korošice nismo.
púngrat — (sadovnjak)
rejéńk — (rejenec; na kmetih — navadno tam, kjer ni bilo dosti lastnih otrok — so vzeli iz kake revne družine otroka za svojega — do otrokovih polnih let: napol so ga imeli »za svojega«, napol pa za zastonj pastirja, hlapca in dekle)
repíčovna — (repíčovina, krompirjeva zel): Anzi m're še repíčovno pokóst
sínsveti — (vsi sveti, dan mrtvih), o sínsvetih, za sínsveti
sívno, sívn — (silen, masten): sívno mlíeko; na sívnem mlíeci bomo jigliče skuhalí
sprekárjat(i) se — (se z besedami dajati): K'pa kaj dievate na sejah, a se sprekárjete bol ka kaj?
stúdecn — (studenec): Na Kotnikavem svétu je vejko stúdecnov
svabúota — (slabost): svabúota me je prjéva
šíenc! — (šent, vrag)
šlé — (slej, pozneje): Pre ko šle pridi dúomo!
šogváv — (gologlav): kne hòdi šogvav, se boš v gvavo prehvadu!
špetírat(i) se — (prepirati se): Te babe se k'r napre špetírajó, špetír pa je Liza pr'nesva v sosešč'no.
štátit(i) — (ukvarjati se): An cajt se je z žnidarijo štátu, poa se je pa šuoštarnije vótu. — M'so je drago pa se z zajcami štátim. — Šeta baba se pr'av za gnar z dedami štati.
šumíev — (čmrlj): A si šumíeli tuj strd za zimo nabirajó?
t'ntr, tentr — (tja noter): T'ntr nêsi kvobuh pa t'ntr bodi!
táuno — (temno)
tévati — (teleta): tevače kósti, tevača hvámana
tóta — (tja, tjakaj): Tota postáj kovórat, da bojo lèdi niemo mólí.

zvečer (na silvestrovo). Pri jaslicah prižgejo ponekod »večno lučko«. Sicer je pa že sam praznik z rojstvom luči, saj dan ponovno rase in premaguje noč.

Ponekod kadijo novo poljsko orodje pred prvim oranjem, prav tako živino, ko gre na pašo.

Kakor ob rojstvu, držijo svečo umirajočemu — »svečo mu držijo«, navadno je to krstna sveča ali blagoslovljena na svečnico — sveča za »zadnjo, posledno uro«. Rajnemu nato do pogreba gorijo sveče, ponekod imajo celo naprošenega človeka, ki skrbi, da gore sveče pri parah. Na pogrebu dobe marsikje vsaj sorodniki sveče in tako rajnemu do groba svetijo. Prizor je veličasten in pretresljiv. Goreče sveče potaknejo na grob.

Tako človeka skozi vse leto, skozi vse življenje, spremlja luč, podoba življenja; ob smrti še poslednjič gori luč in — ugasne.

Tako živita ogenj in luč v našem življenju. Včasih ugasne kak kres, pa se prižge drugi. Morda ti običaji zamirajo, jih pokopujemo. Ne bomo pokopali poezije?

Prof. Tone Sušnik

Edo Pečolar, električar v železarni, in Zofka Erjavec, kuharica v Domu železarjev, sta sklenila trajno zvezo. Cestitamo!

Mežiška bolnišnica in Smrečnikova kmetija

Ko je Osojnik Luka kupil leta 1912 Smrečnikovo kmetijo od Pikalija, si gotovo ni mislil, kaj vse bo doživel na tem posestvu. Sprva je moral pričeti z gradnjo nove hiše. Hišo je pričel delati ravno na tistem kraju, kjer je že nekdanj stalo precej veliko poslopje.

Ko je pričel kopati temelje za novo hišo, se je približala stara, ukrivljena ženska, ki je šla tod mimo na svoj rodni dom, Encijevo kmetijo. Bila je to stara Krančeva mati, mati Krančeve Maričke, ki je pred nekaj leti tudi že umrla, stara 84 let. Tako je njena mati v isti starosti pripovedovala Osojniku zgodovino te kmetije.

Bilo je takrat, ko so tu pri nas razsajale kužne bolezni, črne koze. Na tem mestu, kjer ti sedaj koplješ temelje za hišo, je bila zasilna bolnišnica.

Vse so tukaj zdravili, tiste pa, ki so pomrli, so pokopavali nad sedanjo hišo, kjer je še malo ravnine. Včasih je bilo toliko bolnikov, da so nekateri ležali kar na prostem, ker so jih tudi iz daljnih krajev sem privedli.

Zdravili so jih z brinjem in domačimi zdravili, ker današnjih zdravil takrat še niso uporabljali, niti jih niso poznali, brinja pa je bilo v naših gozdovih dovolj. Proti vročini so uporabljali bezovec, planinko in češmilje. S takimi zdravili so marsikateremu rešili življenje pred gotovo smrtjo.

Tudi vrbovo listje ali nastrgano skorjo — lubje vrbovih šib — so uporabljali proti hudi vročini. To jim je bojda še najbolj pomagalo. Iz vrbe so nekdanj pričeli izdelovati prve praške — aspirin.

Kako so vrbo takrat ljudje uporabljali, se ne ve, možno da so vrbje polagali samo na boleča mesta. Stregli so bolnikom bojda pliberški kaznjenci, ki so bili obsojeni na zaporno kazen. S tem so si skrajšali svojo kazensko dobo.

Kateri zdravnik je te bolnike zdravil, mi ni znano, ampak mnogo je vedel o tem povedati Anton Vogel, ki je stanoval še pred Vurhom v Mavčevi bajti. Štel se je tudi sam za domačega zdravnika, saj je mnogo zdravil ljudi.

Bil je bojda precej bogat, saj je imel na več krajih zakrit denar. S svojo ženo in hčerko se ni dobro razumel, ker sta hoteli

živeti bolj razkošno, sam pa je skrbel za svojo starostno onemoglost, da bi si zgradil novo hišo v bližini mežiške vasi, pa tega si ni dočakal, ker ga je poprej vrgla neka huda bolezen na smrtno posteljo.

Takrat je dal poklicati notarja k sebi, da je napisal testament. Ker je bil nekoliko gluha, sta z notarjem bila precej glasna v sobi, takrat sta žena in hčerka izkoristili priložnost za prisluškovanje, ena pri okenški lini, druga pa pri vratih.

Na dveh krajih sta sami odkrili denar, še preden so po njegovi smrti drugi pričeli raziskovati, na tretjem kraju pa je ostal zakrit, tako da ga še danes ni odkril nihče.

V to hišo se je potem, ko sta se žena in hčerka preselili v nemški Graz, preselil njegov nečak Mavčev Urh (Vurh). Na tisti kraj, kjer je njegov stric imel zakopan denar, pa je Urh nasadil cvetlice v podobi letnice svoje naselitve — 1888. Ko so se rože razcvetele, so resnično dokazovale to letnico.

V tej bajti je stanoval osamljen do svoje pozne starosti oziroma do smrti. Bil je lesni delavec, pa ga je nekoč v gozdu neko drevo tako stisnilo in poškodovalo, da ni bil sposoben več za nobeno delo. Ves trd je lezel po sobi in krog hiše samo še po palicah. Umril je okrog leta 1924.

Nekaj let za tem je umrl tudi njegov brat, ki je gospodaril na Mavčevi kmetiji. Njegova žena pa se je drugič poročila in šla stanovat s svojim drugim možem v bajto, kjer je poprej stanoval Mavčev Urh. Tudi ta je že umrla, sedaj stanuje v tej bajti ena njenih hčerk od prvega moža.

Da je v tej bajti stanoval nekoč precej bogat zdravnik, bi si težko kdo mislil, Krivčeva mati pa je pripovedovala zgodovino tega posestva še naprej.

Omenjeno bolnišnico je baje odkupil neki Smrečnik, ki je pobiral štibro od kmetov za biniče, ki so potem hodili in lovili mlade kmečke sinove za vojake. Kdor pa

ni imel sina, je moral dati hlapca za 12 let v vojaško suknjo ali pa plačati državno štibro (davek) za to vojaško dobo.

Ker ta Smrečnik ni znal pisati, si je na palico z nožem narezoval, koliko goldinarjev mu je bil ta ali oni kmet dolžan štibre ali davka.

Smrečnik je imel tri sinove, od katerih je najstarejši zelo rad popival in kvartal po gostilnah ter zmikal očetu denar od nabrane štibre iz kase. Zato je moral stari skrivati denar pred njim, toda sin ga je povsod zmaknil in ga odnesel.

Naposled ga je Smrečnik skrnil pod pragom glavnega vhoda v hiši. Tudi tam ga je sin staknil in odnesel. S tem je očeta tako razjezil, da ga je bojda nekako zarotil, zaradi česar je sin hudo zbolel in umrl.

Drugi sin je pri podiranju smrek v gozdu padel pod drevo, da ga je do smrti poškodovalo. Tretji, najmlajši sin pa je padel v frnačo in se v njej zadušil ter so ga šele po dolgem času našli.

Mati je za sinovi tako žalovala, da je tudi ona zbolela in umrla, mož pa je posestvo prodal in šel od tod.

Osojnik je posestvo kupil od Pikalija. Kako dolgo pa je le-ta oziroma njegov rod na njem kmetoval, mi ni znano. Mogoče je bil na posestvu vmes še kak drug lastnik.

Pikalij pa tudi ni imel sreče; poslopje mu je trikrat pogorelo. Prvič leta 1893, drugič leta 1899 hlev za govejo živino, tretjič pa zopet stara hiša leta 1910. Zaradi tega je Pikali tako obubožal, da je bil primoran posestvo prodati in je leta 1912 prišlo v Osojnikove roke.

Osojnik, velik, zdrav in močan mož, je na tem posestvu pridno gospodaril. Zgradil je dve hiši. Prvo takoj ko je kupil posestvo leta 1912. Bila je iz desk zbita. Je pa kmalu strohnela zaradi prenizkega temelja. Drugo je potem zgradil iz kamnja, ki ga je nakopal na svojih njivah.

Vse življenje je samo garal in skrbel za svojo družino. Med okupacijo so ga s pet-

Naša študijska knjižnica

tóune — (tam zunaj)

mlieko — (mleko) : Jinica je na novem mlieci. Vadínsko mlieko (ledínsko) : od vadínskega sěna majo krave dōre mlieko varúčka — (varuška; tista, ki varuje majhne otroke); varúčvat (majhne otroke varovati)

vúonse — (sem ven) : Vúonse prnesi črieve, bomo što zoune žliemali.

vúonta — (tja ven) : Vúonta jiedi!

za vsiema — (povsem, popolnoma) : za vsiema ga ma pod komando

záki je — (je za kaj, je vreden) : V Šebovju s'm kupu ano kravō, duoje tevat, je že meva; pr duh je zaki, po dvanajst litrov ga má' na den!

záre — (ozare, zelen pas med njivama) : Četuj se t'k meče za njem, pa bo na zareh ostava (tako pravijo o dekletu, ki za katerim sili).

Ajnžik

Da o pustu pameti ne izgubite!

(Našim hribovcem v spomin)

»In bila je resnica, kar so ljudje na ves glas trdili in česar tudi župnik Virej ni mogel razumeti, namreč da ljudstvo tem bolj nori, čim slabše mu gre.« (Iz Prežihove Jamnice)

Kdor je okusil kmečko življenje v stari Jugoslaviji, srečuje v »Jamnici« samega sebe, najde v nji del svoje življenjske poti. Vsakdanji prizori, zagrizena, a neuspešna kolektivna borba kmečkih ljudi proti družbeni ureditvi, raznim strankam, proti vaškim mogotcem in izkoriščevalcem ter proti vremenskim neprilikam, vse to je tako živo prikazano, da se tudi bralcu, ki je sicer vse to delno preživel — nekako odpirajo oči. Bilo je res čudno. Podoba je bila, ko da so ljudje živeli v nekakšni kvami ali pa so bili tako zaamani, da se niso zavedali, od kod in zakaj njihovo siromašno životarjenje. Vtem ko so svojim zatiralcem poslušno držali hrbe in jim ponižno pripogibali kolena, so bili drug proti drugemu obrepljivi in jezasti, kakor da bi njihovi sotrpini bili krivi vsega socialnega gorja. Vse to pa je dobro vedel domačin, rojen pod Goro, čeprav je takrat živel na tisoče kilometrov daleč; mislil je nanje in čutil z njimi tudi v velemestnem trušču Pariza in Moskve. Pa ne samo mislil in čutil, ampak je vse to z domačo pisano besedo ovekovčeval poznejšim rodovom, kar bi z ustnim izročilom sčasoma obledelo.

V svojem bednem življenju so ljudje na veliko iskali cenene zabave. Rajali in veselili so se po kolektivnih delih: steljerajah, gnojvožah in teritvah, hodili so drug k drugemu opravljat god, rajali so po žegnanjih pri vsaki fari in podfari. Na veliko pa so tudi prirejali veselice, tako imenovane »bale« ali »gavde«, ki so se začele na jesen, kakor hitro je za silo dozorel mošt, se nehale s pošljedno nedeljo; se zopet začele na Štefanovo, trajale ves predpustni čas in se končale na pust, točno v polnoči. Prve tri dni v tednu so se pogovarjali o tem, kako je bilo na balu, ostale tri dni pa so se že pripravljali na drugi bal. Ko se je mladina na takih balih veselila in rajala do onemoglosti, so odrasli pili, politizirali, kritizirali, tožili drug drugemu svoje težave, si prerokovali boljše ali pa še slabše čase.

Take bale smo napravljali tudi pri nas. Imeli smo namreč vse pogoje za to: dve veliki poslovski hiši, prostorno kuhinjo in lopo. Tudi moštovna letina je bila pri nas

vedno dobra; včasih več, drugo leto manj, brez mošta pa nismo bili nikoli. Na balih se je namreč pil vedno samo mošt, trpinovec in čaj. Tudi muzikanta smo imeli stalnega, treba mu je bilo samo povedati, pa je prišel. Pa še nekaj drugega je bilo, da so starši radi privolili za bal. Starejši otroci smo bili ravno v tistih norških letih, in starši so mislili, da je pač boljši, da se zno-rimo doma kakor pa kje drugod.

Priprava za tak bal ni bila velika. Pijača je bila torej doma, za jed pa smo pripravili klobase, sir, včasih pa tudi golaž. Takrat ljudje res niso bili zahtevni, pili so skupinsko, zato je bilo dovolj, da smo si pri sosedu sposodili grčo ali dve. Ena skupina je zbrala tistih nekaj dinarjev za grčo mošta, druga spet za svojo, itd. Seveda smo imeli grč premalo, zato so pili gostje tudi iz piskrov, celo movžni žehhtar smo napregli, kadar je bila sila. Prav smešno je bito gledati, kadar je pil kdo iz velikega piskra, saj je v njem skrnil celo glavo. Izposoditi smo si morali še kakšno petrolejko ali karbidovko.

Če te zanima, dragi bralec, kako je bilo na takem balu, pa ti opišem enega, ki je bil zelo razburljiv. Kaj je takrat prišlo dedce, še danes ne vem. Bilo je toliko prekanja in raznih dogodivščin, in vse to pomljam še tako živo, kakor bi se dogajalo pred nedavnim, vendar bodo od tistih dob kmalu pretekla že tri desetletja. Če me boš potrpežljivo poslušal, pa ti bom povedal vse od začetka do konca.

Bilo je na pustno nedeljo leta devetnajststo osemtridesetega. Bil sem pri prvem opravilu. Ker je bila zadnja predpustna nedelja, je župnik po pridigi oznanil postno postavo, zatem pa je prebral še postno olajšavo. Kakor sem se veselil pusta in velike noči, tako sem se bal posta. Ni bilo namreč prijetno delati lačen težka dela, kot na primer kidati gnoj, žagati ali cepiti drva, jih spravljati s kakšnega brega ali iz grabna. Posebno hudo pa je bilo takrat, kadar

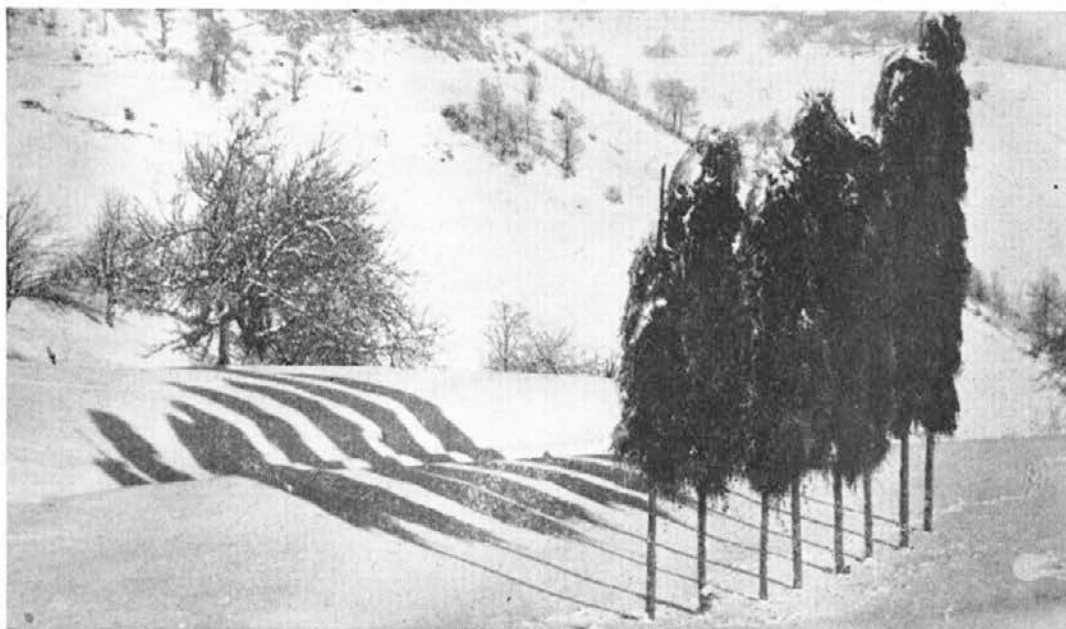
je bila velika noč pozno, tako da se je delo na polju začelo že v postu. Spomladi zemlja namreč zelo izčrpa ljudi in živali. Ko sem poslušal postno postavo, sem se prepričal, da je res, kar so ljudje trdili, namreč da post velja v glavnem le za kmečke ljudi. Za vse druge stanove in poklice je veljala postna olajšava. Stari ljudje so nas tolažili s tem, da je bil v njihovih mladih letih post veliko hujši. Na misel sta mi prišla penzionista Toni in Tevže, ki sta v mladih letih služila na Strojni. Po njunem pripovedovanju so takrat na kmetih več pristradali kakor pa pridelali. V postu so namreč dobesečno gladovali. Že itak slaba in nezadostna hrana je bila v postu ne le zmanjšana in slaba, ampak je bila tudi zelo enolična. Vse dni štiridesetdanskega posta je bila za južino tako imenovana »močka«, to je močnik iz namočenih in skuhanih oljnih tropin (potic). Krape, kar jih je ostalo na pust, so shranili; pojedli so jih šele na veliko noč v župi.

»Da o pustu pameti ne izgubite!«

Župnikov močni, strogi glas me je zdramil iz teh pregrešnih misli. Njegov pogled se je nekaj trenutkov sprehajal po cerkvi: mimo stranskega k Florjanovem oltarju, ob moških klopeh gor, preko prostora pod korom in po ženski strani nazaj. Vtem ko je moško in žensko stran samo mimogrede ošvrknil, je njegov pogled obstal na prostoru pod korom. Tu je bila namreč zbrana generacija, ki je župnika najbolj skrbela in prav njej so bile namenjene te besede. Med verniki se je nalezljivo širil pritajen smeh, spogledovali so se, po sili kašljali ali pa se usekovali. Župnik je rekel še to, da naj v pravem, pametnem veselju preživijo pustne dni, potem pa naj trezno in pobožno začnejo sveti postni čas.

Ker smo imeli tisti dan napovedan pustni bal, sem šel po opravilu takoj domov, saj je bilo treba še marsikaj pripraviti.

Oče je prišel šele po južini, toda ne sam. Z njim so prišli naši hribovci; Modrej, Kuplen, Jank, Trobej, Zabel, Gampret, Svanik, Pvažnik, Ober in Vrhovljen. Dobili so se pri Jagru, kamor so šli na svoj firkelje vina. Toda tisto nedeljo ni ostalo pri enem firkeljeu, kar je pričalo to, da so bili pozni in že namuhani. Zasedli so veliko javorovo

člansko družino vred zaprli v Dachau, od koder se je po osvoboditvi vrnil samo še eden od sinov, vsi drugi pa so ostali tam za vedno — mati, sin in hčerka, oba otroka v najlepši mladosti stara okrog 15 do 20 let.

Eden od sinov je bil v partizanski vojski in je po osvoboditvi zagospodaril na posestvu ter na njem še sedaj pridno dela. Zgradil je tudi novo, lepo zidano hišo, tretjo, odkar je prišla kmetija v Osojnikove roke.

Ivan Travnecar

Stražarke tišine

Foto: A. Broman

mizo v zgornji poslovski hiši, oče pa je takoj prinesel grčo mošta. Možakarji so se opravičevali, da so prišli samo grieda, in da bodo šli kar naprej. Bal da je samo za mlade ljudi, »mi smo pa že prestari za to«, so govorili. Začeli so hvaliti mošt, se zanimali, koliko smo ga naprešali in že je vsak vedel povedati kaj o svojem moštu. Potem so začeli govoriti o ceni mošta, preskočili na ceno živine, krompirja in drugih kmetijskih pridelkov. Vsi so bili mnenja, da imajo kmetijski pridelki pre nizko ceno.

»V stari Avstriji si za dva litra mleka lahko kupil liter pira,« je rekel Ober. To primerjavo sem od njega čul večkrat.

»Pivovarne imajo v rokah kapitalisti, in so tako močni, da lahko držijo ceno,« je pripomnil Trobej, ki je rad govoril o politiki. Ko so izpraznili drugo grčo, je oče možakarje povabil v štalo. Vsi so bili za to.

»Pfuj te bodi, zdrav bodi! Pfuj te bodi, zdrav bodi! Pfuj te...« V našem kraju je namreč šega, da kadar vidiš tujo žival, jo moraš najprej opljuvati, potem pa ji zažeti zdravja. To je namreč nekakšna preventivna mera za preprečevanje uroka, in jaz jo vsakomur priporočam, da se je poslužuje. Zelo neprijetno je namreč, če žival malo potem, ko si jo pogledal, neha žreti. Sicer pa ta reč prav nič ne zamudi, še manj pa kaj stane. Tudi naši možakarji so, ko so prišli v štalo, vsi po vrsti opravili ta obred.

Voli in junci so ležali in nobenemu ni prišlo na misel, da bi vstal. Komaj so namreč pojužinali, se polegli in začeli prežvekovati in že ni bilo mira. Oče je moral vsakega posebej opomniti. To je storil tako, da ga je stresal za roge ali pa ga sunil z nogo v zadnjico. Pri tem je vsakega posebej ozmerjal za lenuha, obenem pa je vse od kraja zaljubljeno gledal. Voli so počasno vstajali, se pretegovali, se iztrebljali in s svojimi velikimi izbuljenimi očmi vprašujoče gledali, kaj naj pomeni ta delegacija.

Nato se je začelo pravo mešetarjenje. Zabel je potegnil iz aržeta mero za živino, katero je imel zmiraj pri sebi. Začel je meriti vole okrog prsi in možakarji so ugotavljali težo. Pveznik je mlajšim volom gledal na zobe, če imajo še krajce in tako ugotavljali starost. Bil je namreč pravi volovji barantač. Na živinskih sejmih je bil tako stalen kakor žemlja. Jank je kakor mesar otipaval vole pod prsmi, na rebrih, na kolkah in zadnjici; s tem je ugotavljali reječnost. Kupljen je od zadaj strokovnjaško ocenjeval postavo volov: če niso zaplečeni, če imajo ravne noge, strumne živote. Svanik pa se je sukalo okoli junčkov. Njegova freta je bila namreč samo tako velika, da je lahko redil samo en par volov. Vsakobart, kadar je moral prodati vole, ker so mu zaradi teže preveliko požrli, je moral kupiti mlajše, in pri tej kupčiji mu je vselej malo ostalo. Plemenska živina je bila vselej dražja od klavne. Pomagal si je tudi tako, da je eno leto prodal vola, k temu kupil mladega, drugo leto pa zamenjal še drugega. Zaradi te »rotacije« je imel vole zmeraj »v vege« — eden večji, drugi manjši. Sosedje so se iz njega norčevali, češ na brežni njivi to paše na en kraj. »Je pa na drugi kraj bolj avbetno,« se je navadno odrezal prizadeti, toda za špase vedno dostopni Svanik.

Pri nas smo imeli takrat kravjo štalo posebej. Toda niti očetu niti možakarjem ni prišlo na misel, da bi šli pogledat krave. Do krav so imeli nekako takšen odnos, kakor ga imajo Turki do ženskega spola. Pa dobro, krava mora biti, da prinese vsako leto tele. Dobro je tudi, če še po teletu malo molze, kajti mlečne kuglice, močnik, ječmen ali jegljiči so najbolj pripravi za večerje. Več od krav niso zahtevali in jim tudi niso nudili. To se je pokazalo že pri spravi krme. Slabše seno so vedno spravljali s pripombo, češ za krave je že dobro.

Ko so prišli iz štale, so možakarji stopili v krog na gorici. Spet so se po malem spravljali domov. »Eh, raj je le za mlade ljudi, bomo koj hodili proti domu,« so se branili, ko jih je oče spravljaj nazaj v hišo. Ko jim je obljubil, da bo dal še za eno grčo mošta, so se vdali in spet zasedli mizo. Oče je res »dal« za grčo mošta, kajti on ni imel šege komu zaračunati mošta. Morebiti bi lažje pripravil muslimana, da bi jedel svinjsko meso, kakor pa očeta, da bi vzel denar za mošt.

Pogovor se je spet sukalo o letini, o dolgi zimi, ki zna pobrati ozimino, o prodaji lesa, o krizi in politiki. Govorili so vedno bolj glasno in živahno, kar je bila zasluga mošta. Vpadali so drug drugemu v besedo. Temo pogovora so hitro menjavali, za kar je vedno poskrbel gostobesedni Kupljen. »Boste videli, če bo švo tak naprej, se bomo vsi skup spufali!« Vrhovljen je te besede rad večkrat poudaril, sedaj pa je izgledalo, kakor da hoče z njimi možakarje razburiti. »Jaz pa rečem, jaz pa rečem, le doro me zamerite, prišlo bo še tak davč, da bojo še pavri imeli velavo, še odkrivali se mu bojo,« je modroval Kupljen, držeč z obema rokama veliko vampasto grčo. »E, pe, pe,« je začel proti njemu mahati Modrej, kakor bi odganjal sitno muho. »Pavri smo še zmeraj bli na tisti zadnji, kurji dilci.« Modrej je svoje besede zmiraj rad podpiral s kakšnimi prisposodobami, pregovori ali domislicami.

»Jaz pa rečem, jaz pa...«

»Dober dan, požeruhi!«

Močan, odsekan glas mehača Zepa je zmotil pogovor. »Oho — o — o — o...« so možakarji namesto odzdrava enoglasno zatulili. Mehač Zep je postavil svoj meh h krušni peči, potem pa je možakarjem vsem po vrsti dal srečo (roko) in prisedel. Govorili so na njega vse počez, ga zbadali, toda on se jih je lahko otresal. Podoba je bila, kakor da ima za vsakega že vnaprej pripravljen odgovor. Bil je zelo vsekanega in hudega jezika, toda možakarji mu niso zamerili, ker so ga poznali.

»Pravijo, da muzikantu zameriti in v cerkvi prdeti je greh,« je kakor v tolažbo pripomnil Modrej, ko se je mehač Zep spet iznebil neke mastne, grobe besede.

Medtem ko je prej tekel pogovor toliko resno, so sedaj govorili same bajže, dregali drug drugega in se hrupno smejali. Kakor so se prej ves čas po malem spravljali domov, ni to po prihodu mehača Zepa nobenemu več prišlo na misel. In tako so možakarji obviseli.

Medtem so prišli že drugi gostje. Bili so to tržani, ki so prav tako radi iskali ceneno zabavo. Med njimi je bilo tudi nekaj žensk. »Prav, prav, da ste prišle, bajbice, da bomo ljudi!« se je takoj vtaknil med nje

mehač Zep. Pri nas namreč šegavo pravijo, če pride ženska v moško družbo, da postanejo ljudje, drugače so samo moški. Novodošli so posedli po klopih ob steni in naročili grčo mošta. Hrupni pogovor je tekel naprej, dokler ni neki tržan z močnim glasom prevpil vse ostale: »Mi smo pa čuli, da bo pri tej hiši dans gavda, pa smo se menda zmotili!« »Le počaj, le počaj, da se mehe odtajajo!« se je hitro oglasil mehač Zep, ki je dobro vedel, da se to njega tiče. Odšel je h krušni peči, se vsedel, si oprtil meh, s prsti obrisal roso s tipk, ki se je zaradi toplote nabrala na njih. Nato so po hiši zadoneli prvi akordi. Ker je bila hiša še razmeroma prazna, je kar odmevalo. Najprej, kot za uvod je zaigral počasen valček, vendar to ni vzdignilo nobenega, da bi šel rajat. Ko je mehač Zep to videl, je kmalu nehal igrati in se zadril: »Jaz sem pa mislil, da ste prišli rajat, ne pa samo mošt žret!« V hrupni smeh so se pomešali novi akordi, tem pa je sledil drugi valček. Zdaj so se dvignili prvi tržani, šli prosit ženske za raj in prvi pari so zarajali. Pri tretjem valčku so dobili korajžo še drugi.

»E bol rodo, bol rodo še gre od kraja,« so se opravičevali prvi rajavci. »Morda bo nas polka bolj vzdignila.«

Mehač je zagodel polko, potem koračnico, polko, valček in tako naprej. Rajavcev je bilo vedno več, prihajali so namreč kar v tropah — po cele pranče skupaj. Sedaj se mehač Zep ni mogel več v vsakega posebej vtakniti, bilo jih je namreč preveč, pa tudi meh je moral sedaj kar naprej držati. Mošta je bilo treba vedno več, grč je že zmanjkalo, zato smo morali napreči piskre. V hiši je postajalo vedno bolj toplo. Moški so slekli jopiče, zasukali rokave, odpeli srajce; ženske so slekle jopice in snele adrece. Tudi duri so postale ibržne, zato so jih odnesli iz hiše.

Hitro je prišla noč. Oče je takrat nekako svečano prižgal petrolejko pod stropom, potem pa je zaklical: »Dober večer!« Ljudje so še kar naprej prihajali. Z nočjo so pritisnili tudi tisti, ki so prej morali ostati doma, da so opravili pri živini. Malo bolj hitro so opravili tisti dan to delo. Pri nas imajo bajže, da na pustno nedeljo lahko živini kar zraven korita vržeš jesti, na sam pust pa je dobro, če ji vržeš samo skozi duri.

Ker so še vedno prihajali, je bila hiša polna kot jajce, zato so novodošli ostajali na lopi, se zbirali v kuhinji in v drugi poslovski hiši. Iz hiše, kjer so rajali, se je valila sopara, kakor da bi arali prašiča. Bilo je res tako, kakor opisuje Voranc: »Viža za vižo je šla in od plesavcev nabiti prostor se je zibal, znojil, paril, da se je sopuh v debelih oblakih kadil skozi okna. V sobi je dišalo po znoju, po smolji, ki se je luščila od podplatov, po smoli, ki se je tajala na žuljavih rokah, in slabotni duh skrivnih dišav posameznih deklet je tu kar izginjal.«

Mehač Zep je imel to šego, da je večkrat na vsem lepem sredi viže stisnil meh, potem pa povedal kaj smešnega ali duhovitega. Ko je bilo tisto nedeljo že vse zelo dobre volje, je prenehal sredi polke in zaklical: »Da o pustu pameti ne zgubite!«

Te besede so vžgale in so bile besede dneva oziroma noči. Izgovarjali so jih kar

naprej, kadar je kdo komu napil, fant dekletu, ko jo je peljal rajat; če ji je rekel to tudi takrat, ko sta se šla hladit, tega ne morem trditi.

Jaz sem bil takrat v tistih letih, ko se je bilo treba učiti rajati. Do tega uka nisem imel posebnega veselja, zato pa sem za raj še sedaj precej neroden — to bo lahko potrdila marsikatera bralka teh vrstic. Resnici na ljubo povedano, do rajanja nisem imel nikoli kakšnega posebnega nag-njenja. No, ne rečem, na kakšni ovseti, tam se je že treba malo zasukat. Priložnosti za raj pa ne iščem posebej. »Kdor ne raja, si služi en drek, kdor pa raja, si služi dva,« modrujejo pri nas. Sodeč po tem pregovorju nimam zaradi tega, ker sem v življenju tako malo rajal, nobene izgube, še manj pa sem si zaradi tega kaj pridelal.

Imel pa sem veselje predvsem v mladih letih opazovati ljudi pri rajju. Ure in ure sem čepel v kakšnem kotu ali na klopi in opazoval. Zanimivo je bilo gledati, kako so se pari sukali, drenjali, pihali, znojili in cepetali z nogami. Njihovi zgarani hrbti so se jim pri rajju začuda lepo zravnali, težke, okorne roke rajavcev so nežno držale ženske čez pas. Lepo so se pozibavali v tričetrtinskem, drobno poskakovali v štiričetrtinskem taktu. Kljub temu, da je bilo tesno, niso potiskali drug drugega. Spominjam se nekega mladega tržana, ki pa je zelo avbetno rajal. Suval je z rokami na vse strani in se zaletaval v druge pare. Ker je bilo v hiši tesno, je s tem povzročil verizno trčenje. Zategadelj se ni nihče razburjal. Rekali so, kar dobiš pri rajju ali v špasih, moraš dati v nedrije.

Lepo so rajali tudi ljudje s telesnimi hibanami. Lepo je rajal na primer od rojstva pohabljeni sosedov Vester. Eno nogo je imel precej krajšo in to ga je pri hoji ovrhalo, hodil je zelo švedrasto. Pri rajju se je tako spretno sukal na krajši nogi, da so ga ženske imele za zelo dobrega rajavca.

Rada je rajala tudi Pvaznikova Tona, čeprav je bila zelo obavtna, saj je imela čez sto kil. Boke je imela tako široke, kakor bi postavil skupaj dva pivska sodčka, iz njenih nog pa bi lahko sekal šestcolska bruna; vsaj olcar Šiman je trdil tako. Tona ni dala nobenemu »korpiča«, šla je rajat z vsakim. Kadar je rajala s kakim krmižljavim, je bilo videti, kakor bi se je prijel velik cek. Pridno je rajala tisto nedeljo tudi Srebreča Jula, čeprav je bila že precej vidno v drugem stanu.

Prav smešno pa je bilo takrat, kadar sta šla rajat Hriberski Lenc in Vrhovska Katra. Vsak z enega vrha sta bila doma in to se je poznalo tudi pri njunem rajju. Imela sta namreč neki čuden starosveten raj, pri katerem sta se oba privzdigovala. Najbolj smešno pa je bilo to, ker se nista vzdignila oba naenkrat, ampak le poizmenoma, se pravi, kadar je šel Lenc na eni strani gor, je šla Katra na drugi strani dol in obratno. Kdo ve, morda so bili to prvi zametki današnjih modernih plesov?

»Stope že grejo!« so se nekateri norčevali. Tudi tisto pustno nedeljo sta pridno »phala«. Čeprav že oba v letih, sta vendar še oba rada rajala. Oba sta že davno v grobu in upam, da mi nihče ne bo zameril, ker sem to zapisal. Ni moj namen smešiti njunega raja, saj imamo danes veliko mnogo bolj trepastih plesov.

Gavda pred štiriinšestdesetimi leti. Slika je zanimiva zategadelj, ker sta od vseh na njej živa zdaj še samo dva: mehač Franc Petek, stari Meleški mlinar, in Ajnžkova Lizka, vdova Navršnik. Od leve na desno: zadaj pri zidu (vidi se samo klobuk) Ajnžkov bajtler Ivan Dretnik s svojo družino — ženo Marijo, sinovi Martinom, Ivanom in Francem, hčerkami Lizo, poročeno Verčko, Maričko, poročeno Blatnik, Faniko, poročeno Senčnik. Pri oknu Lojz Dretnik, v beli jopi Marija Srebre, za ramo jo drži Franc Logar, po domače Naceznik iz Kotelj, zraven njega Mini Dobrovnik, vmes kuka Liza Polanc, s polcilindrom na glavi pudlar Mak, zraven njega Knepsova Mica, spodaj desno Makova žena, zadaj za njo kuka Ajnžkova Lizka, vdova Navršnik, Ravne, Stara ulica 3, zadaj za njo Ajnžkova Fanka, po domače Rifla na Lešah, v beli jopi Zg. Lečnikova mati, pri zidu z velikim klobukom njen mož Toni Mak, pod njim s »kravo« Pogorivčev Pep, zraven njega Makova hči Ančka, mehač Franc Petek, Šteharnek Peter, po domače Kokalj, stoji Ajnžkov Pepi, po domače Zmolak, ležita Krajgerjev sin Anton Konečnik, drugi nepoznan; poleg krave stoji Ajnžkov Andrej, poznejši gospodar, levo nad njim nepoznan. Desno naprej dve Krajgerjevi hčeri, Francka, poročena Rakuš, Katra, poročena Požarnik, Jastrovnik Ani, desno zgoraj nepoznan, Repas Franc in žena Neža, hčerka Micka, z velikimi rusami Polanc Nantelj, poznan ljudski pevec, desno pod njim nepoznan, spodaj stoji Ajnžkov Anzi, levo od Polanca nepoznan, poleg njega Verčkov Pepi, pod njim Grega Lasnik, po domače Čebu, in hči Pavla. Iz štibelca gledata gospodar Miha in Frančiška Dretnik.

Ljudje so bili takrat veliko bolj skromni kot pa danes. Sedaj si ni mogoče zamisliti veselice niti na podeželju, kjer bi pili samo mošt. Saj morajo biti poleg nekaj sort vina in piva tudi vse sorte žganih pijač. Kako bi se mogli sedaj ljudje veseliti pri medli svetlobi petrolejke? In muzika! Takrat so se zadovoljili z enim mehačem, danes mora biti povsod vsaj trio ali kvintet. Navadna harmonika je prišla skoraj čisto iz mode. Podoba je pa, kakor da so postali ljudje navadne harmonike nekako »vževčni«. O tem pričajo Slakove viže.

Pa vrtna se, dragi bralec, nazaj k našim možakarjem, katere sva zapustila za mizo pri grči mošta. Toda tam jih ne najdeva več. Cel dan so se držali skupaj, zdaj pa so se razbili in se pomešali med ostale goste. Dobri rajavci so bili in dobro so se znali zabavati, toda tisto pustno nedeljo je bilo z njimi nekaj narobe. Rajali so zelo malo in kaj kmalu so postali sitni in preženeči. Prerekali so se med sabo, se prekarjali za prazen nič z drugimi gosti, bili so naredni v obeh hišah, na lopi in v kuhinji.

V srcu so bili dobri ljudje. Če pa jih je kdo razjezil, so hitro zarabuzili in dvignili pesti, toda za marsikaj niso. Treba jim je bilo reči le lepo, pametno besedo in roke so se jim povesile.

Kot sosedje so se dobro razumeli in šli

drug drugemu na roko. »Sosed sosedu potrebuje kakor kruh v mizi,« so rekali. Tudi zaradi mej se niso nikoli prepirali. Priznavali so meje, ki so bile izmerjene še za časa Marije Terezije in so imele kaj malo kamnitih mejnikov. Meje so bili grabni, robni in travnikov, ceste in prelihe po lesih. Po ustnem izročilu jih je podedoval po oču sin. Kjer je graben izpral svojo strugo v cik cak, so si mejili po njegovi sredi. Kjer je potekala meja ob robu njive, so si mejili za kakšen meter niže, ker se pri oranju na brežni njivi nabira zemlja na robu in ta rob ne raste navpično. Po lesih so ob meji trebili sproti vsak grm in przemnikov. Če je raslo drevo na meji in je bilo sporno, sta si sosed pri poseku razdelila na polovico. Prirajmalo se je tudi, da je kdo na travniku s koso zarezal v sosedovo, vendar zategadelj ni bilo hude krvi. »Kdor ob meji prej kosi, lahko eno tele več redi,« so rekali. Zaradi mej nikoli niso nadlegovali meričnikov ali pritiskali na kljuge na sodniji. Na sodnijah so jih sploh malokdaj videli, samo v kakšni zapuščinski ali v civilno pravni zadevi. Druge stvari so uredili sami med seboj. Kadar je le prišlo med sosedoma kaj navzkriž, da nista govorila med seboj in se izogibala drug drugemu, sta to pozabila ob velikih dogodkih. Smrt v hiši, ovset v soseski ali pa kakšna nesreča jih je spet zblížala.

Držali so se šeg in navad, katere so podedovali po prednikih. Nekatere so izvirale iz prave, mnoge pa iz prazne vere. Borovc na primer, katerega so podrli na »tovst četrtak«, se je v jeseni lepo cepil za treske. Metličevje so pripravljali na pustni ponedeljek, metle pa so vezali na pust; če so bile gotove dopoldan, so lahko šli na pustnijo. Prvi pečen krap na pust je moral nekdo pojesti na kakšnem drevesu, tisti sad je potem obrodil. Na večer pred Florjanovim so hodili »jajcat«. Na dan pred Silvestrovim so bolj zgodaj vstali in opravili kakšno posebno delo. Tisti dan je bil namreč namenjen za sranje. Zamudo, ki so jo imeli pri tem intimnem opravilu, so s tem nekako nadoknadili. Na pust so rajali, kolikor so mogli, da bi jim obročilo korenje. Če so rajali grdo, je bilo povaljano žito. Ob nedeljah in praznikih so hodili redno v cerkev, prav tako redno so zahajali po opravilu k Tirolcu ali Jagru na svoj firkeljc. V vsakdanji molitvi so se priporočali angelcu varuhu, sv. Florjanu, da bi jih obvaroval pred časnim in večnim ognjem, sv. Roku, Kozmu in Damjanu za zdravje, sv. Mihaelu za obivno vago njihove duše, sv. Jedrti, da bi njihovo dušo čisto umila, sv. Martinu za srečo in zdravje pri goveji živini in sv. Antonu za svinje. Če so imeli nesrečo pri živini, so johteli kakor grešne duše, dokler se niso potolažili s tem, da je bilo tako namenjeno. Če pa jim je šlo kaj manjšega v škodo ali izgubo, so to darovali za duše v vicah.

Do kruha so imeli posebno veliko spoštovanje. To so jim vcepili že kot otrokom, to spoštovanje se jim je še posebno utrdilo v strelskih jarkih. »Buoh nam daj vsakdanji kruh!« Te besede so imeli pogosto na ustih. Izgovarjali so jih vselej nekako pobožno, ob huđi uri pa s strahom.

Tudi mošt so zelo spoštovali, zato ker je bil domač pridelek in so ga imeli vsi od kraja radi. »Kruši in mošti,« so imeli navado reči. V teh nežnih, otročjih besedah, je bilo čutiti veliko spoštovanja do tistih dobrin, katere so si morali v potu svojega obraza pridelati in na katere so mislili vsak dan v času stradanja na frontah stare Avstrije. Da so mošt visoko cenili, priča to, ker so ga na Šentjanževo dali žegnat. Bili so prepričani, da se ga žegen prime zato, ker je domač pridelek. Vtem ko je bilo v drugih farah oznanjeno, da je Šentjanževo blagoslov vina, je župnik v naši fari vselej oznanil: »Blagoslov vina in mošta.«

Medtem ko so davkarji, financarje in rubežnike pošiljali na dno pekla, so v nebesa povzdigovali rajnko Avstrijo s Francem Jožefom vred, ne zavedajoč se pri tem tega, da je spomin na to lep samo zategadelj, ker je bil to obenem spomin na njihovo mladost.

Glede zakonske zvestobe niso bili vsi preveč tankovestni; v teh rečeh je namreč tu pa tam kateremu spodrknilo. Poznal sem gospodinjo, ki ni hotela najeti deklet, čeprav so bile takrat še na ponuj. Sama je opravljala pri kuhi in pri številni živini, se gnala na polju in pridno vpregala svoje nedorasle otroke. Fretala je, kakor je vedela in znala in to samo zategadelj, ker se ni zanesla na dedca. Pa se je zgodilo, da je bil pri kakšni hiši otrok od deklet začuda podoben gospodarjevem.

»Podoba sama razodeva,« je takrat so-

seska soglasno razsodila. Takrat, ko sem bil še »prekužev«, da bi mogel te stvari razumeti, sem se zadovoljil s čisto preprosto razlago, ki jo je dal moj oče. Pri mizi so nekoč na široko razpravljali o tem, da so bili pri neki hiši otroci od deklet podobni gospodarjevem.

»Otroci so si podobni zato, ker so rojeni vsi pri eni hiši,« je moj oče, ki je dotlej molčal, zaključil to neljubo razpravo.

Moj oče je bil namreč zelo redkobeseden mož, kadar pa so koga obirali pa je sploh najrajši molčal. V njegovih skopih besedah je bilo vselej jedro, povedal je navadno kaj duhovitega, izvirnega.

Navadno je z enim stavkom povedal vse, kar je mislil. Kakor je bil redkobeseden v družbi, je bil toliko bolj zgovoren, kadar je bil sam. Imel je namreč to šego, da je govoril sam s seboj. To je delal v treznem stanju, kadar pa je imel malo »mulija«, je imel pravo razpravo sam s seboj. Malo mulija pravim zato, ker pijanega do onemoglosti nismo videli nikoli. Tu pa tam je rad spil kak firkeljc, vendar lumpal ni. Prav fletno ga je bilo opazovati v takih trenutkih. Dopovedoval je sam sebi nekaj, sam sebe grajal, pri tem pa s kretanjami rok dajal poudarka svojim besedam. »Ja, lej ga osla!« sem ga čul večkrat reči.

Bil je pravi sodoben vzgojitelj, kajti udariti sploh ni znal. V njegovem pogledu je bila za nas otroke neka čudna ukazovalna moč. Zadostovalo je, da nas je samo pogledal in že smo vedeli, kaj hoče. Kot običajno na kmetih, tudi on ni kazal svoje ljubezni do otrok na zunaj, čeprav nas je imel rad. Kadar je imel mulija, se je nekako raznežil in takrat se je tudi z nami bolj ukvarjal. Na Sveti gori je revež stradal in zmrzoval, od tam je prinesel ozeble noge in zrahljano zdravje. Nisem mogel razumeti, ko je večkrat pripovedoval, kako je bila Sveta gora prekleta; pozneje pa, ko sem prekletstvo vojne občutil na svoji koži, sem to kaj lahko razumel. Pri nas pravijo ljudje, da smrt pri vsakem človeku najde svoj »uržah«, da ga pobere. Pri mojem očetu je bila to sušica, ki ga je pobrala, ko še ni dopolnil šestega križa. Podoba je bila, da je rad umrl. To je bilo v tistih težkih dneh, ko je bil fašizem na višku svoje slave. »Nemci pred Moskvo,« to je bilo zadnje sporočilo, ki sem mu ga mogel dati na smrtni postelji. Na njegovem izmučenem, trpečem obrazu je bilo videti, da ga je to prizadelo.

Kar tako mimogrede sva se ustavila pri očetu in si ga pobliže ogledala. Če si pa za to, dragi bralec, pa si oglejva še druge, vsaj glavne junake te naše slavne pustnije.

Prav je, da prvi za hišnim gospodarjem pride na vrsto mehač Zep. O njem sem ti povedal že toliko, da je bil špičastega jezika. Sicer pa imajo vsi muzikanti — vsaj kolikor jih jaz poznam — vsaj kolikor jih je v sebi, vsrane jezike. Ni se oziral na vsebino besed ali na njihov učinek, njemu je bilo glavno samo to, da je hitro in krepko odgovoril ter da so se mu ljudje smejali. Kadar so se vsuli z besedami na njega z več strani, si je pomagal tako, da je začel klicati »oha, oha, oha!« in ko jih je utišal, jim je vračal milo za drago.

V našem kraju imajo ljudje to lepo šego, da preden začnejo kaj govoriti o rajnem, zaželiyo najprej dobro njegovi duši. Različ-

ne so te pobožne želje: »Buoh mu dušo zve-ličaj, buoh mu daj doro, buoh mu daj sveta nebesa, buoh mu daj večni mir in póki, buoh se usmili njegove duše, naj v miru počiva!« in podobno. Tudi meni se šika, da jim zaželim večni mir in pokoj, kajti vsi možakarji, o katerih govorim, so že večinoma pod rušo. Tudi te pobožne vzklike je mehač uporabljal pri svojih špasih: »Buoh daj doro njegovi duši, trupla tak ni blo kaj prida!«

Imel je navadne Lubasove mehe, katere je znal zelo dobro vleči. Zanimivo ga je bilo gledati, kako je s svojimi okornimi, skrivečnimi prsti prebiral gumbe na grebenu. Znal je mnogo valčkov, polk in koračnic, modernih viž pa ni hotel igrati. Zelo rad je godel poskočni valček, pri katerem je vmes prepeval »hopsisek, hopsisek!« Pogosto si je slinil prste, kadar je vlačil gumbe na meh, kadar si je fifal ruse ali zvičal cigareto. Na denar ni bil oblagovten. Če je dobil dinar ali dva za vižo, je potegnil meh, če ga pa ni dobil, pa je ravno tako rad zagodel.

Sedaj pa se lotiva Modreja. Šesti križ je lezel možakarju na hrbet in ga mu tudi primerno ukrivil. Bil je srednje postave, imel krive sabljaste noge, kratke, ščetinaste ruse, prav take kratke, razmrščene lasse, katere si je za veliko noč in božič in še za kakšno drugo priliko »redno« počesal. Njegov nos je spominjal na tepko, ozke oči in močne lične kosti pa na Mongole. Kakor večina možakarjev se je tudi on oblačil zelo preprosto. Med »nedieвно« in »vsedno« obleko ni bilo veliko razlike. Hlače je nosil vedno na kraj riti, ker se je pa vedno držal napeto, mu je že itak kratek lajbič potegnilo na prsi. Zategadelj je med hlačami in lajbičem bil presledek, tako da so se vidle gate in kikelj. Sploh je bilo na njem vse nekam napeto. Napeta je bila njegova drža, hoja, pajtel tobaka, ki ga je vedno nosil za pasom, napeta je bila njegova denarnica, napeti pa so bili tisto nedeljo tudi njegovi živci. Njegovo denarnico, katero je od časa do časa rad privlekel na dan, toda zelo nerad kaj plačal, si bova pa še posebej ogledala. Bila je namreč velika in debela, izgledala je, ko da bi bila že vsaj osem mesecev breja. Imela je veliko predalov in kadar jo je odprl, je bila podobna prezezanim govejim prebiračnikom. Iz teh predalov so radovedno kukali juriji in čuki. Radovedno pravim zato, ker že dolgo niso videli belega dne. Možakar je bil namreč znan kot velik vuhernik. Kar je enkrat spravil v denarnico, ni zlepa dal iz nje. Štibra, tobak in sol, to so bili izdatki, ki so bili po njegovem mnenju opravičljivi, vse drugo pa je bila birsarija, šlekarija.

Vsi možakarji so povečini čakali tobak. Medtem ko so drugi čakali navaden tobak, je on čakal »bago«, to je napol osmojen tobak. Tobak je v fajfi samo malo osmodil, potem ga je stresel v dlan, ga predjal večkrat iz dlani v dlan, da ga je za silo ohladil, nato pa ga zavalil v usta. Tudi v ustih je to vsebino še nekajkrat prevalil, da je prišla na primerno temperaturo, nato pa začel žvečiti. Po takem mastnem čiku se je dalo izdatno pljuniti. Glede pljunka dedec ni bil zahteven, mesta ni izbiral, pljunil je, kamor je naneslo. Izpljunil je vedno nekakšno črno brozgo, kraj pa, kamor je

to priletelo, je izgledal, kakor bi se tam mudila kakšna vrana. Dve ženi je možakar že pokopal in pričakoval je, da mu bo že tretja vsak čas zaregljala. Oprosti, dragi bralec, ker se tako nekulturno izražam. Zavedam se, da je to zelo skurno povedano, vendar sem ponovil samo to, kar je mož sam trdil, kadar je bilo dobre volje. V malem se je ukvarjal z ljudskim zdravstvom in bil nekakšen star bukvar.

Trobej je bil za spoznanje večji in nekaj let mlajši od Modreja. Svoje precej velike ruse je imel vedno skrbno prisukane. Imel je zmeraj resen, nekako zamišljen obraz. Govoril je zelo počasi, preudarno, besede je vedno izbiral. Držal se je reka: »Dvakrat premisli, enkrat govori!« Na njegove besede si moral večkrat čakati. Prav zanimiv je bil v teh trenutkih. Stal ali sedel je mirno, žvečil tobak, oči je zasukal navzgor, kakor bi od zgoraj pričakoval kakšnega navdihnjenja. Mož je bil zelo načitan in je rad govoril o politiki. »Če buoh zdravje da,« te besede je zelo pogosto izgovarjal. Da jih je izgovarjal samo iz navade, se je enkrat sam izdal. Nekoč se ni dobro počutil pa je dejal: »Če buoh zdravje da, bom jutri marot.«

Živo nasprotje Trobeja je bil Kupljen. Medtem ko je Trobej govoril počasi in premišljeno, je Kupljen govoril in čebežil ko kakšna kvaternica. Njegove misli očitno niso sledile jeziku, zato je večkrat samo čenčil: »Jaz pa rečem, jaz pa rečem, jaz pa glih tk rečem, a kar.«

Svoje mnenje je drugim naravnost vsiljeval. Če je mož trdil na primer, da je belo črno, si jo najbolj poceni odnesel, če si mu potrdil. Nadlegoval te je toliko časa, da si mu rad ali nerad dal prav. V treznem stanju je bil zelo gospodarski. Lahko si se z njim pametno pogovoril. Če je pa bil pijan, pa je bil prenaveličan. Rad je kva-fal, pri tem pa se sploh ni oziral na ženski spol ali otroke. Ženske so mu zamerile tudi to, ker je tacal po njih.

Bil je majhne, suhljate postave, drobnih, vodenih oči in zelo krivih nog. Njegovo obnašanje je bilo živahno, rekel bi živčno; ni mogel biti pri miru, obnašal se je tako, ko bi imel ose v riti. Govoril je rad zajedljivo in pikro, zamere se sploh ni bal. Zelo prenaveličan je bil s svojo fajfo. Čistil, basal in prižigal jo je s takšnimi počasnimi kretnjami, da ga ni bilo za gledati. Dolgo je to delo trajalo, kajti vmes je samo govoril in govoril. Zanimivo ga je bilo gledati, ko je na vso moč vlekel fajfo. Ustnice in lica mu je pri tem potegovalo globoko med brezzobe čeljusti.

Pvaznik je bil precej močan možakar, malce puklast, s srednje velikimi rusami, katere je često popravljal z rokami, da so ostale v dostojni razdalji od ust. Imel je močne, lopataste roke s prestreljenimi prsti iz svetovne vojne. Rajal ni, kadar je bil bolan, je malegval. Ni bil družaben, pa tudi pust ni bil preveč.

Vrhovljen, precej visok, suh možakar, je govoril zelo zviška. Znal je biti zajedljiv, piker in bahat. Kadar se je močno napil, so ga njegove preklaste noge komaj nosile.

Ker bova Janka srečala še pozneje, ti bom za zdaj povedal samo to, da je bil prava gruntarska korenina. Srednje velik, nasajen možakar, z velikimi, vselej zafifa-

nimi rusami. Močne in temne, skupaj zaraščene obrvi so dajale videz, ko da je možakar hudoben. Vendar je bil brzen človek. Pač pa je bil vuhernik in po značaju sta zelo dobro skupaj vozila z Modrejem.

Povsod, kjer je bilo kakšno škripanje, je bil vselej narihtan tudi Pernatov Dolf. Nihče ga ni posebno maral, vendar so ga vsi nekako trpeli in prenašali njegove vselej iste, zato tudi že precej prenaveličane bajže. Čisto izgubljen človek je bil. Po poklicu je bil lesni manipulant, a se je že davno zapil. Nekje v trgu je imel svoj štibelc s starinskim pohištvom, vendar se je tam malokdaj zadrževal. Raje se je pomikal okoli po kmetih, se tu pa tam lotil kakšnega lažjega dela; najraje in najdalje pa je visel pri Gampretu. Rajal ni, če je bilo treba, je zelo lepo pritisnil bas, največ pa je moglegval. V pijanosti je rad hodil po Galiciji in obujal spomine na čase, ko je bil »feldbebel«. Nekakšne čudne manire je imel pri svojem pitju. V eni noči se ga je namreč trikrat napil in se trikrat streznil. Kadar se ga je toliko napil, da ga niso več nesle noge, se je naslonil na mizo ali klop in zaspal. Takrat je spal pravo spanje pravičnega. Z njim so poskušali vse sorte, vendar prebuditi ga niso mogli. Ko pa se je čez kakšno uro zbudil, se je toliko zbrihtal in skolehal, da se je lahko držal na nogah in pil naprej. Zelo zakumrano je zgedal, kadar je bil strujen in zlumpan. Podoba je bila, kakor da se mu je že itak veliki, čepunasti nos že razlezel; bil ga je namreč sam nos. Možakar nikoli ni prišel med prvimi gosti — tako proti večeru ali ponoči kdaj se je primulil — odšel pa je zagotovo zadnji. Govorili so, da je Dolf povsod hišo pometal.

Zanimiv gost na naših balih je bil Oberov ofer Gašper. Njegova golobučna glava se je v medli svetlobi petrolejke svetila kakor mesec v mlaki. Radi so imeli Gašperja v vsej soseski, saj so ga vsi potrebovali. Ker je imel zelo borno penzijo, je kljub svojim sedmim križem delal skoro vsa kmečka dela, tudi taka, ki jih ne dela vsak rad: kidal je gnoj in štrajfal žito. Tudi kosa mu je še zelo dobro urežala. Najraje pa je napravljaval in sekal steljo. Pil pa je seveda rad in pijača se ga je zelo hitro prijela. Pravili so, da ga je čutil, če si mu zagnal

lesniko v hrbet. V pijanosti mu je glas odpovedal, govoril je nerazumljivo in alil tja v en dan. Ne smem reči, saj ni bil pust, pač pa je imel možakar neko drugo, za njega samega kakor tudi za bližnjo okolico zelo neprijetno nadlogo. Kadar se ga je močneje napil, se ni zavedel samega sebe in tako se je vsakokrat zgodilo, da je začelo kiselkasto zaudarjati, spočetka čisto narahlo in v predsedkih, kakor bi to od nekod nosile neke daljne rahle sapice. To zaudarjanje pa se je kaj kmalu spreverglo v tisti značilni močan kisel smrad, podoben tistemu, ki se širi takrat, kadar začneš na vigred rušiti kup gnilega štokovja. »Se je že rodil,« so začeli nekateri rekati z glasom, kot bi to že pričakovali.

»Oče, muzikant vas hoče! Gašper, v kuhinji bi vas radi! Oče, na lopi vas kličejo!«

Tako so pošiljali možakarja sem in tja, dokler se ni njegovi ženi ali komu drugemu posrečilo, da ga je spravil domov. Nihče ni zameril možakarju te slabosti, saj so vedeli, da je izpit in zgaran. Dvajset let je pustil na strojnskih bregih, trideset let pa pri pudlarci.

Zanimiva slika je bil tudi Pečnikov bajtler Melh. Mož je bil majhen, zelo nasajen, z velikimi, kot sneg belimi rusami in lasmi. V obraz je bil zmeraj rdeč kot pisanka. Po leseh se je revež pobijal vse življenje. Špase je dobro razumel, vendar z njim ni bilo dobro češenj zobati. Povedal ti je tako, da si imel zadosti. Bil je zelo prohten in se je nosil kakor kvoca v piskru.

Omenil sem že, da so na balu pili skupinsko. Iz te skupine pa sta bila izobčena dva: Movrnov Jurij in Podbrški Polda. Poleg Movrnovega Jurija ni hotel nobeden piti zaradi njegovih velikih, zanemarjenih rus, katere je imel vštati obrocane od jesti ali tobaka, mokre od pijače pa je imel zmiraj. Pri pitju jih je namreč namočil v pijačo, potem pa jih je prijel v usta in jih tako ožel. To pa se je gravžalo tudi tistim, ki so bili sami rusasti in tobakarji. Zraven Podbrškega Poldana pa ni maral nobeden piti zaradi njegove oblagovtnosti. Pil je namreč tako požrešno, da se je v moštu delal frlinc. Jasno je, da bi vsak, ki bi z njim pil v španoviji, bil na zgubi. Zaradi teh lastnosti sta imela možakarja vsak svojo ceho. Medtem ko sva se, dragi bralec, mu-

Veje v soncu

dila pri možakarjih, se je v kuhinji pri mizi zbrala družba, kjer sta imela glavno besedo mlinar Andrej in pudlar Rožej. Tu so bili zbrani naši znanci, manjkal je samo še Modrej, ki je takrat sitnaril kdove kje.

Mlinar Andrej je zelo rad veliko govoril. K nam je prišel večkrat in bedel z očetom vsaj do polnoči ali pa še dalje. Njun pogovor se je kaj kmalu sprevrgel v mlinarjev samogovor. Oče mu je samo pritrjeval, prinašal in dolival mošt. Imel je zelo močan glas, smejal se je košato in pri tem kazal široke, zdrave zobe. Govoril je rad nekako prebrisano in skrivnostno, večkrat dvoumno. Pri tem se je zvito smehljaj, pomežikoval na eno oko in stresal glavo kakor maček. Rad je govoril o politiki in zelo pogosto uporabljal besedo »kapital«. Tisto pustno nedeljo je govoril o nekih čudnih dogodkih v Avstriji. »Bote še videli, bote še videli, kak bojo še pokali kanoni!« Teh njegovih besed sem se pozneje še velikokrat spominjal. Pudlar Rožej pa se je očitno zavzemal za delavce. Oče mi je enkrat rekel, da je Rožej marksist, toda te čudne besede si dolgo nisem mogel zapomniti, še manj pa uganiti, kaj pomeni. K nam je prihajal večkrat ob nedeljah, pa tudi v travnik je prišel pomagat. Ponosen je bil na svojo mladost, ko je bil s šestimi leti pastir, z dvanajstimi pa že furman. Lahko pa je bil ponosen tudi na svoje velike, rumene in vedno zelo skrbno negovane ruse.

»Jaz pa tak rečem, na svietu ne bi tvoje trieba gnarja. Vsak bi mrv devat, vsak bi glih dobil vse, kar za pošteno življeje potrebuje.« »Gnar je regirenga.«

Nihče ni vedel, od kod se je vzel Modrej. Prišel pa je ravno v pravem času takrat, ko se je govorilo o stvari, ki je bila njemu najljubša — o denarju. Nihče ni povabil možakarja, naj prisede, to se je zrajtal sam. Ker je bilo tesno, je prisedel kar na pol riti in v bojazni, da mu kdo vzame besedo, začel govoriti o denarju.

»Ja, gnar, gnar, ti cevga sveta vladar! Jaz ga še nikol nisem stradal,« pri tem se je potrkal na prsi. V svoji babjevnosti se je namreč bal, da se bi urekel. »Zato pa vam rečem, ahtate se za njega, klecate, ne kupujte nepotrebnih reči, pometate z brezovimi metlami, pa ne bote imeli bolh!«

Pričakujoč protiudarec, je omizje ošvrknil z izzivalnim pogledom, pri tem pa se tiho, porogljivo smejal predse. Možakar je bil navajen udarce dajati, bil pa jih je navajen tudi prejemati. Z besedo mu nisi mogel do živega. Niti fizični udarci ga niso prizadeli. Saj se je zgodilo celo, da so možakarji dedca, kadar je bil le preveč sivn, nabutali, ko pa so drugič prišli skupaj je bilo vse pozabljeno. Nadaljnega pogovora midva ne utegnava več poslušati, kajti v tem je na lopi nastal »ramuš«.

»Tudi on bo crknil, prekleta svija oduška. Na duši naj mu gori, hudiču oblagovtnemu!«

Ves rdeč in zaripel v obraz je Vrhovljen vpil nad olcarjem Šimonom, besede in želje pa so veljale lesnemu trgovcu Dularju, ki je bil ta čas kdove kje. Prejšnje leto je namreč Vrhovljen prodal Dularju les za vrhom. Naredila sta na črez, in sicer bi posekal vse do šeste cole. Tisti dan je bil Dular čudno doromuten, povabil je Vrhovljena k Jagru, mu kupil golaž in liter vina. Les mu je takoj izplačal. Pogodbe seveda

nista pisala nobene. Zelo vesel je bil tisto nedeljo Vrhovljen z gotovino v žepu. Z njo je lahko odplačal že tolikokrat zarubljen davek in še nakupil nekaj potrebne obleke. Dular je v njegov les takoj poslal olcarja Šimana. Ko je čez dva tedna šel Vrhovljen za vrh pogledat, kako se seka, ga je skoraj zadela kap, ko je videl, da Šiman seka vse do tretje cole. Nagnal je Šimana iz lesa, sam pa takoj odšel k Dularju. Toda ni opravil ničesar. Dular ni hotel o šestih colah nič slišati. »Kar sem plačal, je moje,« je trdil. Kaj je mogel storiti ubogi Vrhovljen? Ali naj gre tožit. Dularja, s katerim so držali vsi advokati? Kaj lahko se bi zgodilo, da bi pri tožbi zgubil še les tostran vrha. Vse to je Vrhovljen dobro vedel, zato se je v svoji nemočni jezi usajal nad ubogim Šimonom, ki ni bil prav nič kriv. On je moral delati, kakor mu je Dular ukazal. Osemdeset par je imel revež od šolna, in čeprav se je pobijal po lesu, kolikor je dal dan, je zaslužil komaj toliko, da je za silo preživljal svojo šestčlansko družino.

Gavda v hiši pa se je z nezmanjšanim tempom nadaljevala. Nikomur ni prišlo na misel, da bi šel domov in tako dal prostor drugemu. Nasprotno! Prihajali so še posamezniki, to so bili takšni, ki so bili že kje na gavdi in iskali, kje bo še boljše.

Svoje težave je tisti večer imel tudi penzionist Dolenc. Zelo rad je namreč pel, toda ni mogel pripraviti koga, da bi mu ustavil. Ni bilo namreč nobenega, ki bi mu pel črez. Tistih, ki so ponavadi peli črez ali tretjega, nocoj ni bilo, drugi, četudi pevci, si tega niso upali, kajti Dolenc je pel zelo zategnjeno. Sam je pel samo naprej in bas. Kar naprej je poskušal tisto svojo priljubljeno: »To šego dov dej, pa poubov kne mej, koj sama se s kovtrom odej.« Enkrat se mu je pridružil bajtler Sadnik, ki je tudi rad pel, vendar tudi samo naprej ali bas. Zato si možakarja nocoj nista mogla nič pomagati. Tudi Sadnik je poskusil svojo priljubljeno: »Moj poubič rajža iz Gradca v Vien, noj pojde vsa lubiezen ž njim.« To je ena najstarejših pesmi, ki jih ljudje v našem kraju pojejo. Čudno lep glas je imel Sadnik, lepo je pel naprej, lepo basiral. Ker pa sta možakarja imela posluš, se nista drla za vsako ceno, ampak sta, ko sta videla, da ne gre, odnehala. Sadnik je odšvedral v hišo sitnarit — tudi to je znal dobro, Dolenc pa je izginil v noč.

Posebnost mehača Zepa je bila njegov tako imenovani »singen bolcer« — spevni valček bi rekel v pravilni slovenščini. Med igranjem tega valčka so se peli napevi, prav takšni kot pri štajrišu. Zelo veliko napevov je znal Zep sam, veliko pa so jih vedeli tudi drugi. Zato je ta valček trpel tudi eno uro ali pa še več. Ti napevi so bili zelo različni, šaljivi, šegavi, zbadljivi, večkrat pa naravnost žaljivi. Kdor ni bil doma iz naših krajev ali pa kdor ni bil dovzetan za špase, za takega je bilo boljše, da se v te stvari ni vtaknil, kajti kaj kmalu jih je dobil po nosu. Navedem naj dva primera, kako sta se dajala dva.

»Si misliš in rajtaš kák liep si koj ti, pri svinjskem koriti ti gliha stojil!«

Prizadeti ne ostane dolžan.

»Šeta... se zdi, da ma poubiče tri, po štiri po pet, kakor svija preset.«

Zelo zanimiv pri teh napevih je bil Pečnikov bajtler Melh. V kolenih ja parkrat klecnil, kot bi dal napevu takt. S svojim visokim, že precej hripavim glasom je navadno zapel:

»Prav luškana rieč je zapelat dekle,

a je huda pokoura, ko k spouvedu gre.«
Pvaznikova Tona in Svanikov Tinč sta navadno skupaj zapela en napev. Tona:
»Koj meva bi te, pa premičken si še.«

Tinč:

»Koj mej me, koj mej, pa mi zizeja dej!«

Kupljen, ki je bil priznan pevec, je rad zapel tisto:

»Je dečva dolanka, pa poubič gorjanc,
jo je primov pod pazduh, pa pelov pod kvanc.«

Kadar se je mehaču Zepu zazdelo, da je že vsega dovolj, je valček začel z napevom:

»Te viže bo kmavo kraj, saj vam ni več za raj.

...ozbic pod mizo leži.«

Tudi tisto pustno nedeljo je trajal singenbolcer več ko eno uro. Ko je vsem napevov že primanjkovalo, je visok ženski glas zapel: »Le pijmo in rajajmo in bodmo veseli, da bodo dolgi jeziki kaj marnvat imeli.«

Presenečenje je bilo dvojno. Že sama vsebina napeva je vžgala, še bolj pa je vžgalo to, ker je to zapela Gampreča Lena, katere niso videli nikoli na kakšnem rajju. Raj je imela za nekaj pregrešnega. Toda tisti večer se je sukala, da so ji široke janke visoko mahedrale. Podoba je bila, kakor da je tisti pust znoril vse od kraja.

Prav gotovo pa je znoril Janka. Povedal sem že, da so bili možakarji tisto pustno nedeljo zelo nasajeni in jeznoritni, sitni in preženeči. V tem pa je med vsemi prav gotovo prednjačil Jank. Nihče ga ni mogel razumeti. Vsakobart, kadar je bil na gavdi, je bil dobre volje. Pevec sicer ni bil, vendar je rajal ko kak mlad, juckal in govoril špase. Takrat pa je zelo malo rajal, se držal zaduleno, sitnaril pred vsakim, kdor ga je hotel poslušati, ožmarocal je vsakega, na katerega je naletel.

Najbolj pa se je obezal svoje sosede Brdevke, ki ni imela pred njim nobenega mira. Čeprav se ga je izogibala, kolikor je mogla, vendar je bil stalno za njo, in iskal uržehe za pepir. Brdevka se mu je ves čas lepo izmikala, da ji ni mogel do živega. Najbližja soseda sta si bila, saj je segala Brdevova njiva Janku čisto pod nos. Nesreča pa je bila v tem, ker za to mejo niso vedele Jankove kure. Cela tropa kur, ki vsak dan napada njivo pšenice, katera pravkar zori, naredi tam hudiča in pol. Zato se je Brdevka po vsej pravici ujedala in je tudi večbarti požnergala. To je povedala že tudi pred samim Jankom, vselej pa se je ujedala pred ženicami, ki so morale pobirati to vališo. Da pa je prišlo to Janku še toplo na uho, je poskrbela Vrhovska Mica, ki je dopoldne žela pri Brdevu, popoldne pa pri Janku.

Mica je bila čudno špaska. Veljala je sicer za dobro delavko, vendar je imela to slabo lastnost, da ni zdržala cel dan na eni njivi. Če je bila na primer dopoldne pri Oberu, je morala popoldne iti h Kupljenu. Od Janka je šla opoldan k Brdevu ali

Fvazniku. Iskala je vse različne uržehe, bodisi da je obljubila ali pa da je dolžna. Vsa soseska si je bila edina v tem, da Mico samo marnji tišijo, da ne zdrži cel dan na eni njivi. Čudno dober spomin je imela. Ni pozabila ali spustila nobene besede, naprotno, za vsak primer je še rajši katero pridjala. Sicer je potem Mica itak rekla, da nič ni rekla, toda sadovi njenih poš so bili marsikje vidni: tiha, prekrita fadrost med sosedi, nepotrebni marnji, ki nobenemu ne koristijo, tu in tam pa tudi nepotrebna jeza. Tudi Jankovi in Brdevi so bili drugače dobri sosede, saj so tudi drug drugega potrebovali. Brdevka je vedno redila plemenskega merjasca in pripuščala tudi Jankove svinje. Jank pa je redil bikca, ne kakšnega priznanega, ampak vselej kakšnega malega pokca, vendar je bila krava po njem zanesljivo breja. Za pripust merjasca se je lahko Brdevka oddolžila s pripustom krave. Večkrat so izmenjavali med seboj semena žit ali krompirja ali pa semena ostale drobnarije. Na splošno so se dobro razumeli, čeprav je med njimi zaradi teh nesrečnih kur vladala neka prikrita napetost, katere pa nihče ni maral pretrgati, ker bi s tem skazil medsebojne še kar vzdržne odnose.

Toda ta napetost je takrat pri Janku očitno popustila. Vse, kar je morebiti že dolgo nosil in tlačil v sebi, je sedaj butnilo na dan. »Kar človek strezik misli, pa pijan reče,« je dvakrat poudaril. S temi besedami je jasno povedal, da ima s svojo sosedo še neke nepopravnane račune.

Njegova žena in sin sta ga skušala pobajžati in spraviti v dobro voljo. »Maj Grega, pameten bodi.«

»Oče, dore vole bote!«

Ženi je zarotil, da mora biti tiho, sina, ki je že davno odslužil vojake, pa je nagnal s smrkovcem. Sploh si ni dal kaj reči in je kar naprej govoril, da mora nocoj z Brdevko obračunati.

Toda Brdevka je bila drugačnega mnjenja. Bila je namreč zelo lušna ženska in ni ji bilo po volji, da bi na gavdi s sosedom urejala medsebojne odnose. Na vse grobe besede mu je šaljivo odgovarjala, se mu smejala in ga tako skušala spraviti v dobro voljo.

»Oče, pustma zdaj kure pri miru, midva grema rajat, da bo gratavo koreje!« Prijela je Janka okrog pasu, veselo udarila z nogo ob pod in zaklicala mehaču »polka avf«, Jank pa jo je grobo potisnil od sebe. Ker je bilo v hiši tesno, ni mogla zleteti daleč, slučaj pa je nanesel, da se je zalepela v Kupljenovega Pepna, ki je prav takrat skrival glavo v desetlitrskem piskru. Mošt je zmočil oba: njej janke, njemu kiki in lajbič. In čudno! Kupljenov Pep, ki je rad za vsako malenkost zarabuzil, se je takrat samo stresel, kakor moker maček, se smejal in vzel vse za dobro.

Ni pa tega vzela za dobro Brdevka. Njene potrpežljivosti je bilo sedaj konec. Vsa rdeča v obraz je poskočila, se razkoračila pred Jankom, udarila z nogo ob pod, kakor kakšna huda ovca in mu zabrusila: »Ti pa drži svoj jezik in kure zaprte.« V svoji sveti jezi ga je kar tikala. Tedaj se je zgodilo nekaj, kar ni nihče pričakoval. Zgodilo se je tako nepričakovano in hitro, da so videli le najbližji. Jank je namreč Br-

Bela samota

Foto: R. Gradišnik

devko muznil. Ofliknil jo je z gibčnostjo dvajsetletnega mladeniča.

Prvi hip so se vsi zavzeli. Udariti žensko imajo pri nas za sramotno. Sploh pa tega ni nihče pričakoval od Janka, ki je bil že star in nikoli ni bil pretepač.

Potem je prišlo to, kar je priti moralo. Brdev, ki je vse od bliza opazoval, je zagrabil Janka, Brdeva je zagrabil Jankov sin, njega Kupljenov Pep, Pepna Svanikov Folt, in tako dalje. Dedci so grabili drug drugega, in kar je kateri zagrabil, ni izpustil. Podoba je bila, kakor da so imeli vsi smolne roke. Ženske so začele vpiti in so bežale iz hiše, kolikor jih je požirala luknja pri dureh. Slišati je bilo krepko pridušanje, kar naj v takih trenutkih daje korajžo. Mehač Zep je spravil svoj meh na krušno peč in tako je bilo vse pripravljeno za tepežko, ki bi se morala vsak čas začeti. Toda prišlo je drugače.

Na sredi hiše se je pojavil moj oče, razširil roke kakor kakšen apostol miru in z močnim glasom zaklical:

»Da o pustu pameti ne zgubite!«

Te besede, tisti dan že tolikokrat izgovorjene, so imele v tistem kritičnem trenutku pravo čudodelno moč. Spominjam se, da sem nekoč bral neki roman: belec je prišel v roke nekemu divjemu plemenu, ki ga je obsodilo na smrt. V zadnjem trenutku, ko so nad njim držali morilno orožje, je njihov poglavar zaklical »tabu, tabu« in divjaki so orožje povesili.

Prav takšen tabu je takrat izrekel moj oče. Vsem dedom so se roke takoj povesile. Ženske so se vračala nazaj v hišo in trije so bili, ki so se v tem napetem trenutku znašli: Gampreči Štef in Oberov Tina sta začela juckati — juckanje namreč dviga razpokoženje, tudi mehač Zep je vedel, kaj mora storiti. Zagrabil je meh, na hitro izpustil nekaj akordov in že je zadonel njegov poskočni valček »hopsisek«. Pari so se znova zagrabili in rajali, kot da se ni nič zgodilo. Po tem dogodku je Jank kmalu izginil.

Gavda je tekla naprej. Pričakovati bi bilo, da je bilo potem, ko je izginil Jank, vse mirno in lušno. Vendar ni bilo tako. Majhni prepiri in prerekanja so se začeli

zdaj tu, zdaj tam: v hiši, na lopi v kuhinji.

»Hitler nam bo za deset let štibro štrihal!« je na lopi razlagal Trobej skupini pijanih dedov. Z jezikom je prevalil čik iz enega kota ust v drugega in poželjivo požrl slino. Pri sosedu, ki je že takrat imel baterijski radio, je večkrat poslušal slovensko oddajo iz Gradca. Kdo bi revežu zameril, da je nasedel tej propagandi? Tudi njega je štibra že popolnoma zdelala, saj je imel razen številnih otrok in hišne številke že vse zarubljeno. Da pa ni bil nacist, je med okupacijo lepo dokazal.

Kmalu za tem je v kuhinji nastal nov ramuš. Ponoči enkrat je prišel »mimogrede« Gabernik. Naročil si je ceho in se vsedel v kuhinji za mizo. Imel je to šego, da je vedno nosil nahrbtnik. Odložil ga ni niti takrat, kadar je kje obsedel. Mirno sta torej sedela v kuhinji — mislim on in njegov nahrbtnik in vse bi bilo v redu, če ne bi prišel mimo livar Slapnikov Anza. Velik veseljak je bil Anza, dober pevec in sploh družaben človek, vendar je imel to slabo lastnost, da je rad iz ljudi norce bril. Vselej in povsod si je izbral kakšno žrtev, ki potem ni imela pred njim miru. Dražil in izzival jo je na vse mogoče načine. Zamerili so mu takrat, kadar se je lotil kakšnega sroteja. Takrat je Anza stopil Gaberniku za hrbet, mu tiho odvezal nahrbtnik, ga odprl in vanj močno zajuckal. Kot mačka naglo je Gabernik skočil s stola, se zasukal in s svojo močno, grčavo palico — tudi te namreč ni odložil — zamahnil proti Anzani.

»Ti preklet žnodrovc hudičev! Jaz sem več sveta že poscal, ko si ga ti videl!« Govoril je počasi in dajal besedam poudarek. S ponosom je večkrat pripovedoval, da je prehodil že celo Galicijo in severno Italijo. Samo svoji gibčnosti se je lahko Anza zahvalil, da ga Gabernik ni zadel; če se ne bi tako hitro umaknil, ga bi pošteno ohrnil. Da bi preprečili prepri, so se najbližji postavili med njiju. Medtem ko se je Anza špotljivo smejal in govoril o tem, da mora Gabernik doma nahrbtnik spet odvezati, da bo moglo juckanje iz njega, je Gabernik stal grozeče in pripravljen, da ga vsak čas

udari. S svojim podolgovatim obrazom, velikimi, visečimi rusami in dolgimi, ozkimi zobmi je spominjal na bobra.

Na klopi pri peči je ves blažen sedel Vriesk. Piskrc mošta je držal v roki in opazoval raj. S seboj je prignal dve dečvi, ki sta obe že stopili iz šole. Priznati je treba, da sta bili fletni in še precej sramežljivi, kar moški spol še bolj privlači. Pri nobeni viži niso njiju pustili pri miru.

»Ja, ja, dečve že po malem zamikujejo,« je ves srečen govoril Vriesk in pri tem pasel oči na dečvah tudi med rajem. Kadar nista rajali, sta sedeli pri očetu, na vsaki strani ena. Takrat so se mulili okrog njih fantje.

»Oče, žihar še jaz grem rajat ž njo?«

»Oče, a žihar jaz, a žihar jaz...?« Tako so drnezgali okoli Vrieska in se pipali za njegove dečve. Morda je kateri mislil iskreno, toda največ so dedca le »robili«.

»Le po malem, le po malem, le lepo šikano poubi, dečle so še neučne!« Teh besed ljudje dolgo niso mogli pozabiti, te bajže so še dolgo ponavljali. Ljudje smo že taki. Radi namreč spreobrnemo pravi smisel besed, posebno takrat, kadar pri tem izzvenijo bolj smešno ali skurno.

Prišel je čas, ko so začeli odhajati prvi. To so bili fužinarji, ki so morali na šiht. Takrat so morali začeti delati zjutraj ob štirih, zato so se morali kmalu po drugi uri spravljati domov. Razpoloženje je začelo polagoma upadati. Vsi so že nekako obnemogli: rajavci in tudi mehač. V hiši je bil pravi paleder. Tu pa tam je kakšna skupina poskušala s petjem, toda nikakor ni šlo. Njihovi hripavi, neubrani glasovi so še povečali ramuš, se mešali med pijano govorjenje.

Počasi se je hiša praznila, proti jutru so ostali le še tisti, ki se jim nikoli ni mudilo domov. Tudi naši možakarji so se porazgubili, razen Pvažnika in Svanika, ki sta zadremala za mizo.

V ponedeljek dopoldne se je gavda nadaljevala. Obviseli so še pijani dedci, ki sploh niso šli spat, od nekod so se privlekli še Modrej, Kupljen in Vrhovljen. Na obleki so imeli slamo, kar je pričalo, da so ležali na parni.

Podoba je bila, kakor da so dedci imeli cel prejšnji dan in noč čisto zastoj delo. Niso delali drugega, kakor samo pili, in vendar so bili drugi dan vsi zelo žejni. Zato so lumpali naprej. Bilo je res pravo malegvanje. Govorili so vsi skrižem, same neumne reči, ki niso bile ne za na voz, ne za na gare, se tem besedam hrupno smejali ali pa so se čisto po trepastem za kaj prerekli.

Proti poldnevu je Pvažnica poslala enega otroka po moža. Pošto od doma sta dobila tudi Kupljen in Vrhovljen. Takrat so se možakarji spet po malem, a za resnico spravljali proti domu. Drug za drugim so se poslavljali in opravičevali, da ne bi bilo kakšne zamere ter končno odšli domov. Še en dan so imeli pred seboj, da so se lahko znoreli, potem pa se je spet začelo vsakdanje delo, skrbi in težave.

POMEN DOMAČIH BESED

vsekan — piker
adrea — naglavna ruta
mehač — harmonikar
meh — harmonika

bajže — šale
avbetno — nerodno
korpič — košarica
obivna vaga — dobra mera
čuk — stotak
vuhernik — skopuh
skurno — grdo
oblagovtno — požrešno
trpeti — trajati
cek — klop
vževčen — željan česa
preženeč — priskuten
tovst četrtak — četrtak pred pustom
jajceti — kor. domač obred pred Florjanovim
johtati — tarnati
prekužev — zanikrn
mulija imeti — v rožcah biti
uržah — vzrok
fifati — privihati
nedievno — praznično
vsédno — vsakdanje
kikl — moška srajca
pajtl — vrečka za tobak

birsarija — razsipnost, potrata
šlekarija — sladkosnednost
marot — bolan
čebežiti — čenčati
kvafati — kvantati
tracati — nagajati
malegvati, aliti — pijan sitnariti
narihtan — nastavljen, ne priljubljen
zakumran — podhranjen
primuliti se — neopazno priti
ofer — bajtler, gostač
vštat — pogosto
obrocian — umazan
frline — vrtinec
ramuš, paledr — hrup
ozbic — peta
zaduleno — hudo gledati
ožmarocati — okregati
požnergati — nergati
špasen — čuden
oflikniti, ohrniti — udariti
drnezgati — nadlegovati
robiti — norčevati se

S POTI PO AZURNI OBALI

Teško bi bilo s čimer koli primerjati prijeten občutek, ki sem ga imel, ko sem čakal na Kompasov avtobus, ki nas bo popeljal na Azurno obalo. Še enkrat sem se zamislil in pogledal v prospekt z vabljivim naslovom »Teden dni oddiha na Mediteranu«, in že je bil tu avtobus, ki nas je popeljal proti italijanski meji.

Na obmejni postaji so nas sprejeli prijazni carinski uslužbenci. Kratak postanek — žig v potni list in že smo s pospešeno hitrostjo nadaljevali nočno vožnjo po lepo asfaltirani »sončni cesti« do Torina. Tu smo se okrepčali z jugoslovanskimi rezervami, si na hitro ogledali mesto in nadaljevali pot do primorskega letovišča Limone Piemonte z modernimi hoteli s kapaciteto 25.000 ležišč.

Po krajšem odmoru nas je pot popeljala po strmih serpentinah na 1300 m visok prelaz Colle di Tenda. Od francoske meje nas je ločil le 4 km dolg predor, skozi katerega smo se pripeljali na drugo stran, kjer nas je prijazno pozdravil napis »France« in pa v naše začudenje temnopolti carinik.

Vožnjo smo nadaljevali do francoskega

mesta Tende. Znamenitost tega mesta je v tem, da nudijo trgovine poseben popust tistim tujcem, ki zapuščajo Francijo (posebno še pri nakupu parfuma).

Po slikoviti dolini reke Roya smo se pripeljali do prvega mesta na Azurni obali — Mentona in že smo nadaljevali pot proti Nici — kraljici Riviere (300.000 prebivalcev, 500 hotelov itd.).

Mesto nas je sprejelo z bajno razsvetljavo, saj je Nica najlepša zvečer, ko žari v svetlobi tisočerihih luči in reklam. Namestili smo se v hotelu Colman. Zajtrk (kava ali čaj z okusnim pecivom) so nam prihodnje jutro prinesli v sobo. Pri kosilu pa smo bili pravi Jugoslovani, saj smo segali po kruhu, ki je bil prvi na mizi, kot za stavo. Restavracije so čudovito opremljene. Notranja oprema teh malih lokalov z dvajset do trideset sedeži je nekaj edinstvenega. Vsaka predstavlja posebnost. Postrežba je odlična. In še nekaj podatkov iz cenika: juha 4 Fr (1 NFr je 260 din), solata 6 Fr, pivo in vino 2 do 2,5 Fr. Pri kosilu še posebnost: priložena servieta z napisom LA CÔTE D'AZUR; Azurna obala vam želi dobrodoščilo.

Menton ob Azurni obali

Foto: B. Kajzer

Ruska cerkev v Nici

Nica — mesto mnogih čarov in cvetja — ima izredno lepo lego med gorovjem in morjem. Je mesto, ki se prišteva med najstarejša v Evropi. Ustanovili so ga Grki v 4. stoletju pred našim štetjem. Mesto začne svojo poslovni dan ob pol devetih zjutraj. Ulice so moderne in široke. Med najlepšimi in najbolj prometnimi je Avenija zmage, po kateri utripuje večina življenja nemirne prestolnice. V njej so banke in trgovine, v katerih lahko kupiš vse: od spominkov, predmetov iz oljkovega lesa, košar s cvetjem, punčk v narodnih nošah, tja do pomaranč in citron.

Nica je polna prekrasnih stavb. Najlepše so cerkve, med katerimi gre prvo mesto ruski. Vsa je v zlatu, marmoru in mozaiku. Velja za najlepšo rusko cerkev, zgrajeno v tujini. V modernem delu mesta s širokimi avenijami leži trg Massena z igralnico in prelepim vodnjakom »Sončni bog«. Trg obdaja skupina arkadnih zgradb, zgrajenih v italijanskem stilu (rdeče obarvane z zelenimi okni).

V neposredni bližini je ulica Bonaparte, ki je dobila ime po Napoleonu. Z njim je povezan tudi tale dogodek: Napoleon se je tukaj ženil z gospodarjevo hčerko. Gospodar pa ga ni jemal resno; čeprav je bil Napoleon že general — ni bil dovolj bogat.

Staro mesto je kontrast novemu s svojimi ozkimi, krivimi ulicami, z visokimi hišami in restavracijami, ki privabljajo tujce. Med najbolj znane restavracije spadajo: Bavarska klet s klobasami in kislim zeljem, restavracija Pizza z znano napolitansko jedjo. Prijetno shajališče mladih pa je nočni Scange-club. Vstopnina je 10 Fr, vrata kot na Divjem zahodu, poltema, kitare, dolgi lasje in še kaj. V starem delu mesta na griču so umetni slapovi, kaskade GIARO — prijetna izletniška točka z lepim razgledom na pristanišče, iz katerega prevažata ladja Napoleon izletnike na Korziko. V bli-

žini pristanišča se dviga impozanten spomenik padlim vojakom iz prve in druge svetovne vojne.

Nica je znana po izredno ugodni klimi. Pozimi praktično temperatura ne pade pod ničlo. Število jasnih ali brezdeževnih dni na leto je 290 do 320. Cvetja je dovolj skozi vse leto, prav tako pa tudi turistov ne zmanjka. Svetovno znan je pustni in cvetlični karneval v Nici, ki se ponavlja leto za letom že skoraj 100 let.

V glavni sezoni se menja na dan tudi do 10.000 tujcev, čeprav so cene za nas astronomske. Ena noč v najdražjem hotelu stane 100 Fr.

Nica nudi skozi vse leto različne zabave, ki zadovoljujejo še tako izbran okus. Prek 40 kino dvoran, gledališča, plesni bari, koncerti, non-stop strip-tease, klubi. Ogledal sem si enega izmed teh. Za 20 Fr so me ogulili. Razen neprespance noči in mačka nisem doživel kaj posebnega, toda radovednost sem si potešil.

Med najlepše predele mesta spada Angelski zaliv, dolg 7 km, z zelenim pasom, nasajenim s cveticami in palmami. Ob obali pa se vrstijo številni luksuzni hoteli: Palais de la Mediterranee, hotel Palace s plavalnim bazenom na strehi itd. Samo morje je zastonj. Slečeš se lahko kjerkoli na kilometre in kilometre dolgi plaži in se kopaš brez vstopnine. Tudi na klopih lahko sediš zastonj, samo paziti moraš, da se ne zmotiš in se vsedeš na stol ali ležalnik, ker moraš takoj odšteti 1 Fr ali pa še več.

Čas za naše srečanje z Nico je bil kratko odmerjen, zato smo se poslovili od nje in nadaljevali pot mimo enega izmed najmodernejših letališč v Evropi Nice-Cote d'Azur skozi mesto Vallouris, ki se ponaša s freskami »Vojna in mir« slavnega Piccassa, sicer pa je znano kot mesto keramike.

V filmsko in letoviško mesto Cannes smo prispeli v dežju. Glavna ulica Antibes je polna lepih trgovin, v katerih pa so cene nekoliko višje kot v Nici. V okolici Cannesa imajo filmski igralci in bogataši svoje vile, med katerimi je najbolj znana Aga Kanova. Ta del mesta se imenuje tudi Super Cann. Na glavni promenadi, ki je čudovita, ko je

vsa osvetljena (luči v drevju in med rožami), dobiš vtis, da si res samo v letovišču bogatašev, ki kažejo željo pokupiti vse drage stvari.

V starem pristanišču je vse polno jaht z lastniki iz vsega sveta. Dosti mornarjev, ki so tu zaposleni, je Dalmatincev. V zalivu (plaža z mivko) z modernimi hoteli — nekateri iz prejšnjega stoletja, je festivalna dvorana, kjer so maja vsako leto filmski festivali.

Ogledali smo si tudi hipodrom, kjer se zbira modni svet, da občuduje konjske dirke. Še marsikaj je bilo zanimivega, a mudilo se nam je naprej proti Monte Carlu.

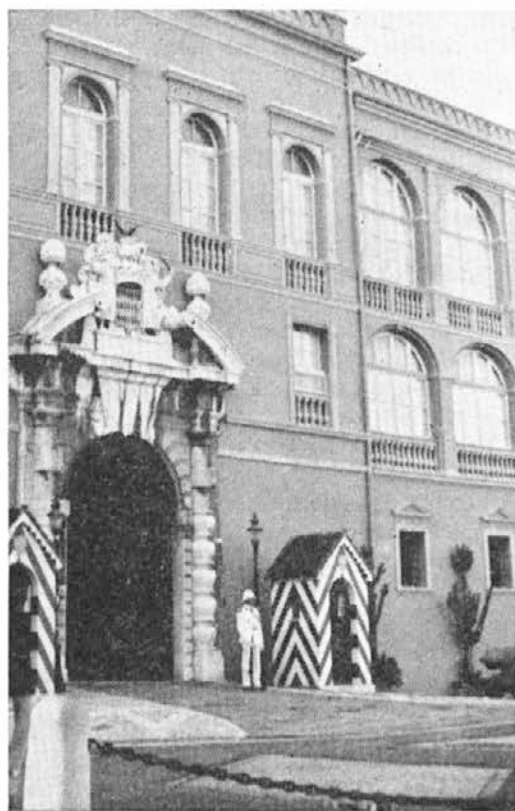
Proti večeru smo se ustavili v kneževini Monaco, ki šteje 25.000 prebivalcev in 80 vojakov z zelo dobro plačo. Leži na skalah in meri le nekaj kvadratnih kilometrov. Je morda edina država na svetu, kjer državljanji ne plačujejo davkov in carin. Ogledali smo si slikoviti »Prinčev grad« in fotografirali stražo, ki se menja vsako uro. Zastava na gradu je bila izobešena, kar je pomenilo, da je bil knežji par doma.

Znameniti par, filmska igralka Grace Kelly in princ Rainer sta se poročila v katedrali sv. Nikolaja 19. aprila 1958. Imata danes že naslednike: Carolino, Štefanijo in princa Alberta. Kneževina Monaco ima svojo pošto, žig, znamke in nekaj svoje industrije; tiskarno, pivovarno, mlekarno in vremenoslovsko postajo, ki napoveduje vreme za vso Azurno obalo. Poleg njihovega denarja velja tudi francoski. Železnica do železniške postaje Monaco je speljana pod zemljo, ker je preveč vznemirjala prebivalce s hrupom.

Od Monaca je za korak oddaljen Monte Carlo, kjer smo si najprej ogledali igralnico, ki je znotraj vsa obložena s ploščicami iz rdečega marmora. V igralnico lahko stopiš samo, če plačaš vstopnino in si dostojno oblečen (obvezno s kravato). Kravato sem že imel, ne pa dovolj denarja za vstopnino. Napravil sem se »francoza« v pravem pomenu besede. Napotil sem se mimo lakajev v igralnico, toda zaman. Po nekaj korakih sem zaslišal za seboj glas, ki me je opozoril, da se moram vrniti. Naredil sem se neved-

Nica

Prinčev grad v Monaku

nega, a vendar sem se vrnil in od daleč opazoval dogajanje v igralnici.

V dvorani, okrašeni z zlatom in ogledali, so mize, okoli katerih se gnetejo ljudje. Nekateri samo opazujejo, drugi igrajo. Najmanjši znesek, ki ga lahko staviš, pa je 5 frankov.

Prvikrat se je zavrtila ruleta v Monte Carlu leta 1878. Mala kroglica je igralcem večkrat vzela, kot pa dala premoženje. »Sreča je opoteča,« pravi pregovor. Da je tako, sem se kmalu prepričal sam, ko sem poskusil srečo pri igralnih avtomatih v Cafe de Paris — največjem hotelu v Monte Carlu. V igralni avtomat sem vrgel kovanec za 1 Fr, zavrtil ročico, in glej! imel sem srečo in dobil 6 Fr. Seveda mi žilica ni dala miru in sem nadaljeval igro, dokler nisem izgubil dobljene vsote. Da bi si ohladil jezo, sem si šel ogledat mesto, moderno, lepo, z eksotičnimi parki, s palmami in kaktusi. V globoki senci med zelenimi parki in oljčnimi gaji se mogočno dviga k nebu 20-nadstropni nebotičnik, ki dopolnjuje okolje. Najlepša je kristalna palača. Tu je razstava visoke kulture, tu odseva svetovljanstvo in razkošje, tu je denar z vsem dobrim, kar lahko prinaša, tu je zlato, so dragulji, svetovna moda in sploh ogromna ponudba vsega, česar si človek želi v zmedenih sanjah o bogastvu in sreči. Tu lahko dobite vse, kar ima okus dobrega ali dragega. Ves hrup, tisoč luči in senc, parkirni prostor, nabit z avtomobili, so bili vtisnjeni v so- parni večer.

Polni globokih vtisov smo naslednjega dne zapustili Azurno obalo in se odpeljali proti Grenoblu in Chamonixu. Na poti smo se ustavili v mestu Grassu — centru francoske parfumerije. Celo mesto diši po jasmínu, okoli pa je vse polno nasadov vrtnic. Ogledali smo si parfumerijo Molinard. Simpatična in prijazna Francozinja nam je razložila proces pridobivanja parfuma (za 1 kg parfuma potrebujejo 10.000 kg cvetja). Razen parfuma izdelujejo še razna mila in

druge lepotečne kreme. Naštel sem jih 32 vrst z zvenečimi imeni, kot so: Rendez-vous, Jolly, Violette, Mimoza, Narcisa; posebno pozornost pa je vzbudil parfum z imenom Oui madame (da, gospa).

Odišavljeni kot vijolice smo nadaljevali vožnjo po Napoleonovi poti proti Grenoblu. Po tej poti, ki je bila prej neprehodna, je leta 1805 Napoleon s svojimi 800 grenadirji korakal proti Parizu.

Lepo vreme in živahni vodič sta skrajšala razdaljo do Grenobla. Grenoble nas je sprejel že ves v znamenju olimpijskih iger, ki bodo v njem leta 1968. Povsod je mogoče opaziti, da gradijo nove hotele, nové stadione in urejujejo okolico. Vsi hoteli za čas olimpiade so že zasedeni.

Mesto je znano po najhitrejšem porastu prebivalcev v Franciji. Na koncu 19. stoletja je štel 70.000 ljudi, danes jih ima 250.000, do konca tega stoletja pa jih predvidevajo 500.000. Stari del mesta leži pod hribom, na katerega vodi žičnica do palače Bastilija, od koder je lep razgled, posebno ponoči. Srce starega mesta je trg, na katerem je spomenik, ki simbolizira skupino ljudi. Spomenik je bil postavljen v čast sklepa mestnih očetov v 17. stoletju, da ne bodo več plačevali davkov kralju. To je bil tudi eden od povodov za kasnejšo francosko revolucijo. Mesto je še danes ponosno na to. Med starimi hišami se nahaja tudi nuklearni inštitut.

Najbolj živahen del mesta je trg Grenette, poln lepih lokalov, trgovin in kavarn, ki so polne pozno v noč. Na ulicah srečavaš ljudi vseh ras, največ študentov — saj mesto dodeljuje mednarodno štipendijo. Dekleta so precej motorizirana. Od tujcev prevladujejo japonski študentje. Mesto ima številne parke; najlepši je park Victorja Hugoja.

Po zajtrku naslednjega dne smo se poslovili od olimpijskega mesta in nadaljevali potovanje skozi Savojsko provinco do svetovno znanega Chamonixa. Mesto leži na višini 1030 metrov v senci Mont Blanca (4807 m). Dolina Chamonixa, skozi katero teče reka Arva, je dolga 23 kilometrov.

Svetovno znano letovišče v francoskih Alpah privablja skozi vse leto smučarje, alpske plezalce in turiste. V okolici je polno privatnih hotelov in planinskih domov. Žičnice peljejo na vse strani visoko med vrhove Mont Blanca. Če se hočete peljati na Mont Blanc, morate odšteti 25 Fr, da vas popelja gondola, ki lahko sprejme 50 oseb, v višino 3842 metrov do priljubljene izhodiščne točke Midi (južna igla). Midi je istočasno najvišja točka na svetu, do koder pelje žičnica. Od tu se vam odpre fantastična panorama Mont Blanca. Posebno lep je pogled na Belo dolino — na največji ledenik na svetu (15 km dolg in 6 km širok), ki leži med francosko, švicarsko in italijansko mejo. Vrhovi, podobni iglam, imajo posebna imena, kot Zelena igla, Hudičeva igla, Prekleta igla, Kapucinova igla itd.

Popoldne smo zapustili Francijo in prispeli po kratki vožnji do predora pod Mont Blanc. Preden smo se peljali skozi predor, smo morali plačati 20.000 lir za prehod. Sam predor je dolg 12 km in moderno opremljen s telefoni in foto celicami, ki opozarjajo voznike na nepravilno vožnjo. Največja dovoljena hitrost je 70 km na uro, najmanjša 50 km na uro. Levo in desno si

vsakih nekaj kilometrov sledijo prostori za popravila avtomobilov.

Po nekajminutni vožnji smo prispeli na drugo stran — v dolino Aoste, eno najlepših dolin Italije. Po cesti, ki stalno pada proti ravnini, smo se pripeljali v hotel Paradiso (Raj). Sledila je duhovita pripomba vodiča, da bomo zadnji večer preživel v raju. Ni se motil, res smo ga.

Zjutraj smo zapustili prelepo dolino gradov in nadaljevali pot do Milana. Po večurnem ogledu mesta smo se mimo Gardskega jezera vrnili domov, vsak s svojimi mislimi in nepozabnimi vtisi.

Blaž Kajzer

Dva domača pesnika v knjigi

Konec decembra je z letnico 1967 izšla v samozaložbi knjižica pesmi in proze z naslovom Štirinajst, ker so v njej objavljeni prispevki 14 mladih avtorjev, katerih imena so sicer znana iz leposlovnih revij, zvečine pa še niso izdali samostojnih knjig. Za nas je zanimiva zato, ker objavljata v njej svoje pesmi dva mlada domačina, Niko Kolar s Prevalj in Herman Vogel iz Mežice, sedaj oba v Ljubljani na visokih šolah.

Kdor pričakuje od te poezije, da bo podobna tisti iz šolskih čitank in s proslav, bo razočaran v enaki meri, kot je bil razočaran nad skulpturami Forme vive pa nad večino »nerazumljivih« del na svetovni likovni razstavi v Slovenjem Gradcu ter nad sodobno glasbo, torej nad moderno umetnostjo sploh.

V teh pesmih pač ni več rim, komaj kaj tistega ljubkega, uho in srce božajočega ritma, niti ni po klasičnih naukih o pesništvu ukrojenih verzov in kitic. Pogrešamo tudi župančičevsko besedno in miselno boghotnost ter kosovelovsko mračno udarnost, ki sta kljub moderni obliki vendarle še dostopni najpreprostejšemu bralcu. Tej poeziji ni več važno nizanje lepih prispodob, ne želi biti harmonično oblikovana tvorba čustev in misli. Nobena taka norma za sodobnega pesnika ni več obvezna.

Kaj potem ti pesniki hočejo s svojo poezijo, ki neredko odmetava logiko, pravopis ter ustaljene pojme o lepem? Na ta vprašanja ni mogoče odgovoriti na kratko, odgovor tudi ne bi obvezno za vsakega pesnika zadel v jedro stvari, zato lahko opozorimo le na splošno vzdušje, v katerem ta poezija nastaja, in citiramo lahko enega od imenovanih pesnikov.

Nikoli še ni človeški razum v znanstvenih dosežkih doživljal takega zmagoslavja kot v našem času, nikoli pa tudi še ne istočasno takšnih ponižanj, kakršna so vojna v Vietnamu, kitajska kulturna revolucija, rasizem v Afriki — da omenimo samo nekatere. Če pa se razgledamo po domačem pragu, vidimo, da živimo vse bolj uniformirano in da tudi mislimo in čustvujemo tako; neredko tudi govorimo eno, delamo pa nekaj čisto drugega. V vsem tem pa ni logike, ni harmonije, besede so neredko le prazen zvok in kdo bi vse to zaznal, če ne prav občutljive pesnikove antene?

Herman Vogel je v svoji pesmi O! napisal:

Molimo, dobri slovenski Antoni:

Zbrali bomo najtrše jeklo za dleta.

Dlet bomo rabili veliko veliko.

Zdaj je naposled že čas,

da se lotimo vseh zavutih okraskov od
včeraj,

ki obtežujejo stropce, čela in vse.

Počasi bomo vse to izključevali

in navrh še podrgnili s smirkom.

Moramo vendar razbremeniti svoje oči,

moramo vendar narediti v njih prostor

za nas.

Da nam ne bo treba gledati za naše

očete

in šele našim otrokom za nas.

Da bo končno vendarle vsak zase

premikal kazavce na stolpu.

(Amen)

Ta grenka izpoved mladega rodu, prej proza kot pesem, ne potrebuje razlage. Vsega pet pesmi ima Vogel v zbirki. Intelekt-

tualna, trpka, razmišljajoča lirika je to. Odgovore išče na vprašanja, ki jih je vse več, više ko se vzpenja človek v duhovni svet. Vendar pa je ta poezija obenem že tudi presenetljivo umirjena, uravnovešena in zreła.

Mlajši Niko Kolar je objavil v knjigi pesem Žareče prgišče in krajši cikel Jutranja molitev. Predvsem ljubezenska lirika je to, dojetanje sveta s čustvom, ljubezen pa je tu več kot zaljubljenost. To je stanje, ki odpre človeka navzven in navznoter ter ga usposablja za videnja, ki sicer človeku v jarmu vsakdanjosti niso dana. Vznese se ta poezija potaplja v življenje, beleži podobe, jih destilira v izbrane metafore ter si tako utira pot k izpovedovanju spoznanj.

Morda na koncu ni odveč opomba, da sta oba pesnika naredila prve korake v poezijo v šolskih glasilih — Kolar v prevaljski Vigredi, Vogel v maturantskem Vresju. Njuna pot vodi brez dvoma više v ustvarjalno zrelost.

Zdenko Čegovnik

Rojen 23. avgusta 1933 na Prevaljah, maturiral na Ravnah 1952, dipl. iur. ljubljanske univerze 1957, predsednik sodišča v Slov. Gradcu od 1963, umrl 8. januarja 1967.

Čegovnikov Zdenko da je umrl?

Zdenko... Zdenko... Zdenko... je iskal odmev skozi cestni uljnjak; ali nikjer ni koga, ki bi rekel: ni res!? Kam se je smrt opoteča zaletela...

Dve dekletci sta sirotici postali.

Ena mama in ena mati sta se v črno zavili.

Nekoč — pravzaprav je ta pot zanimiva, nekoč, petdeset let je gotovo že od tega, je bil na Lešah knapovski deček, eden od enajsterice ali dvanajsterice otrok, talent, ki bi bil z lahkoto dojel najvišjo šolsko učenost, pa mu ni bilo dano dalj od Prevalj priti. S tečaji in talentom se je usposobil in bil desetletja vodja zemljiške knjige pri domačem sodišču, poldrugi sodnijski generaciji vzor vestnosti in delavnosti, pravičnosti in poštenosti. Sin njegov, Zdenko, je pri tem istem sodišču, mlad že cenjen in spoštovan, dosegel najvišji položaj, z dediščino očetnih odlik.

Tak je bil že na gimnaziji, tak je bil na univerzi.

Zdenko umrl? Poparjeni sprašujejo njegovi gimnazijski sošolci. Letos bodo obhajali petnajstletnico mature.

— Sedela sva, dobra, pri šahu, molk je vrtal v možgane; molk za vekomaj. —

— Podili smo se, zmagoviti, za žogo, v zlato dobi prevaljskega nogometa.

Umrl — in nikjer ni nikogar, ki bi odgovoril, da ni res.

— Ni pil, ni kadil —.

Zaman se, prijatelj, z usodo sprekarješ.

Košato je drevo njegove rodovine Čegovnikov-Kordežev, z vsemi koreniki je zarito v svet pod Peco, prastar koroški rod kmetičev-delavcev; ali danes bi v Zdenkovem bratstvu in bratranstvu naštel že dvajset študiranih in višje in visoko šolanih mladih ljudi. Ena najzlahtnejših vej tega drevesa je bil Zdenko. Na vsem lepem je prezorela.

drfrs.

Mladina v akciji za mir

Na ravenski osnovni šoli so mladinci v decembru priredili protestni shod zoper vojno v Vietnamu.

Ob tej priložnosti so med drugim prebrali tudi sestavek mladince Andreja Doboviška, ki ga objavljamo kot primer mišljenja in čustvovanja naše mladine.

Uredništvo

Vietnam je majhna država v Aziji. Njeni prebivalci se že leta borijo proti tujcem, vodijo neenako borbo z večkrat močnejšim sovražnikom, ki je oborožen z najmodernejšim orožjem. To orožje je dosežek najnovejših znanstvenih raziskav, ki so bile namenjene miru, a izkoriščene v vojne namene. Supermoderna civilizacija na eni strani ter strašni zločini nad prebivalstvom Vietnamu v umazani kolonialni vojni dokazujejo, da tudi v novem, dvajsetem veku, v veku napredka, počenjajo Američani grozote, ki temu veku niso v čast. Kakor sta I. in II. svetovna vojna temna madeža v našem stoletju, je tudi vietnamska vojna tista, ki grozi, strašno grozi z novo, uničevalno svetovno vojno.

Ta hrabri narod, ki nadvse ljubi svobodo, se kot po nesrečnem naključju že leta bori za svobodo. Najprej proti Japoncem; ti so kapitulirali 1945. l., potem proti Francozom, ki so jih premagali z njihovim lastnim orožjem in jih pregnali iz dežele. Začeli so iz nič, zdaj imajo že veliko narodnoosvobodilno vojsko, ki se bori proti osvajalnim Američanom.

Po porazu pri Dien Bien Phuju se je francoska vojska, sicer stokrat močnejša, morala umakniti. Nastopila je težko pričakovana svoboda; samo nekaj mesecev so jo imeli prebivalci J. Vietnamu. DR Vietnam je še sedaj svobodna, medtem ko so bili njihovi bratje na Jugu s pomočjo tujih kapitalistov pahnjeni v še večjo bedo, izkoriščanje in zatiranje. Buržoazija je zavladovala v obliki Diemovega diktatorskega režima. Vse slabše je šlo ljudem. Niso se

hoteli sprijazniti z usodo, da bodo sedaj, po dolgih letih boja, zopet na istem kot prej, zato so se uprli. Toda tu so imele interese tudi druge kapitalistične države. Podprle so diktatorski režim Diema ter začele dovažati vojake na ta kraj sveta. Sedaj so Američani imeli izgovor. Že nekaj let so imeli iste interese kot Francozi in bili so prepričani, da bo njim uspelo z vsem modernim orožjem premagati ta narod. Odstavljali in postavljali so marionetne vlade, da bi nekako zadovoljili ljudstvo. Gradili so ogromna oporišča, v katerih je vsak dan več vojakov.

In kako je s partizani?

Začeli so na novo nastajati odredi osvobodilne armade. Nekaj pušk so še uspeli skriti od prejšnje vojne. Borili so se z najprimitivnejšim orožjem: s pastmi, strupenimi puščicami proti avtomatskemu orožju Američanov. Nizali so zmago za zmago, dobivali dan za dnem več pušk, postali so resen in hud nasprotnik ameriški armadi. Začetek je bil res težak, toda vedeli so: kamorkoli pridejo, v katerokoli vas se umaknejo, jih bodo pričakali radostni obrazi simpatizerjev FNO. Skrivajo se v pragozdu, v predmestjih in rovih ter zadajajo vedno hujše poraze Američanom, ki niso kos gverilskemu vojskovanju niti s plini, kemikalijami in zažigalnimi bombami.

Že milijon jih je plačancev in tujcev, vsi napadajo nekaj stotisoč partizanov, a oni se borijo kot levi, z ognjem, ki ga premore le človek, ki mu svoboda domovine pomeni več kot lastno življenje, kajti njihovo geslo je: Vsak košček Vietnamu je naš zaveznik, vsako drevo, vsaka hiša, borili se bomo do konca, do zadnje kaplje krvi. Američani bodo zmagali šele, ko nas ne bo več, ko bodo uničili ves Vietnam ter ga spremenili v puščavo. Če pa tega ne bodo storili, nimajo niti minimalnih možnosti za zmago. Ker Američani ne pridejo do živnega partizanov, se za vsak poraz strašno maščujejo nad civilnim prebivalstvom. Tu

se začne najbolj črn in najbolj umazan del vietnamske vojne.

Kadar pomislim na Vietnam, vidim otroka, majhnega, neboljenega, ki sedi na okrvavljeni travi, od koder so že pred več dnevi odpeljali njegovega mrtvega očeta. Sedi ob prašni cesti, po kateri teptajo

škornji osvajačnih vojakov. Sam je, popolnoma sam, nikogar nima, mati in sestra sta kakor milijon in pol Južnovietnamcev v koncentracijskem taborišču, očeta so mu pred njegovimi očmi zverinsko ubili vojaki. S temnimi, objokanimi očmi, ki so edine žive na suhem, uvelem obrazu, ki izraža strah in lakoto, zre v vojake. Njihovi obrazi so trdi, njihova srca kakor kamnita. Nikogar ni, ki bi mu rekel prijazno besedo. Lačen je, ne dajo mu niti skorje kruha, ti supercivilizirani ljudje. Taka je usoda mnogih, premnogih vietnamskih otrok. Tudi v bratski državi Severnem Vietnamu ni nič drugače. Vsak dan bombardirajo vasi in mesta moderni, nadzvočni bombniki. Ne izbirajo ciljev, vseeno jim je, kaj porušijo, ali tovarno ali bolnišnico, katere bolniki se ne morejo rešiti, ali šolo, kjer so zopet žrtve nedolžni otroci. Zastrupljajo polja, mečejo plinske bombe; strašne so posledice teh grozodejstev. Povsod mrtvi otroci, starčki in žene, žrtve »pomot«. To so nedolžne žrtve, ob katerih se Američani hvalijo: »Ubili smo 170.000 partizanov!« Toda to ni resnica. Vedno več je Američanov (spčetka so bili le svetovalci), zdaj jih je že 370.000, toda več ko jih je, več imajo uspehov partizani, v rokah imajo dve tretjini Južnega Vietnama, povsod so prisotni, celo v Sajgonu in v oporiščih, obdanih z nešteti ovirami.

Ravno ti partizani, za katere so Ameri-

čani menili, da jih bodo že v enem letu uničili, se še sedaj upirajo. Kljub temu da Američani sedaj prodirajo v vesolje, počenjajo grozote, ki so enake ali pa celo hujše od onih v drugi svetovni vojni, zaradi katerih smo vsi, tudi Američani, vzklkali: »Nikoli več vojne, nikoli več takih zločinov nad človeštvom!«

Ko premišljujem o početju Američanov, si ne morem predstavljati, kako more civiliziran človek kot zver ubiti človeka, ki mu ni naredil ničesar. Kako more biti človek tako slab v duši, da ga težnje po kapitalizmu in imperializmu spravijo tako daleč, na raven živali — ali človeka brez človeškega dostojanstva, brez umskih zmožnosti, ki dela le nagonsko, kar mu nadrejeni ukažejo.

Vsi v svetu obsojajo in grajajo to umazano vojno, v kateri je bilo prelito že toliko krvi in ki grozi z novo, III. svetovno vojno, ki bi uničila vse, kar je v tisočletjih ustvaril človek, ter se sprašujejo: Zakaj, zakaj tako?

Toda odgovora ni ne od lačnega otroka ne od surovega vojaka. Letos poteka že 6. leto, kar se vietnamska osvobodilna armada bori za svobodo, bori za pravice, ki naj bi bile po načelih miru last vsakega naroda, zato je to vprašanje zelo pereče in zahteva hitre ukrepe vseh miroljubnih narodov ter takojšen umik ameriških vojakov iz Južnega Vietnama.

IMENA MESECEV

Vsa imena mesecev v našem koledarju so latinskega izvora. Izhajajo od imen bogov in verskih običajev ali od števnikov starih Rimljanov, kot npr. imena zadnjih štirih v letu. Že poldrugo stoletje pred našim štetjem so začeli leto z januarjem, medtem ko smo mi sledili temu zgledu šele od l. 1691 po odločbi papeža Inocenca XII.

Januar. Numa Pompilius, ki je vladal Rimu do l. 672 pred n. š., naj bi imenoval ta mesec po bogu Janusu in ga priključil dotlej veljavnim desetim kot enajsti mesec v letu. Janus, prvotno varuh in čuvaj vrat in vhodov, je imel dvojni obraz, tako da je lahko istočasno videl, kaj se je godilo znotraj in zunaj. Tudi dohodi k trgov v Rimu so vodili pod Janusovimi loki, ki so nosili glavo božanstva z dvema obrazoma. Numa je posvetil Janusu tudi poseben tempelj, ki je bil odprt, dokler so se Rimljani kje vojskovali, in so ga zaprli šele, ko je bil sklenjen mir.

Pozneje je postal Janus bog vsakega začetka. Klicali so ga na začetku vsake molitve. Posvečene so mu bile prve ure dneva in prvi dnevi v mesecu, imenovani kalende. Tudi spočetje, začetek človeškega življenja, je bilo pod njegovim varstvom.

Februar. Pri Rimljanih je bil prvotno zadnji mesec v letu. Šele koledar Julija Cezarja ga je postavil na drugo mesto. Ime februarius je dobil od februare — čistiti. 17. februarja so v starem Rimu praznovali v čast Fauna Luperca, branilca volkov, tako imenovane luperkalije. Začele so se pod Kapitolom, kjer je po stari bajki volkulja hranila Romula in Rema, ustanovitelja Rima. Po žrtvovanju kozlov so se s krvavimi

noži dotaknili čel dveh mladeničev — obred, ki je nadomestil nekdanje človeške žrtve.

Oblečeni samo v kože ubitih kozlov in z jermeni iz teh kož v rokah so se spustili luperci v tek okoli mesta. Tem jermenom so pravili »februa«. Z njihovo posestjo ali dotikom so se ljudje lahko očistili grehov proti bogovom. Junona, žena najvišjega boga Jupitra, se je kot boginja sprva imenovala Februata. Tekači so s temi posvečenimi jermeni tudi radi topli mlade ženske, ki so to dovoljevale, ker so upale, da bodo tako postale plodne.

Marec. Le malo vemo iz starega rimskega koledarja o tem mesecu. Imenoval se je martius po bogu Marsu, ki je od njega dobil ime tudi planet z mračno rdečo barvo.

April ima svoje ime po latinski besedi aperire — odpreti. Rimski pesnik Ovid ga je opeval kot mesec, ki odpira zemljo, popke in cvetje ter človeška srca. Prvotno je bil drugi mesec v letu, Julij Cezar ga je uvrstil na četrto mesto. Po ljudski veri se začne z nesrečnim dnevom, kajti na ta dan naj bi se bil rodil Judež Iškarijot ali pa se je na ta dan obesil. Že po starih izročilih pa je prvi april tudi dan, ko imamo drug drugega za norca.

Maj, po latinsko maius, je dobil ime od boginje Maje. Bila je najstarejša hči Atlasa in Plejone, ki jo je Zevs pozneje z njenimi šestimi sestrami postavil na nebo kot ozvezdje. Po rimski bajki je bila boginja zemlje in Vulkanova žena. Ob majskih kalendah so ji žrtvovali brejo svinjo. Indijci so častili Majo kot Budovo mater. V njeno

koprenasto oblačilo so bile vtakane podobe vseh živih stvari.

Junij, latinsko junius, ima ime po boginji Juno (Junona), ženi očeta vseh bogov Jupitra. Častili so jo kot ustanoviteljico ženitovanjskih običajev in zaščitnico zakona. Varovala je tudi ženske pri porodu.

Julij. Namesto prvotnega rimskega koledarja, ki je obsegal deset mesecev in je povzročal zmedo, je Julij Cezar l. 46 pred našim štetjem uvedel novega, ki mu je dodal meseca januar in februar. Julij, dotlej Kvintilij od quinque — pet, so ga imenovali Juliju Cezarju na čast, ker je imel v tem mesecu rojstni dan.

Avgust. Prvotno se je imenoval sextilis — šesti. Rimski cesar Avgustus pa je l. 7 pred našim štetjem sledil zgledu Julija Cezarja in ga dal imenovati po sebi, ker je v tem mesecu dosegel največ zmag.

September. S septembrom se začne vrsta mesecev, ki se imenujejo po rimskih števnikih: septem — sedem, octo — osem, oktober, novem — devet — november, decem — deset — december; vse številke, ki so imele svoj pomen do Cezarjevih sprememb.

Od leta 607 praznuje katoliška cerkev 1. november kot dan vseh svetih, posvečen krščanskim mučencem, 2. november pa je posvečen spominu vseh mrtvih.

December je bil pri Rimljanih posvečen Saturnu, bogu rodovitnosti in setve. Njemu na čast so 17. v mesecu slavili praznik saturnalij, ki je trajal več dni. Z najrazličnejšimi običaji so se pri tem spominjali zlatega veka, ko je pod Saturnovim žezlom vladal mir in veselje, svoboda in enakost na zemlji. V marsičem so saturnalije spominjale na božič.

Ljudje so obdarovali drug drugega z voščenkami ter majhnimi kipci iz gline, sužnji pa so sedeli z gospodarji za isto mizo. Tokrat so jim gospodarji stregli in v veseli družabnosti je žreb določil kralja praznovanja, ki mu je bil vsakdo dolžan pokorščino. Nekaj dni pozneje je sledila bruma, rojstni dan sonca, ki ga je pozneje cerkev povzdignila v rojstni dan Kristusa. V četrtem stoletju so predstavili na ta dan tako začetek cerkvenega kot koledarskega leta, šele ob koncu 17. stol. je papež Inocenc XII. prestavil novo leto na 1. januar.

Otroška smola

- Čemu pa jokaš, mali?
- Izgubil sem se.
- Ali ne veš, kje stanuješ?
- Ne vem. Predvčerajšnjim smo se preselili.
- Pa vsaj veš, kako se pišeš?
- Tudi ne. Včeraj se je mama drugič poročila.

Redakcija te številke je bila zaključena 14. januarja 1967.

Izdaja upravni odbor Železarne Ravne — Ureja uredniški odbor: Alojz Breznikar, Jože Delalut, Franc Golob, Ivo Kohlenbrand, Marjan Kolar, Dušan Miller, Peter Orožen, Jože Sater, inž. Mitja Sipek — Odgovorni urednik — Marjan Kolar — Tel. int. 304 — Tisk: CP Mariborski tisk, Maribor.